

Riigikaitse muredest.**„Sõdurile“ kirjutanud kindral J. Tõrvand
Kaitsevägede staabi ülem.**

IV.

**Andmeid ja jooni N. Vene sõjaväest. Tu-
leviku lahingtegevuse iseloomust. Üldi-
seid aluseid meie sõjaliste jõudude kor-
raldamisel.**

Suurriigid korraldavad oma sõjalisi jõude täitsa vabalt, kasutades oma ääre-
tuid võimalusi. Sihiks selle juures — sõ-
jalised jõud olgu kallaletungi abinõuks.
Parem kaitse olevat just kallaletung õigel
ajal. Organisatsioon, relvastus, varus-
tus jne. on sellega kooskõlas. Väikesed
riigid, eriti need, kel oma naabritega mi-
dagi jagada pole, hoolitsevad vaid selle
eest, et nende sõjaliste jõudude korraldus
kõige otstarbekohasemalt suudaks pree-
rida arvatava vaenlase kallaletungi. See-
tõttu väikesed riigid ei ole vabad riigi-
kaitse küsimustes, ja peavad tegema, mis
olukord s u n n i b.

Oleme varem analüüsinud meie politil.
ja strateegilist olukorda. Oleme arvanud
seda olukorda raskeks. Kuid et leida alu-
seid enda kaitsejõudude korraldamisele,
peame võtma lähemale vaatlemisele meie
ida-naabri kallaletungiabinõu — tema sõ-
jalised jõud, ja nende arenemise tähtsa-
mad jooned. Siis avaneb meil võimalus
umbkaudseltki aimata ka vaenlase poole
tegevust, mis omakorda annab näpunäi-
teid meie riigikaitse korraldamiseks.

Teoreetiliselt on Venes üldine teenis-
tuskohustus, mille järele iga-aastane kut-
sealuste kontingent ulatub üle 1.000.000
noore. Vastavalt päritolule ühiskondliste
klasside kohaselt sünnib noorte teenis-
tusse määramine. Selle juures elemendid,
mis võimude arvates pole ustavad nõu-
kogude korrale, asetatakse abiteenistus-
tesse. „Relvakandmise õigus“ pidavat
olema ainult tõsisel proletaarlasel. Vene
sõjavägi tahab jääda klassi-sõjaväeks,

nagu seda kriipsutab alla ka uus (1929. a.)
välimäärustik (§ 1). Ustavus kommuni-
smile — peab olema Vene sõjaväe moraali-
se jõu allikaks. Kas see nii tegelikult saab
olema — on raske uskuda, sest ligi 70%
punaväelasi on talupojad. Viimaste koh-
ta aga kuuleme Nõukogude enda ajakir-
jandusest, et talupoega vaevalt saab lu-
geda seevõrra „kommuniseerituks“, et
kommunismi lööklaused teda suudaksid
eritiiselt väimustada.

Üldisest noorte kontingendist määra-
takse iga aasta 275.000 meest reguläär-
osadesse, kuna 180.000 arvatakse territo-
riaalväkke. See viimane on miilitsatoo-
line organisatsioon. Noored, kes ei satu
ei reguläär- ega territoriaalosadesse, saa-
vad sõjalist õppust väljaspool sõjaväge.
Nõukogude Venes on tarvitusele võetud
rida abinõusid, et kogu rahvas oleks sõja-
liselt ette valmistatud. Koolides on sõja-
line õppus aukohal. Sellest võtavad ka
osa tütarlapsed. On ellu kutsutud väga
laialdased sõjalise iseloomuga seltskond-
lised organisatsioonid. Siin nimetame
vaid „Osoaviohimi“. See on selts, kelle
ülesandeks on abistada riiki eriti õhu- ja
keemiasõja küsimustes. Ta on juba ane-
tanud riigile 20—30 miljonit kuldrubla eest
lennukeid (kuni 400), tanke jne.

Nõukogude Vene rahuaegsete sõjaliste
jõudude suurus inimeste arvu mõttes ulatub
kuni 1.200.000 meheni, ületab seega
kogu Eesti rahva. Sõja-korral need jõud
võivad paisuda mitu korda suuremaks.
Kõneledes Vene sõjalistest jõududest vaja
alati meeles pidada, et seal üle 40 prots.
inimesi on kirjaoskamatud (ajakirjanduse
andmetel). See asjaolu langetab Vene
sõjaväe üldist väärtust, teeb raskeks juhtide
ettevalmistamise ja masside välja-
õppe. Samuti raskendab see sõjategevust
üldse, lahingut aga eriti. Meeles peab pi-

dama ka Vene massidele omast tunde-
lisust, mis tingitud idaslaavlaste tem-
peramendist ja „karja“ psühholoogiast,
mis ka mõjuvad negatiivselt Vene vägede
lahingväärtusele, nagu seda Maailma- ja
kodusõjast osa võtnud ohvitserid enda
kogemustest võivad järeldada. Neid pa-
hesid suudab vaevalt kõrvaldada see töö,
mis tehakse Vene rahva militariseerimise
alal. Seda ei suuda vist ka võrdlemisi
pikad sundusliku teenistuse ajad — 2—4
aastat.

Organisatsioonilt on Vene sõjalised
jõud korraldatud analoogiliselt teiste riik-
ide omadele, erinevustega, mis tingitud
omapärasest poliitilisest režiimist. See-
juures Vene kui suurriik võib ja ka on
endale eesmärgiks seadnud, et tema sõja-
lised jõud seisaksid tehniliselt ajakõrgusel.
Võime siis ka tähendada, et Vene sõjaväes
leiame kõik väeliigi ja võitlusabinõud,
mis tänapäev mõeldavad. Nende arene-
mistendentsi kohta võib öelda, et nii lää-
nes kui ka idas sellekohane suund on üks
ja sama. See suund on tingitud uuema-
aja üldisest tendentsist vabastada inimesi
(ka võitlevaid vägesid) ruumi ja aja kam-
mitsatest. Tegevusse panna uue aja hä-
vitusabinõusid (tuli, keemil. ained, pom-
mitamised õhust jne.) võimalikult kiirelt
ja intensiivselt seal, kus olukord rindel
või seljataguses seda nõuab — seda tahe-
takse läänes, tahetakse ka Venes.

Seejuures kogu sõjalise ettevalmistuse
aluseks on tänapäeva lahingtegevuse oma-
pärased. Neist võiks märkida: Man-
nöövri (liikumise) ja tule hea koostöö on
saanud igasuguse lahingulise edu aluseks.
Moodsad relvad on teinud väikeste osade
vastupanu äärmiselt tugevaks. Näiteks
paar kuulipildujat kümnekonna mehega,
kellel küllalt laskemoona, võivad kestvalt
kinni pidada (soodsates maastikuoludes)
sadadesse ulatuvaid pealetungivaid jõude.
Hävitusabinõude võimsus nõuab ikka
rohkem ja rohkem tegutsemist öösel,
eriti rännakutel ja suurematel ümber-
paigutustel. Ka pommitamist õhust —
peamiselt öösel. Moondamine igal ju-
hul, maastiku organiseerimine (kasu-
tamine) ning alaline valve gaasi-
hüdaohtu vastu ja töötamine gaasi-
maskides on lahingtegevuse lahutamatu-
teks osadeks. Lahingtegevus nõuab üht-
lasi nii juhtidelt kui ka käsualustelt palju
praktilisi oskusi, et maksimaalselt ära ka-
sutada võitlusabinõusid, mis sageli pole
muud kui keerulised masinad.

Piirdudes elmist katekendiliste mär-
kustega Nõukogude Vene sõjaliste jõudude

ja tänapäeva lahingu iseloomustamiseks,
vaatleme veidi üksikuid väeliike Venes, et
üldiste iseloomustuste- ja väidete-vallast
astuda piirkonda, kus elavad inimesed la-
hinguvälja „terase- ja malmitormis“, ümb-
ritsetud kihvtistest gaasidest, on kutsutud
võitlema oma kodumaa eest, kus sügavas
seljataguses riigi elutsentrumid lämmata-
takse, põletatakse ja purustatakse põr-
muks.

Vene jalavägi: Selle väeliigi
kohta saame teatud pildi, kui tutvuneme
tema organisatsiooniga ning relvastusega.
Vene jalaväe-rügement (laskurpolk) koos-
neb: juhatusel, staabist, kolmest patal-
jonist, suurtükiväe divisjonist, side-, kee-
milise-, pioneer-, ratsa- ja komandandi-
rühmadest, klubist, orkestrist ja majan-
duskompaniist. Nagu näeme, sisaldab
Vene jalaväe-rügemendi organisatsioon
ühe tähtsa omapärasuse — rügemendil on
oma suurtükivägi, mis võib teda igas olu-
korras ja igal ajal toetada. Ka igas pa-
taljonis on oma suurtükivägi — 37 mm
suurtükkide ja 58 mm miinipildujad (a 2
igas pataljonis). Osa raskeid kuulipildu-
jaid kuulub laskurkompaniide koosseisu.
Ümmarguselt võttes on jalaväe-rügemen-
dis: inimesi — 3000; püsse — 2875; ker-
geid ja raskeid automaat-relvu (kuulipil-
dujaid) kokku 90; 3" välikahureid — 6;
37 mm kahureid — 3 ja 58 mm miinipildu-
jaid — 3. Tehnilist varustust on nähtud
ette nii palju, et kõik tänapäeva lahing-
nõuded leiaksid enam-vähem rahuldamist.
Samuti on nähtud ette küllalt tugev voor
(mõnede andmete järele kokku vooris ho-
buseid üle 500 ja vankreid ning kaarikuid
üle 250). Juhtival koosseisul on kaunis
rikkalikult ratsa-hobuseid (neid kokku
kuni 150). Binoklitega ja muude vaatlus-
ja mõõduabinõudega on varustatud rüge-
ment teoreetiliselt hästi. Binokkel näiteks
on arvatud igale jaotlemale. Kokkuvõt-
tes: Vene jalaväerügement omab organi-
satsiooni ja relvastuse, mis teda iselo-
mustavad kui uue aja üksust. Võitluses
rügement rügemendi vastu võib Vene oma
tugevam olla, sest tal on suurtükivägi alati
käepärast. See asjaolu koos küllaldase
vooriga teeb Vene rügemendi lahingus
(eriti Ida-Euroopa olukorras) märksa ise-
seisvamaks ja tugevamaks, kui nii mõnegi
naaberriigi rügemendi. Selle juures tuleb
ka meele pidada, et üldine arvuline üle-
kaal võimaldab Vene rügementidele tegu-
semise võrdlemisi kitsastel rinnetel — nii
pealetungil kui ka kaitsel. Välimäärustik
annab selleks mõned keskmised normid:
pealetungil — 1—2 kilomeetrit, kaitsel —

3—4 kilomeetrit. Väikeste riikide jalaväl tuleb tegutseda märksa laiematel rindel. Mida laiem rinne, seda hõredamaks muutub tuli (võrdse arvu relvade juures).

Vene suurtükivägi. Peale suurtükiväe osade, mis organisatsiooniliselt kuuluvad jalaväe juure, on venelastel: igas laskurdiviisis üks kerge suurt. rügement, milles 3 diviisjoni ja kõik vajalikud abiformatsioonid. Tuletorusid kokku 30; nendest 3" kahureid 18 ja 48" haubitsaid 12. Igas laskurkorpuses on raske-suurtükiväe rügement, 3 diviisjoni, torusid: 3" — 9, 42" — 9, 6" haubitsaid — 9, kokku 27.

Peale juba nimetatud suurtükiväe on Venes erilised suurtükiväe diviisid (4 rügementi; kerged- ja rasked-kaliibrid) ülemjuhatuses reservis, missuguseid antakse sinna, kus seda olukorra järele vaja. Üks sarnastest diviisidest asub rahua ajal endises Tsarskoje Seloos.

Kõikide suurtükiväe üksuste jaoks on ette nähtud vajalikud transpordid ja pargid laskemoona, tagavaraosade ja muu varustuse veoks. Laskemoona arvestamise juures arvestatakse tõsiselt Maailma ja kodusõdade kogemustega.

Vene määrustiku järele diviis oma löögi suunas tungib peale 2—4- ja korpus 4—6-kilomeetrilisel rindel. Kui kokku võtta kõik suurtükitorusid, siis saame: diviisi rindel 48 ja korpuse rindel (3 diviisi korpuses) — 171 mitmekaliibrilist toru. Ja nagu öeldud, ülemjuhatuses reservis on suur hulk torusid tulejõu kõvendamiseks vajalikus suunas. 171 toru vaid ühe korpuse rindel — see on meie oludes juba väga tugev tulejõud. Tugevam igatahes, kui viimastes vabadussõja lahingutes Narva rindel, kus kokku on punaväl arvatud 143 toru (kindral Sootsi tööst „Eesti vabadussõda“). Nende lahingute kohta on tolleaegsete juhtide poolt öeldud, et nad tule intensiivsuse mõttes liginesid lahingutele Maailmasõjas. Seega saavad tulevased lahingud märksa „tulerikkamad“.

Vene ratsavägi. Ta on alati võrdlemisi hea olnud. Ka praegu seal tehakse suurt tööd, et hoida seda väeliiki Ida-Euroopa olude kohaselt ajakõrgusel. Punane ratsavägi on näidanud suurt vastupidavust ja liikumise kiirust. Ta on tugevasti relvastatud.

Vene ratsa-rügement koosneb 4-st mõõga- ja ühest kuulipilduja-eskadronist ning teistest vajalistest üksustest. Rügemendid on 4 ja 3 kaupa koondatud diviisidesse ja brigaadidesse, millistele juure antud vajalised suurtükiväe, soomus- ja

sideosad ning voorid. Peab oletama, et maksev organisatsioon võimaldab tegutsemist küllalt iseseisvalt, mis eriti tähtis sõja esimestel tundidel ja päevadel.

Leningradi ringkonnas on üks diviis ratsaväe.

Peale armee-ratsaväe on igas laskurdiviisis üks eskadron.

Vene soomusväed. Nad koosnevad soomusautode divisionidest, tankide pataljonidest ja rügementidest ja soomusrongidest ühes soomusdresinadega. Jättes siin kõrvale kõik üksikasjad märgime ära, et Vene soomusjõud näitavad kindlat tõusu tendentsi, eriti materjaalosa mõttes. Venelased ei taha maha jääda tehniliselt ning on loonud ja katsetamisele võtnud mõned uued tankide tüübid, mis omavad võrdlemisi suure kiiruse. Kõneldakse 25-kilomeetrilisest kiirusest tunnis. Meie aga teame, et Läänes ja Ameerikas on juba tanke, mis teevad 40—50 kilomeetrit ja veel rohkemgi. Vene võib sarnaseid osta ja ka ise teha. Välimäärustik hindab kõrgelt eriti tankide kasutamist nii koos jalakuu ka ratsaväega.

Vene insenerivägi. Temas on märgata peaaegu kõiki alasid, mis teame olevat mujal. Pioneer, pontoon, side, helgiheitjate jne. formatsioonid vist suudavad Vene väljavaadete kohaselt oma ülesandeid täita. Nii võib arvata Vene manöövririte tulemuste järele, mis küll kõik avalikkuse ette ei satu.

Vene lennuvägi. Selle väeliigi ülesehitamise peale pannakse Venes erilist rõhku. Viimase aja sündmused ja üksikud teated kõnelevad ka, et töö vilja kannab. Meie kuulsime Tschuhnovskist. Meie kuuleme, et „Strana Soveetov“ teeb ümberilma lendu ja äsja on maandunud New Yorgis. Vene ostab välismaalt lennukeid, ostab nende litsense ja ehitab ise. Arendab hoogsalt ka enda lennumootorite tööstust.

Praegusaja lennukid teevad 200—300 kilomeetrit tunnis, muuseas ka väga rasked, suure kandevõuga masinad. Pommitajad lennukid, „libisedes“ Narva kohal üle Eesti piiri, on tunni aja pärast Tallinna kohal. Nad võivad kaasa tuua kümnetesse tonnidesse ulatuva lõhke- ja mürkainete hulga.

Soome lahes on venelastel kaunike arv hüdroplaane, mis koos laevastikuga võivad anda õhulööke merelt.

Rööbastikku õhuväega korraldab Vene intensiivselt ka õhukaitse suurtükiväe, kuulipildujaid, helgiheitjaid ja muid õhukaitse abinõusid.

Vene keemiasõja abinõud. Pole mingit kahtlust, et punavägi tarvitab mürgiseid gaase ja teisi aineid. Vene sõjatööstus ja üldine keemiatööstus areneb sarnaselt, et punaarmee välimäärustiku deklaratsioon — Vene tarvitab mürkaineid vaid siis, kui teised seda tarvitavad esimestena — jääb küll ilusaks sõnakõlksuks ja mitte rohkem. On ju üldse vaieldav, kas mürkainete tarvitamine on barbaarsem kui mõne teise abinõu varal inimest tappa või sandiks teha. Isiklikult eeldan surra mõne kange mürgi läbi, kui pikka aega vaevleda puruks rebitud sisemiste elundidega ja lõpuks siiski surra.

Vene motoriseeritud löögüksused. Nagu mujalgi, tehakse Venes praegu tõiseid katseid motoriseeritud üksustega. Neis üksustes veab masin inimesi (veoautodel, omnibustel jne.), veab suurtükke, laskemoona jne. Sellega saavutatakse suur kiirus. Koos ratsaväe massidega võivad sarnased üksused vastasele liikuva sõja olukorras väga palju muret sünnitada.

Vene suured väekoondised. Sarnastena on Venes laskurdiviisid ja laskurkorpused või jälle ratsa-diviisid (brigaadid) ja -korpused. Suurte koondiste organisatsioon tahab olla küllalt läbimõeldud. On ette nähtud kõik üksused, abiteenistused, voorid, asutised jne., mis praegune aeg peab vajaliseks, arvestades selle juures muidugi Ida-Euroopa olukorraga. Vene välimäärustiku andmetel tuleb arvata, et laskurkorpus suudab veel pidada lahingut, kui ta rinne on kolme rännakpäeva kaugusel (75 km) „varustamise jaamast“ (mõeldud raudteejaam). On ette nähtud juurdeveo- ja evakuatsiooni-teenistuseks ja korrashoiuks vastav korraldus ja abinõud.

Kõigest sellest peame järeldama, et Vene suured väekoondised omavad võrdlemisi hea manöövri-vabaduse.

Vene väejuhid ja komandöride koosseis. Revolutsioonija tagajärjel on see kirju, eriti sõjalise ettevalmistamise mõttes. Kuid Venes tehakse palju tööd, et juhte ajakõrgusele tõsta. Peab ütleva, et rügemendi ülematest alates ja kõrgemale leidub juba suur arv juhte, kes suudavad oma ülesandeid täita. Ka staapide tööjõud omab iga päevaga ikka parema ja parema kvalifikatsiooni. Pataljoni ülematest allapoole on olukord nõrgem, eriti aga allõhvitseride mõttes. Siit võime järeldada: väikeste üksuste tegevuses võib ette tulla väga palju taktika-

lisi konarlusi, mida vastane pool võib kasutada.

Lõpetades sellega katkendilise ülevaate N. Vene sõjaväest, võib veel alla kriiputada, et industrialiseerimise ja majanduselu ülesehitamise 5-aastane plaan näeb ette rasketööstuse suurejoonelise arenemise. Koos eelmisega tahes-tahtmata viib see meid arusaamisele, et tulevane kokkupõrge meie piiridel oma inimmassi ja materjaalsete abinõude ning tegevuse intensiivsuse poolest kaugelt ületab kõige selle, mis oli Vabadussõja päevil. Tolleaegsed olud enam ei kordu.

Nüüd vaatleme lühidalt, kuidas võib areneda tegevus sõja lahtipuhkemisel.

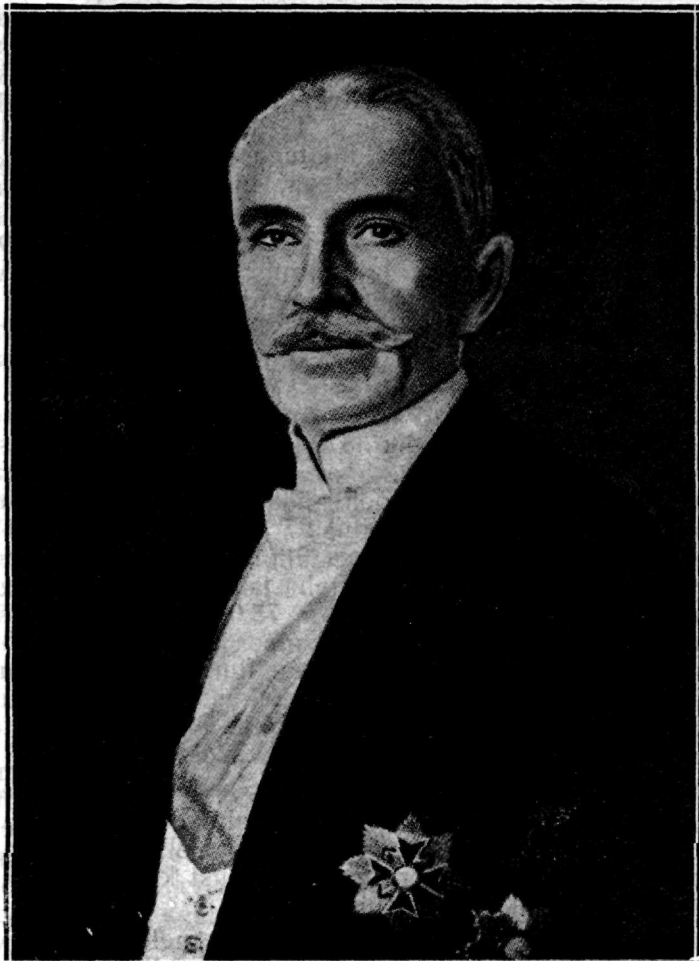
Esimestel tundidel ja päevadel püüavad pooled vastastikku takistada mobilisatsiooni ja vägede koondamist. Samal ajal püütakse mõjuda masside meeleolule vastavate sõjaliste aktsioonide ja propaganda abil. Idast püüavad valguda üle meie piiri ratsa- ja muud kerged osad, toetatud rikkalikult soomusjõududega. Ohust antakse k o h e lööke riigi eluliste tsentrumite pihta, pommitades mürkainetega. Merele ilmub laevastik ning püüab pommitada tähtsamaid rannaäärseid punkte ning katkestada ühendused Lääne-Euroopaga, Soomega ja Skandinaaviaga. Olgu tähendatud, et Kroonlinnast Tallinna meridiaanini on laevadel käia 9—10 tundi. On tõenäolised ka dessandi katsed meie rannal. Meie oma kommunistlik element püüab kohe üles näidata teeneid oma isandale, s. o. 3. internatsionaalile.

Mida talkistamatult saavad vaenulised jõud oma ülesandeid täita, seda probleemilisemaks muutub meie enesekaitse. Oleme end hästi korraldanud, varisevad nii mitmedki vaenlase kavatsused kokku juba meie piiril. Ühtlasi oleks kaitstud ka meie mobilisatsioon ja koondamine.

Pole erilist vajadust peatuda, kuidas sünnib tegevus siis, kui meie piirile on jõudnud juba Vene jalaväemassid, mis, nagu eelmises ülevaates tähendasin, võivad mõne nädala pärast ulatada sadadesse tuhandetesse. Võtame näiteks ühe armee, mis koosneb 3 korpusest (á 3 diviisi), 1 ratsadiviisist ja ühest suurtükiväe-diviisist, näeme üldist inimeste arvu kuni 150.000 meest, suurtükitorusid — 500—600, iga liiki automaatrelvu kuni 2500. Need arvud ei pretendeeri täpsusele, kuid jälgides Vene sõjaasjanduse arenemist, paistavad enam-vähem tõenäolistena. Kui mobiliseerime mitte vähemad jõud, kui oli Eesti sõjaväes vabadussõja lõpul, siis

Poola Vabariigi
11. aastapäeva puhul
11. nov. 1929.

Vabariigi president
Prof. Ignacy Moscicki.

venelased oleksid inimeste arvu poolest ka h e k o r d s e s ülekaalus.

Sarnane võimalus pole kuigi meelitav. Kuid igal arvulisel ülekaalul on vaid relatiivne tähtsus ja mõju. Olid ju detsembris 1919 punased väed Narva all ka 2—3-kordses ülekaalus. Nad löödi aga veriselt tagasi. Võib oletada sama tagajärge ka tulevikus, kui meie enda riigikaitse korraldust ajakõrgusel hoiame — vastavalt sellele, missuguste jõududega ja abinõudega võidakse kallale tungida.

Kui vaenlane saadab meie õhuruumi õhujõud, peame omama häid hävitajaid ja mõnikümmend kangelast (nagu oli Saksa Richthofen), kes õhu „puhastavad“. Samuti peavad tähtsamad riigielu tsentrumid kaitstud olema õhukaitse suurtükiväe, kuulipildujate, helgiheitjate ja teiste kaitseabinõude varal. Et kogu õhukaitse võiks edukalt ja õigel ajal oma ülesandeid täita, peame korraldama alalist pidevat vaatlust vajalistes kohtades ja looma korralliku si-

deme õhuhäire teadete edasiandmiseks operatiivkeskkohtades. Meie linnad, vabrikud, raudteed peavad ette valmistatud olema, et nende tegevus poleks paraliseeritud pommitamiste läbi, eriti öösel.

Kui vaenlane püüab tungida üle meie piiride suurte ratsamassidega, peame suutma tema liikumist kõigiti raskendada. Ja see on võimalik. Toome järgmise näite. Maailmasõja alates tungisid Vene ratsadiviisid Ida-Preisimaale. Kuid nad ei jõudnud kaugemale kui umbes 50 kilomeetrit, kohati palju vähem. Sakslased olid end selleks juhuks korraldanud: kuulutati välja „sõjahädaohu“ seisukord, asusid tegevusse juba varakult loodud üksikud hästi relvastatud salgad ja kasutades Preisimaa metsi, järvi ja elamute raionis rikkalikult püstitatud okastraataedu, tõmbasid nad Vene ratsaväe ette nagu „amblikuvõrgu“, milles ratsadiviisid „siplesid“ abitud.

Kui vaenlane tahab meile kallale tun-

gida suurte jalaväemassidega, toetatud tugeva suurtükiväe ja soomusjõudude poolt, peame enda väikesearvulisi kaitsejõude hästi relvastama automaatrelvadega, küllaldaselt välisuurtükiväega ja tugevasti suurekalibriliste kuulipildujatega ja väikesekaliibriliste suurtükkidega, mis suudaksid hävitada vaenlase soomusautosid ja tanke.

Merel on meil vaja laevu, mis suudaksid tegutseda suurte lahingulaevade vastu. Allveelaevad on möödapääsmatud.

Kaitseväge juhtide koosseis peab sõjalise ettevalmistuse mõttes seisma väga kõrgel. Nad peavad hästi tundma kõiki võitlusabinõusid, väeliikide koostööd, luure- ja sideala, maastiku organiseerimist jne. jne. Iga ohvitser peab hästi tundma piiriäärse raiooni iseäraldusi. Tagavara-väelased, eriti ohvitserid ja allohvitserid, ei tohi sõjalistes oskustes maha jääda. Kui meil mobilisatsiooni korral on 75.000-meheline sõjavägi, siis iga 7—8 mees on reservist. Reservide õppused on tungivalt vajalised. Kaitsejõud oma tervikus peavad suutma tegutseda igal aastaajal. See nõudmine seab suuri ülesandeid varustus-alale.

Ja lõpuks meie rahvas, meie seltskond — ta ei tohiks riigikaitsetööst kõrval olla. Siin on vaja palju suuremat aktiivsust kui vahest seni on ilmsiks tulnud.

Edaspidi käsitan mõnd küsimust meie riigikaitse korralduses üksikasioalikulmalt, et näha, mis juba tehtud ja mis veel vaja teha.

V.

Rahalistest vajadustest riigikaitse korraldamisel. — Meie kaitsekorraldus ei tohi muutuda 1914. aasta mudelite muuseumiks. — Mõnd vahiuksuste ja piirivalve võimalikust ümberkorraldamisest.

Vene väed läksid Maailmasõtta väga puuduliku relvastuse ja varustusega. Näiteks mobilisatsiooni plaani järele, mis baseerus operatiivvajadustele, mobiliseeriti 1914. a. üle 5.000.000 mehe. Samal ajal oli korras püsse (juure arvatud ka „berdankad“) umbes 4.600.000. Sõja esimesel aastal mobiliseeriti veel 5.000.000 meest. Relvastust enam aga ei olnud ja tagavararügementides kanti püsside asemel varsti teibaid. Täiendused tulid rindele ilma relvadeta ja nõrgalt õpetatud. Padrunitega oli lugu veel halvem. Jaapani sõja kogemustel oli 1907. a. määratud

padruneid ühe püssi jaoks 1000 tükki. Seda normi, mis seati üles peastaabi poolt, kärbiti, ja Maailmasõja ajal oli venelastel üldse kokku 2,5 miljardit püssi- ja kuulipilduja-padrunit, mis teeb umbes 500 tükki ühe püssi peale. Ehk küll ka 1000 padrunit loeti mitteküllaldaseks normiks, kuid raha-assigneerimistega oldi kuni 1913. aastani siiski väga tagasihoidlik. Väikene padrunitetagavara sulas kiiresti olukorras, mis oli hoopis teine kui Mandshuurias. Ja mõne aja pärast pidi Vene jalavägi oma lihaga asendada laskemoona puudust, — sakslased lasksid terase, nikli ja tinaga, venelased „bombardeerisid“ elavate inimestega. Tagajärjed? Meie kõik mäletame neid, sest ka palju eestlasi jagas ühist saatust venelastega, külvates üle surnukehadega ääretumad lahinguväljad. Sõjas järgnesid kaotused kaotusele. Ja lõpptulemus — Vene riik kui sarnane ei eksisteeri täna. Muidugi, sellel oli ka teisi põhjusi, kuid võib kinnitada, et võidurikka sõja puhul oleks Vene saanud üle kõigist raskustest.

Eelmise põhjal võime väita, et kui riik on sunnitud pidama ülal sõjaväge, siis oleks ebatark jätta lahendamata sõjaväe materiaalsed vajadused lahinguväljal. Siin võib tekkida küsimus, kus on see mõõdupuu, mille järele tuleb otsustada nende vajaduste rahuldamist küllaldasel määral. Pean otseteed tähendama, et sarnase mõõdupuu leidmine tõesti on raske, eriti riikides, kus puuduvad tööstus ja rahalised ressursid, kus ka üldine olukord ei saa ära määrata aega, kui kaua umbes võiks riik pidada sõda. Arvestades aga möödunud sõdade kogemustega, tänapäeva sõjaliste jõudude organisatsiooniga, olemasoleva relvastusega ning tulevase sõjategevuse intensiivsusega, võib siiski umbkaudsetki leida mõningaid norme, mis võiksid olla lahinguvajaduste mõõdupuuks.

Oletame näiteks, et sõda on kestnud üks kuu. Sõja algus on tegevuse mõttes ilka väga elav ja seepärast meie palju ei eksi, kui ütleme, et kõik jalaväeosad iga kahe päeva tagant kord peavad küllalt tõsist lahingut. Samuti ka suurtükiväeosad. Mitmesugustel kaalutlustel on arvatud, et ühe lahingupäeva kestvusel tarvitab üks püss 100, üks kuulipilduja 5000 ja üks kerge-suurtükk 200 padrunit. Neid oletatavaid norme kutsutakse tuleüksusteks. Tähen-dab, kui soovime, et laskemoon oleks

Poola Vabariigi
11. aastapäeva puhul
11. nov. 1929.

Marssal Joseph Pilsudski

Poola sõjaväe looja ja vägede ülemjuhataja vabadusvõitluses. Poola rahva ja sõjaväe praegune tunnustatuim juht.

enam-vähem kooskõlas tänapäeva või lähema tuleviku lahingnõuetega, on vaja ühe kuu sõjatagavaradeks arvata igale püssile 1000, igale kuulipildujale 50.000 ja kergele-suurtükile 2000 padrunit. Ilma tõenduseta on selge, et need tagavarad peavad olema kohe käepärast, lades, aga mitte kuskil mere-taga. Sama võib öelda ka igasuguse muu varustuse ja relvastuse kohta, mida vajab sõjavägi mobilisatsiooni läbiviimisel, et mitte paljaste kätega õnnetute vene vägede taoliselt rindele minna ainult selleks, et küll vahest surra, kuid mitte võita. Aga võitu on vaja, et riik võiks püsida.

Sõjatagavarade küsimus on seega riikliku olemasolu küsimus, seni kui pole küllalt rahvusvahelisi garantiisid. Usun, kogu Eesti ootab igatsusega seda aega. Kuid tänapäev oleme sunnitud pidama ülal sõjalisi jõude, oleme sunnitud kulutama väga suuri summasid ka sõjatagavarade soetamiseks.

Maksumaksjal kodanikul tekib siin vist kohe soov teada saada, kui suured võiksid need summad olla. Püüan asja selgitada, kuid algusest peale palun vabandust, sest meelitavat sellel alal ei saa mitte kuulda.

Kui mobiliseerime 75.000-mehelise sõjaväe (kõik väeliigid kokku), mis organiseeritud, relvastatud ja varustatud enam-vähem nüüdseaja nõuete kohaselt, ja kui arvestame, et see sõjavägi tegutseb meie piiridel ülekaalus olevate jõudude vastu (s. o. tegutseb intensiivselt), siis on vaja kulutada iga liiki relvade ja tagavarade soetamiseks 75.000.000—100.000.000 krooni. Need on „astronoomilised“ summad. Kuid ühtlasi pean kinnitama, et nad pole „tuulest võetud“, vaid on rajatud karmidele tõsiasiadele. Et mitte piirduda sõnadega, toon mõned neist austatud lugejate ette. Asetame näiteks küsimuse, kui palju on vaja summasid, et üks jalaväerügement oleks küllaldaselt relvastatud ja varustatud, et ta võiks julgesti tõtata piirile oma rasket ülesannet täitma.

Keskmiselt võttes on tänapäeva rügemendis umbes 3000 meest, 500 hobust, 3000 püssi, 100 kuulipildujat, suur hulk mitmesugust side-, mõõdu-, vaatlus-, pioneer-, intendantliikku-, sanitaar-, veterinaar- jne. varustust; inimestel ja hobustel peab olema toidu- ja moonatagavarad, relvadel laskemoona; voor peab sisaldama rea spetsiaalvankreid; nagu väliköögid, side-, kuulipildujate- ja sanitaarkaarikud.

Nagu nägime Nõukogude Vene jalaväe vaatlemisel, on seal rügemendi koosseisus veel 3" suurtükke 6 tükki, 37-mm suurtükke ja 58-mm miinipildujaid à 3. Kui nüüd arvame raha peale üle kõik materjalosa, mis vaja 3000 inimese ja 500 hobuse tööjõu täielikult ära kasutamiseks sõjas, siis saame umbes järgmised summad (tähtsamate artiklite peale): 3000 rüsti à kr. 130 = 390.000 kr.; padroneid à 1000 tükki igale püssile — 3 miljonit padrunit à 13 senti tükk = 390.000 kr.; 100 rasket- ja kergetkuulipildujat, keskmiselt à 350 kr. tükk = 35.000 kr.; padrunid igale kuulipildujale à 50.000 — 5.000.000 tükki à 13 senti = 650.000 kr.; igale mehele komplekt riideid, pesu, saapaid, rakmeid ja muud kribu-krabu, komplekt à kr. 150 = 450.000 kr.; gaasimaskid à kr. 15 tükk = 45.000 kr.; toidutagavarad inimestele — à kr. 20 kuus = 60.000 kr.; moonatagavarad hobustele — à kr. 50 kuus = 25.000 kr. Eelmised summad annavad kokku võttes kr. 1.991.000. Nagu austatud lugejad näevad, pole siin veel arvestatud suur hulk varustust ja vajadusi eelpool-nimetatud aladel (side, pioneer, voor jne.). Kuid see kõik annab end ka täpsalt raha peale ümber arvata. Ilma liialdusteta võib üldiselt tähendada, et ühe jalaväerügemendi tegevuse kindlustamiseks sõja ajal ühe kuu jooksul on vaja märksa üle 2.000.000 krooni. Võiks lugeda 2.250.000 krooni.

Teise näitena võtame ühe välisuurtükiväe kerge-grupi, milles 3 patareid à 4 toru. Üks kergesuurtükk maksab 40.000 krooni, 12 suurtükki — 480.000 kr.; laskemoon, à 2000 pauku toru peale hinna juures 70 kr. pauk — $12 \times 200 \times 70 = 1.680.000$ krooni. Kokku maksavad ainult torud ja laskemoon 2.160.000 kr. Kuid suurtükivägi vajab samuti, nagu jalavägi, suurel arvul mitmesugust erivarustust, kuulikaste, rakmeid, side- ja mõõduabinõusid, toitu ja moonatagavarad inimestele ja hobustele, samuti gaasimaske inimestele ja hobustele jne. jne. Ümmarguselt võiks arvata, et üks suurtükiväe kerge-grupp vajab enda tegevuse kindlustamiseks — umbes 2.500.000 krooni.

Välja minnes 75.000-mehelise sõjaväe enam-vähem ajakõrgusel seisvast organisatsioonist, sisaldaks sarnane sõjavägi 12—15 jalaväerügementi ja 15—18 suurtükiväe-gruppi. Kui võtta 12 rügementi ja 15 gruppi, siis peame „investeerima“ ümmarguselt võttes 65.000.000 krooni.

Aga meie aeg nõuab veel mitmeid teisi väeliike peale jala- ja suurtükiväe. Viimases endas ei saa läbi ilma raskete kaliibrideta, mis eriti kallid. Lennukid, soomusautod, tankid, soomusrongid, õhukaitse suurtükid, helgiheitjad jne. — kõik nad maksavad väga palju raha. Näiteks, 50 moodsat hävitajat, ühes relvadega ja laskemoonaga, maksab mitte vähem kui 3.000.000—4.000.000 kr. Ka merejõud koos merekindlustega vajavad suuri summasid. Meie laevastik vananeb. Vaja uusi. Aga üks grupp allveelaevu (4 tükki) maksab umbes 10.000.000 krooni.

Nii, austatud lugejad, on tõsiasiad väljaminekutega riigikaitse peale. On küll õige, et suur hulk relvastust, laskemoona ja üht-teist varustust jäi järele Vabadussõjast. Kuid ajajooksul see kõik kas kulutatakse ära või vananeb, näiteks laskemoon ja relvad ise. On vaja järjest uut juure muretseda ja vana korda seada ja korras hoida. Samuti on vaja üles ehitada neid alasid riigikaitstes, mida Vabadussõda üldse ei tunnudki, nagu õhujõud või õhukaitse. Samuti ei saa kinni pigistada silmi merejõudude ajakohastamise vajadusele. Kaitseväge enda rahuaegne elu ja töö ühes vajadustega püstitada rea uusi ehitusi, nõuab ka suuri kulusid. Nad võtavad lõviosa iga-aastasest eelarvest, mille tõttu jääb õige vähe erakorralisesse ossa, mis õieti ongi aluseks, millele võib rajada uuema-aja tehnilise relvastuse ja varustuse soetamise. Julgen tõendada, et kui ka edaspidi kaitseministeeriumi erakorraline eelarve jääb sarnaseks nagu viimastel aastatel, siis meie kaitsejõud oma materjalosa mõttes muutuvad õige pea muuseumiks, kus näeme üht ja teist 1914. a. mudelitest, kuid mitte midagi sellest, mida kategooriliselt nõuab tänapäev ja lähem tulevik. Samuti julgen tõendada, et masendavalt mõjub lahingus mitte nii palju vaenlase arvuline ülekaal, kui teadmine, et ta tehniliselt sinust üle seisab. See on nii, sest tehniline ülekaal paistab alati silma ja annab end teisele poolele valusalt tunda, kuna arvuline ülekaal mitte igakord kompaniidele ja pataljonidele näha ei ole. Meie mäletame ju, kuidas Maailmasõja ajal „hinge täis ajas“ ja meele nukraks tegi, kui alalõpmata sind pommitas Saksa raske-suurtükivägi oma „sumadanidega“, kuidas õhuruumis valitsesid Saksa lendurid, kuidas igal pool kogu silmapiiri ulatu-

sel oli näha Saksa vaatlusballoone („kolbassa“). Ja lõpuks, kui tulid surmavad gaasipilved. Oma väikesele kaitsevæele ei tohi meie valmistada sarnast saatust. Meie peame, meie oleme sunnitud vaatama ringi, kas ei saa riiklistes väljaminekutes midagi kokku hoida, et kõvendada krediite riigikaitse vähegi ajakõrgusele tõstmiseks. Ringi vaatama peavad kõik, küsimata parteilisest kuuluvusest või ilmavaatest.

Nagu teada, on kaitsevægede staabist algatuse saanud mitmed reorganiseerimisküsimused, mis oma poolt tahavad näidata mõningaid võimalusi kokkuhoiu saavutamiseks riigikassas. Tõulke sellele algatusele on annud meie praeguse valitsuse mured riigimajanduse tervendamisel. Ja siin kõigepealt võib ära märkida tahtmist võimaluste piires vähendada eaproduktiivseid väljaminekuid. Sarnaste väljaminekute hulka kuuluvad ka palgad ja muud tasud iga liiki riigiteenijatele ja kaitsevæelastele, kui saab asja teisiti lahendada, ilma et riikliste ülesannete ja riigi kaitse ei kannataks.

Kaitsevægede staabi poolt algatatud reformid puudutavad esialgu üleajateenijatest koosnevaid vahiuüksusi, üleajateenijatest koosnevat piirivalvet ning palgalistega tuletornide teenistust merel ja mererannal. Kaitsevægede staap arvab võimalikuks neid ülesandeid täita osalt ajateenijate-sõduritega ja seeläbi saavutada kokkuhoiu aastas 800.000—1.000.000 krooni, ja nimelt: vahiuüksuste arvel — kuni 370.000 krooni; piirivalve arvel — kuni 540.000 krooni ja tuletornide teenistuse arvel — 50.000—60.000 krooni.

Nende reformide aluseks oleks noorte sõdurite teenistussevõtmine 3 korda aastas, mis peale eelmise annab veel rea paremusi kaitsevæe enda organisatsioonis. Arusaadav, et igal ajal on oma head ja pahad küljed, kuid pärast tõsist kaalumist paistab positiivsete külgede ilmne ülekaal. Seda küsimust tahan edaspidi veidi üksik-asjalikumalt valgustada. Täna ülevaates tahaksin veel vaid peatuda selle juures, kas kokkuhoid ei ole mitte paberil peal, nagu mõnel pool kaheldakse.

Kutsudes 3 korda noori sisse, väheneb nende arv üksikutes pataljonides. Noorte õpetamiseks läheb vaja vähem kaadrit kui seni. Seetõttu on võimalik osa ohvitseride, jättes neid oma väeosadesse möödapäasemata vajalikuna kaadrina mobilisatsiooni korraks, asetada vahiteenistuse täitmisele ja perioodiliselt (mõeldud 3 aastaks) komandeerida piirivalve teenistusse, pärast

vastavat ettevalmistust (mööda minnes võiks tähendada, et esialgu suur osa praeguseid piirivalve ohvitseride jääks oma kohadele, ja neid võiks järk-järgult viia rivisse, pärast vastavate kursuste lõpetamist; on nad teatud aja rivis olnud, võib neid jälle komandeerida piirivalvesse). Praeguste vahiuüksuste ja piirivalve arvel väheneks üldine ohvitseride koosseis umbes 45 võrra (7 vahiteenistuses ja 38—40 piirivalves). Kuidas ja kes vabastatakse ja millal ja kuidas kindlustada vabanevaid teenistusega, peab olema muidugi üksikasjalikult läbi töötatud.

Kui arvata ühe ohvitseri ülalpidamiseks aastas 2200—2400 krooni, siis 45 ohvitseri annavad 99.000, või ümmarguselt 100.000 krooni. Kui asetada vahiteenistusse 500 ajateenijat ja samapalju vabastada üleajateenijaid ning lugedes, et üks vahiuüleajateenija maksab aastas 700 kr., saame 350.000 kr. Kui asetame piirivalvesse 375 ajateenijat valvurit seniste üleajateenijate asemele, millistest iga mees maksab ümmarguselt 950 krooni, saame 330.000 krooni. Koos eelpool tähendatud 40 ohvitseriga annab see umbes 420.000 krooni. Peale selle oleks piirivalve alal veel teisi kokkuhoiu võimalusi, mille loetelu viiks meid kaugele. On arvatud üldiselt, vastavate andmete põhjal, et piirivalve ülesandeid täidaks kaitseministeerium, kulutades 600.000—700.000 krooni (v. riigi eelarve ja eelarve kava 1930./31. a. peale). Eelmisest on selge, et kokkuhoiu võimalused ei ole mitte paberil, vaid päris reaalsed. Seda enam, et kõik ohvitserid ja üleajateenijad on edaspidi riigi pensionäärid. Seepärast tuleb neid ülalpidada vaid niipalju, kui seda riigikaitse huvid oma tervikus nõuavad.

Avalikus arvamises on kaheldud, kas kaitseministeerium suudab ja kas temale üldse passib piirivalvega tegemist teha. Kaheldakse endiste kogemuste põhjal ja teiseks, et kaitsevægi pidavat rahuajal ainult õppima, aga valitsemisest hoopis kõrval seisma.

Need, kes tugenevad endistele kogemustele, unustavad miskipärast, et 1920.—1922. a. oli meie idapiiril tõesti väga omapärane olukord, mis demoraliseerivalt mõjus kogu ümbruskonnale, tekitades raskusi ja arusaamatusi. See oli aeg, kus kümnete kaupa siginesid kaubapunktid, spekulierides piiril kõigega, mis kätte juhtus. Ka südametunnistusega. Meie teame, et see aeg on möödas. Kui meie nüüd idapiiri kordonitele jätame igapäev teatud arvu üleajateenijaid ja teised valvurid pane-

me ajateenijatest, usun, et piir pole mitte halvemini valvatud kui praegu. Võib-olla veel paremini, sest kohalikud diviisid ja väeosad on otsekoheselt huvitatud heast valveteenistusest. Meie kuuleme aga peaaegu igapäev, et üks või teine isik on kas meilt Venesse läinud või sealt meile tulnud. Sarnase olukorra juures on tõesti üleaarne pidada piiril riigile kalliksminevat üleajateenijatest koosnevat piirivalvet.

Teist laadi olukord on rannal. Ja praeguste kavade kohaselt on arvatud, et merepiiril kõik valvurid endiselt oleksid üleajateenijad. Nagu nägime, jääksid ka endised ohvitserid. Miks nad siis kaitseministeeriumi alla kuuludes halvemini täidaksid oma kohuseid kui seni? Kaks-kolm juhtivat jõudu praegusest piirivalve valitsusest võiksid ka oma senist tööd jätkata endise edukusega kaitseministeeriumi alla kuuludes. Piirivalve valitsusest kaoks rida tehnilist tööjõudu (raamatupidajad, asjaajajad, relvur jne.), kelle ülesandeid täidaksid kaitseministeeriumi vastavate asutuste ja väeosade tööjõud.

Mis puutub sellesse, et kaitseväge ei pea

valitsema, siis teoreetiliselt võib olla on see õige, kuid praktiliselt valitseb ka kaitseväge siiski. Valitsemise funktsioonid on ju näiteks kaitseväre-ringkondade ülemate tegevus.

Käesoleva ülevaate kokkuvõttena võiks öelda: enesekaitseks ettevalmistamine maksab raha, raha ja veel kord raha. Noore ja kehva riigi elus tundub see imperatiivne nõudmine äärmiselt rõhuvana. Kuid suurte kulude kandmine on tänapäeva poliitilises olukorras möödapääsmatu. Meie kõikide kohus on leida abinõusid, et kaitsekorraldus oleks ajakõrgusel. Seejuures peaksid taganema kõik isiklikud ja parteipoliitilised huvid. Kaitseministeeriumi poolt pakutavad kokkuhoiu võimalused vahiuksuste ja piirivalve ümberkorraldamise läbi ei ole mingisugune ilha „kannuste“ järele. Ta pole ka „reklaam“. Reformid vääriavad objektiivset läbikaalumist. Kaalul on kuni 1.000.000 krooni kokkuhoiu, mille abil saab nii mõnegi puuduse kõrvaldada.

Tallinnas, 9. nov. 1929. a.

Üheteistkümnes november.

„Sõdurile“ kirjutanud „Polska Zbrojna“ peatoimetaja V. L. EVERT.

Üheteistkümnes november 1918. a. ei olnud vaid tähtsaks päevaks, see oli midagi palju suuremat kui ajalooline episood. See oli etap. Tarvilik etap, kaudu mille J u h i l t viidud Rahvas pidi astuma kindla sammu iseseisvuse teele.

Varssav on uhkemaid linnu kogu maailmas — temasse on tungitud, kuid iialgi pole suudetud teda vallata. Ka raske-mailgi ikke aastail ta oskab säilitada oma tänavate soides, majade peiduurgastes pühakodade sünges vaikus — elava valmisoleku mässuks, kustutamatu janu kätemaksuks. Varssavi võib sissetungida — mõnikord, kuid temas püsida kaua — ei iialgi... Tarvis tal tunda vähemaltki suruvat kätt, kui ta tõuseb — uhke, võitlushimuline, uljas...

11. november oli etaabilks, kaudu mille pidi astuma R a h v a s, äratatud J u h i l t, ja saadetud teo ning võitluse teele.

Sellest etaabist läbimine ei valmistus ette kaugelenägevalt, kuid vaikselt, mitte esiletõkkivas töös; see ettevalmistus, kuigi toimus keldrikordade pimeduses —

ta paistis siiski. Sellest ettevalmistusest teadsid kõik, isegi Poolat vallutanud vaenlane, kelle silmilt peletasid une kolm kirjatähte: P. O. W. *) Nende kirjamärkide taga peitusid Pilsudskilt loodud nägematu jõud, mis elustusid t e m a usust, olid kui t e m a g i teraskõvaks taotud, murdmatud tahtes, tänu t e m a tahtele.

Päev, mil puhkes Maailmasõda, ei olnud vaid päevaks, mida olid ootanud poolakate mitu põlve, mille saabumist oldi ärdalt palutud, — see oli ka signaaliks, mis tähendas, et on saabunud võimalus realiseerida ideaale, materialiseerida unistusi... Leegionäride kaadri kompanii võitlusse astumine Pilsudski juhatusel oli sammuks, mis tähendas unistuste teostumise algust.

Nõnda algas, õigemini, nõnda alustas komander Pilsudski Poola sõja, võideldes vastastega üks ohtlikum teisest.

Poola tuleviku lõnga keriti saatuse pöö-

*) Tõlkes tähendab: „Poola Sõjaväeline Organisatsioon“.

raselt keerlevale rattale; Pilsudski, ja ainult tema, abil läks korda hoiduda selle katkenemisest, ja saavutada lõngu — nüüd mitte enam võraste kangaste ehtimiseks.

Leegionäride veri, lahingu raskused ja võidukalt surma külivad iseseisvalt teotsevate poola üksuste relvad, aitasid kaasa sündmuste arengule. Suure Venemaa faktiline häving ja Austria jõuetus pöörasid olukorras uue lehekülje.

Jäi järele viimane Poolat iketavaist vastastest. Temaga võitluseks rakendus J u h i murdmatu tahe.

Saabus võitluse avalik ajajärk — loobumine vande andmisest, Pilsudski vangitorni heitmine, P. O. W. hoogsaim põrandaalune tegevus.

Ärkasid kõik poola kaunishinged. Südameid haaras mitte ainult lootus, vaid janu teotsemiseks. M a g d e b u r g i v a n g võis alata lõikama vilja omast pikast ettevalmistuse tööst.

Saksa võimu languse esimeste teadete saabudes, P. O. W. ruttas teole; ta järele liikus t ä n a v: tuhandeid tundmatuid, teekäijaid, mass. Kõik ruttas, et võtta relvad vihatud vastaste käest, et viimase vastase varemeil alustada tugeva Poola riigi ülesehitamist.

Oma paremate poegade vere, oma J u h i võiduriikka loomingu, tema geniaal-

V. L. EVERT

„Polska Zbrojna“ peatoimetaja.

sema otsuse — võidelda relvadega vabaduse eest — viljaks on uuestsündinud Poola.

Sündinud selleks, et seista auvärsel kohal rahvaste peres ja püsida võitmatu tõkkena türaanide katsetele iketada Ida-Euroopa rahvaid.

Marssal Pilsudski tähtsusest möödunud aastakümnel.

11. novembril s. a. pühitses Poola vabariik 11. aastapäeva. Möödunud 11 aastat uuestisündinud Poolas on olnud organisatsiooni ja põhipaneva tähtsusega ülesehitamise aastad kõigis riigielu harudes. Nad moodustavad hooga ja püsiva töö-epohhi poola rahva eluavalduste kõigil aladel. Selle lühikese aja jooksul on tehtud palju loovat tööd ja tööst saavutatud tagajärgi, mis õigustavad nähtud vaeva.

Möödunud aastate heroilises loominguks selle keskuseks ja energiaallikaks on olnud uue ja vaba Poola ellu kutsuja ning selle võidurikaste vägede ülemjuhataja m a r s s a l J o s e p h P i l s u d s k i. Tema teened Poola vabariigi elus on sedavõrt suured ja mitmekesised, et nende pikemaks valgusta-

miseks ei jätaks lühikest ajakirja artiklit. Alljärgnevates ridades võiks märkida vaid mõne tähtsama momendi selle suure isiku mõjust uuestsündinud Poola saatusele.

Kuni 11. novembrini 1918, s. o. kuni ripumatu Poola riigi sünnini, J. P i l s u d s k i oli avalikkuses selle ideoloogia tähtsaim looja ja kandja, mis kavalkindlalt ja järeleandmatult rühkis iseseisva Poola uuestisünni poole, oli loojaks ja armastatud juhiks Poola iseseisvuse kindlaima aluse — poola relvastatud jõu esimestele idudele. Temalt organiseeritud leegionid olid mitte ainult sõjaväelised üksused, vaid ühtlasi kooliks, kus õpiti mõtlema riigikodanliselt ja poliitiliselt.

Kui 1918. a. novembris sakslased olid

Poolast välja aetud, siis faktiliselt koondus Poolas võim marssal Pilsudski kätte, ta võis vastupanuta hakata diktaatoriks, tugedes selles temale täielikult truule relvastatud jõule. Pilsudski ei soovinud seda. Arvestades seltskonna meeleoludega, ta kutsus võimu juurde ministrite nõukogu, mille etteotsa astus P a d e r e v s k i, kes oma poliitiliste tõekspidamiste poolest kuulus Pilsudski vastaste laagrisse, ja tegi sellele ülesandeks otsida poliitilist lepitust ja ühendust. Ta kutsus kokku Asutava Kogu ja andis sellele üle oma piiramata võimu. Võttis vastu Asutavalt Kogult kompetentsilt ajutise konstitutsiooniga piiratud riigijuhi koha ja edaspidi, kogu kümne aasta kestvusel, on kõik oma jõu pühendanud selleks, et olla konstitutsiooniline riigi ja hiljem valitsuse juht, kuigi tegelik poliitiline olukord on tal mitmed korrad imperatiivselt nõudnud murda konstitutsiooni täht-tähest kinni pidamast, hüljata konstitutsioonilistele traditsioonidele ja koondada enese kätte diktaatorlik võim.

Nisugune on olukord tänapäevalgi. Vaatamata ägedale võitlusele, millist ta vastu peavad poliitilised vastased, võitlust, millel vahel man riigivast.-võitluse maik, — marssal Pilsudski on truu konstitutsioonilisele valitsemise vormile. Tema, saavutades oma rahvale iseseisvuse, püüab rahvast kasvatada demokraatlik-konstitutsioonilises vaimus, mis nõuab kodanikeilt kohusetunnet ja riigi huvide kõrgemale seadmist isiklikest huvidest. Kõik see n. n. Pilsudski võitlus opositsiooniga on sisult püüd ümber kasvatada poolakate seda põlve, kes üleskasvanud umbusalduses võõraste riikide võimu vastu, võitluses selle võimuga, ja nüüd — need pahed s m u u t u n u d v o o r u s e d suunivad oma, Poola, riigi vastu.

Tema ülesandeks on kasvatada poolakate uut põlve, kes uuele olukorrale vastavalt suhtuks riigile, ja tunnustaks ohvri

kohustust selle vastu. Pilsudski teesiks on: „Kui on riik, siis on ta vastu ka kohustusi.“

Ta õpetab rahvast mitte ainult sõna, vaid ka teoga. Ta elu uuestsündinud Poolas on vaid riigi teenimine. Seda teenistust mõistab ta esikorras kui sõduri teenistust, kes kutsutud täitma kohustusi isamaa vastu. Pilsudski juhina on vaba Poola esimestest päevadest alates kõik oma jõu ja riigi ressursid suuninud selleks, et Poolal oleks olukorrale vastav relvastatud jõud ja et Poola armee moraalne ja materiaalne ettevalmistus võimaldaks talt saavutada tarviduse puhul riigile suurimat tuge. Poola armee sünd ja edukas areng on seotud marssal Pilsudski isikuga; armee heroiline minevik, ta hiilgavad võidud, mis kindlustasid Poolale ta praegused piirid, on Pilsudski teene, — tema püsiva energia ja geniaalse juhtimise vili. Armeel on Pilsudski lemmik-laps, ta pühendab sellele kõik mis omab; üldpoliitika ja tsiviil-administratiiv küsimustega, teotseb, ta enese sõnade järele niivõrra, kui võrra see hädatarvilik selleks, et Poolal oleks väärne relvastatud jõud. 1926. a. riigipöörde puhul Pilsudski seletas, et astus selle sammu vaid peale seda kui tuli veendele, et tolaeagse valitsuse korraldused armee suhtes ähvardasid viimast tõsise lagunemise ja demoralisatsiooniga.

Pilsudski loov mõte ja hoogne teotsemine olid Poola uuestsünnil selle hälli juures. Ka praeguses Poolas, tuleb neid Pilsudski isikuväärtusi lugeda poola ühiskondliku ja riikliku elu arengu peategureiks. Pilsudski ei ole ainult juht ja organisator; ta on looja ja uueksünnitaja, mees kellel jätkub jõudu, kes on kutsutud looma uusi ühiskondlik-riiklikke vorme, ja neisse valama uue põlve — talt eneselt psühhiliselt ja moraalselt uuestsünnitatud — poola rahva.

P. Z.

VÕITLUSED VARSSAVI ALL

augustis 1920. a.

„Sõdurile“ kirjutanud Poola sõjaväe esindaja kol.-lttn. S. KARA.

Kolonel-leitn. S. KARA
Poola sõjaväe esindaja Balti riikides.

Sissejuhatus.

Suur operatsioon (lahing) Varssavi all augustis 1920. a., millel oli otsustav tähendus Poola-Vene sõjas ja mis täpsamalt reguleeris rahvaste suhted Ida-Euroopas, on võitnud Euroopa sõjalise mõtte üldise tähelepanu. Peale Poola ja Vene sõjakirjanduse on seda lahingut objektiivselt käsitatud ka mitme nimeka prantsuse sõjakirjaniku poolt, kes võitlusi Varssavi all võrdlevad Napoleoni lahingutega (Kindral Camon võrdleb Ladshuti (Izeril) lahinguga 1809, Faury — operatsioonidega peale Jenat, 1806). Poola sõjakirjanikke, peamiselt aga marssal Pilsudski silmapaistev teos „1920. a a s t a“ (see teos on ilmunud prantsuskeelses tõlkes) pakub küllaldase materjali, et õppida tundma võitlusi Varssavi all. Kuid Poola ohvit-

ser, kes tahab valgustada võitlusi Varssavi all Eesti sõjaaajakirjas, leiab täienduseiks tema emakeeles ilmunud teoste teiste rahvaste sõjakirjanduses küllaldast materjali, et selle abil sündmuste kirjeldamisel tagada täielikku objektiivsust ja igakülgselt valgustamist. Hoiatan omi eesti kaasvõitlejaid, kes võtavad vaevaks läbi lugeda selle mu artikli, et ma ei püüa anda mõnd uut teaduslikku uurimust selle lahingu kohta; mul on puudunud võimalused põhjalikult uurida lahingut Varssavi all. Minu artikli, mis on Poola ja välismaade sõjakirjanduses sellel teemil ilmunud teaduslike teoste kokkuvõte, ülesanne oleks anda Varssavi lahingu käigust visandi, üldpildi, milles alla kriipsutaksin huvitavamaid momente sellest poolkalkule ülitähtsast sündmusest. Et mõista augusti 1920. a. lahingute lõputulemusi, on tarvilik lugejat tutvustada sellele sündmusele eelneva tegevusperioodiga Poola-Vene sõjas, iseloomustada vastaseid ja anda tegevusvälja ja tegevusvõimsuste hinne.

Poola armee.

Poola sõjavägi sündis ja organiseerus oludes, mis tundud eesti lugejale nende enese armee sünni ja organiseerimise kaudu. Kuid pean alla kriipsutama, et Poola armee tekkimine ja organisatsioon möödus raskemates oludes, kui selline möödus Eesti armeel.

Marssal Pilsudski, kasutades abilisena kindral Sosnkovski kui sõjaministri, lõi Poola armee võitluste keerises. Poola, alates 1918. a. novembrist, s. o. hetkest mil sakslased olid välja aetud Varssavist, ja marssal Pilsudski võttis võimu enese kätte, pidi võitlema kas järjekorras, või mitmega korraga, järgmiste vastastega: Ukrainlastega, tshehhidega, sakslastega Poznani pärast ja Vene enamlastega. Mõned vastastest võideti relvade (ukrainlased, sakslased), teistega lõppesid konfliktid relva abita (Tshehhoslovakkia).

1920. a. oli jäänud järele tugevaim vastastest — SSSR, kes, hävitanud oma vastased kodusõjas ja teinud rahu Eesti ja Lätiiga, võis nüüd pea kõik oma jõud saata Poola vastu.

Poola armee tollel raskel ajal koosnes

endiste Vene, Austria ja Saksa armeede ohvitseridest ja sõdureist, leegionäridest väeüksustest, mis formeeritud Prantsusmaal ja vabatahtlikest. Ohvitserid Vene, Austria ja Saksa sõjaväest töid Poola väkike omad teadmised ja sõjakogemused, kuid ühtlasi ka nimetatud kolme sõjaväe nõrgad küljed ja pahad harjumused. Peale selle kõik nimetatud riikide ohvitserid kuulusid võidetud, purustatud, armeede juhtkonda. Leegionärid — ohvitserid ja sõdurid veel enne lepingriikide (keskriikide) kaotust, sattudes oma liitlastega (Austria-Saksa) vastollu, olid osalt paigutatud Austria ja Saksa vangilaagritesse ja vanglatesse, osalt läks neil korda hoida eemale teenitusest Austria-Saksa vägedes ja teotseda salaorganisatsioonides, mis taotlesid Poola iseseisvust.

Saksa ja Austria võimu varisedes, tekkis võimalus kasutada ära Poola sõjaväe loomiselt see kahtlemata ideelisem ja parim inimmaterjal.

Kuues diviisis, n. n. kindr. Halleri diviisis, mis aasta tagasi (1919. a. kevadel) saabusid Prantsusmaalt, olid prantslastest-ohvitserid asendatud poolasoost ohvitseridega. Peale selle 1920. a. asutati vabatahtlike väeüksused, kuhu võeti ohvitserid ja sõdureid nende aastatele ja sotsiaalsele päritolule vaatamata.

Relvastus ja varustus oli mitmesüsteemiline ja lahingvõimelt mitte ühesuguse väärtusega. Suurtükiväge oli nappuses — 6 kuni 8 patareid diviisis; lennuüksusi vaid mõned. Suurem väekoondis (armee), mille kasutada oli juba 6—8 lennukit, loetirikkaks lennuväe poolest. Võitlejate lahingväljaõpe oli mitmekesine ja sageli mitte küllaldane. Ei jatkunud vastavaid ohvitseri väeosade juhtimiseks ja teenituseks staapides. Nooremaid ohvitseri valmistati ette sõjakooli 3—5-kuulistel kursustel.

Marssal Pilsudski hindas õieti oma aluvate sõjalist ettevalmistust ja sellepärast abiliste valikul pööras erilise tähelepanu valitava iseloomule, määrates vastutusriikastele kohtadele neid isikuid, kelle iseloomu tugevuses ja kõrges moraalil oli veendunud, jättes teisele plaanile nõuded kohalemääratava vanaduse, elukogemuste ja teoreetilise ettevalmistuse suhtes.

Vähese sõjalise ettevalmistuse tõttu sõdurid ei osanud lahingus küllaldaselt kasutada tuld ja sellest oli tingitud tule alahinnang lahingtegevuses. Relvade ja materjali nappus, puudulik väljaõpe, tegevus laiadel rindel olid põhjusteks, et pea kõigis operatsioonides liikumine ja manöö-

ver ületas tule tähtsuse. Sellega ongi seletatav ratsaväe tähtsuse tõus ja löögirelvade kasutamise juhud lahingutes.

Prantsuse sõjakirjanikud iseloomustavad Poola sõdurit: elav iseloom, uljas, entusiasmi sattuv, kergesti muutub eksaltatsioon loiduseks, sitke, eriti rännakute sooritamisel (öö-päeva rännak normaalselt 40 km, vahel tõuseb 50—60 km-ni). Lühike sõjaväeline ettevalmistus ei ole võimaldanud sõduri iseloomu hüvesid tarviliselt süvendada ja arendada.

Vene-enamlased.

Venelastel puudusid samuti tarvilisel määral relvad ja materjal, olid halvasti sõjaliselt ettevalmistatud. Rännakutes olid sitked ja sooritasid suuri päevateekondi kui poolakadki. Poola sõdurit kandis lahingus kõrge idee — ta võitles oma isamaa vabastamiseks. Enamlaste sõjaväe mass koosnes peamiselt talupoegadest, kes olid väsinud sõjast ja ihkasid rahu, ideelisteks sõdureiks oli vast mõni üksik kommunist.

Komissarid terrori ja lubadustega sundisid võitlejaid alistuma. Kuid seegi sundmõjus kuni sõjaõnn naeratas enamlastele; poolakate vastupanu suurenedes hakkas ta hahituma ja kaotas jõu täiesti otsustavate pealetungide algades.

Lahingväli ja tegevusviisid.

Sõjategevuse iseloomu mõjutas tunduvalt rinde laiuse ja sõjaväe arvulise suuruse suhe: 1000 km rindel poolakatel teotses 29 diviisi. Arusaadav, et see avaldas mõju strateegiliste ja taktikaliste küsimuste lahendamises. Tekkis midagi uut, erinevat Maailmasõjast, kus olid kujunenud kindlad rinded, tarvilise inimjõu ja tehnikaga — läänes täiuslikumal kujul kui idas.

Poolakatel 1920. a. sõjas, võttes arvesse rinde ulatust, ei jatkunud võitlejaid ega materjali. Seepärast juhtide ja sõdurite positsioonsõja kogemused mõjutasid negatiivselt võitluste käiku ja andsid põhjusi vajaduseta taandumisteks.

Marssal Pilsudski oma teoses „1920. aasta“ ütleb: „Iga oja kene, iga kraavikene märgitud kaartile, paistis positsioonsõjas taktikalises mõtlemises rikutud juhtidele uuena positsioonina“. Uued verised kogemused sundisid loobuma Maailmasõjast omandatud positsioonsõja võitlusviisidest. Katkestamata rinne positsioonsõjas, mis kujutas enesest strateegilist valvekorraldust inimmaterjali ja tehnika küllusega, oli Poola-Vene sõjas kätte saamata: tuli leida teisi, niisu-

guseid võitlusmeetode, mis vastaks uuele olukorrale.

Marssal P i l s u d s k i kasutas võitlusviisina vastase hävitamisel strateegilist taandumist, mille üldise teoreetilise iseloomustuse andis Napoleon 1809. a. oma kirjas prints Eugenile. (... See oli agressiivne taandumine, mis ratsionaalselt kasutas kõik looduslikud tõkked vaenlase edasitungi halvamiseks.) Aktiivset (agressiivset taandumist iseloomustavad taandurite vägede poolt korraldatavad vastupealetungid. Kui tutvuneda operatsioonidega augustis 1920. a., siis näeme, et poolakad, välja arvatud kaks juhtu (Varssavi linna kaitse ja väike löik Visla kaitsest lõunapool Varssavit), taandudes teetsesid aktiivselt, mitte niivõrt tulega kui haaramiste ja retkedega vastase ülitundelikku seljatasusse. Oli muidugi juhtumeid, kus sarnane tegevus ei annud oodatavaid tagajärgi. Suures taandumise operatsioonis tekkis võimalus andekail ja julgetel juhtidel uuesti ellu kutsuda klassikalisi manövrirõõja võtteid, mis oma kiiruse hoo ja tulemustega kajastasid Napoleoni sõdade epohhi.

Tegevus rinnetel kujunes alaliseks liikumiseks, ümberhaaramisteks. Kartes olla ümberhaaratud, taanduti; kuid välja jõudes soodsale positsioonile, mindi vastupealetungile ja — taanduti uuesti uue haaramise ähvardusel. Sarnases olukorras ei võinud tekkida suuri Maailmasõja mõõdus lahinguid.

Kahel juhusel võisid leida aset ägedad võitlused: kui üks vaenulistest pooltest oli ümber piiratud ja püüdis läbi tungida ühenduseks oma vägedega (Gai, taandumine Visla kaitsejoonelt ja sõja lõpul võitlused Lida all), või — kui üks pooltest loobus haaramisvõttest, olles seega asetanud omad väed ohtu olla ümberpiiratud, — tungis siis vastase kallale tema hävitamise eesmärgiga. (Poola 5. armee tegevus kindral Sikorski juhatusel Visla raioonis ja Budennõi armee purustamine Zamos'i piirkonnas.) Sedaliiki lahinguid iseloomustas ägedus, suur arv inimestes ja rohkus materjalis ning suured kaotused. Nad tulevad üldjoontes meelde võitlusi Tannenbergi all 1914 ja võitlusi Mazuri järvede raioonis; ainult m õ õ d u l t (ulatuselt) on nad vähemad. Selline oli üldjoontes tegevuse pilt, mis tingitud rinde pikkusest ja sõdivate vähesest arvust, ja sarnased olid strateegilised ja taktikalised meetodid olukorrast tingitud.

Lühike ülevaade lahingust Varssavi all

annab meile ettekujutuse, kuid teetses Poola vägede ülemjuhataja sellel raskel ajal, mil iseseisva Poola olemisolu küsimus oli kaalul, kuid otsustavate löökidega hävitati vaenlase jõud ja kuid hiljem Neman operatsiooniga, mis oli, võib olla, poolakatele raskem kui lahing Varssavi all, saavutas olukorra, milles võis vastast sundida tegema rahu.

Diviisi kindral CASIMIR SOSNKOWSKY
Vabadussõja Sõjaminister, nüüd Poola armee inspektor.

Poola armee taandumine.

Nagu mainitud eelpool, 1920. aasta kevadel enamlastel vabanesid väeosad siserindelt ja võitlusest Balti riikide vastu, milistel rinnetel oli tekkinud vaikus.

Poolakad nõrgestasid oma rinnet osas, mis põhja poole Polesjet, sellega, et viisid paljud väeosad siit lõunasse. Marssal P i l s u d s k i, olles abistanud Latvijat, kavatses nüüd lõunas aidata ukrainlasi nende püüetes iseseisvusele.

Enamlaste vastupealetungid Kiievile sundisid poolakaid sellesse raiooni koon-dama suuremaid vägesid. Budennõi ratsaarmee kõige oma raskusega surus Kiievi alla koondunud poola jõudude paremale tiivale, murdis läbi rinde ja rühkis poolakatele seljatasusse. Samal ajal ka põhjas algasid punased pealetungi ja ägedate lahingute järele murdsid rindest läbi. Al-

gas Poola armee taandumine kogu rindel. Maailmasõjast pärandatud meetod — korraldada kaitset katkestamatul rindel — ei osutunud selles jõudude ja rinde pikkuse suhtelises vahekorras kõlblikuks. Veel kord tõestus Napoleoni põhimõte: kord on ei kõlba laiadel rindel vähese kaitsjatega. Poolakate katsed, ägedate vastulöökidega ja visalt kaitsele asumistega peatada vastase edasitungi, ei annud tagajärgi.

Katastroofiline oli olukord: mitte ainult territooriumi kaotuses polnud oht, vaid suurem selles, et kaitsjate meeleolu oli langemas. Juba peaaegu kaks aastat oli kestnud sõda enamlastega, riik oli kurnatud Maailmasõjast, kommunistide kihutustöö, rinde kaugus Poola tähtsast tsentrumeist, armee, kes oli harjunud saavutama alaliselt võite, seisis nüüd ootamatu ebaedu ees, — see kõik mõjus selleks, et murda armee vaimu.

Pidades lahingut — vahel koguni õnnestunud vastulöögid — Poola rinne taandus Zbrutshi ja Bugijõe joonele.

Meeleolu taanduvates väeosades ei olnud kõikjal ühesugune. Siin selgus ilmselt juhi isiku tähtsus ja selle mõju alluvatele võitluse rasketel perioodidel. Lõuna rinne taandus vähem, põhja — rohkem. Väekoondised, milliseid juhtisid kindralid Rydz-Smigli, Sikorski, Zieliński, Skierski, kandsid suuri kaotusi, olid pidanud raskeid lahinguid ja sooritanud väsitavaid rännakuid, kuid vaim oli neis ikkagi hea.

Esimese tõsisema vastupanu korraldasid poolakad Pripäti parempoolsete harude ja Bugijõe joonel. Edu Bugil tõstis armee meeleolu ja võimaldas ülemjuhatajal või osaltki läbi viia tarvilikke täiendusi ja ettevalmistuda uuele manöövrile.

Manööver Vislal.

Augusti alul anti n. n. „ümbergruppimise käsk“, mis sisult oli käsuks alata vastupealetungi. Kuni 3. augustini Ülemjuhataja staabis (peastaabis) ei leitud ühist keelt väljapääsu korraldamises rasket seisukorrast. 3. augustil Ülemjuhataja marssal Pilsudski eesistumisel astus kokku eriline nõupidamine, millest võtsid osa staabi ülem kindral Rozdovskii, sõjaminister kindral Sosnkovski, prantsuse missiooni juhataja kindral Henrys, kindral Weygand ja kindral Haller.

Napoleoni ajajärgu uurimises tuntud prantsuse kindral Camon, valgustades oma töös seda raskemat perioodi Poola-

Vene sõjast, kirjutab, et too nõupidamine, olles mõjutatud Varssavi haaramisest enamlaste poolt põhjast, selle asemel, et toetada Pilsudskit tugeva löögigrupi moodustamisega, tegi kõik temast oleneva, et jätta rohkem väeüksusi Varssavi kaitseks eellinnade joonele ja Modlino alla.

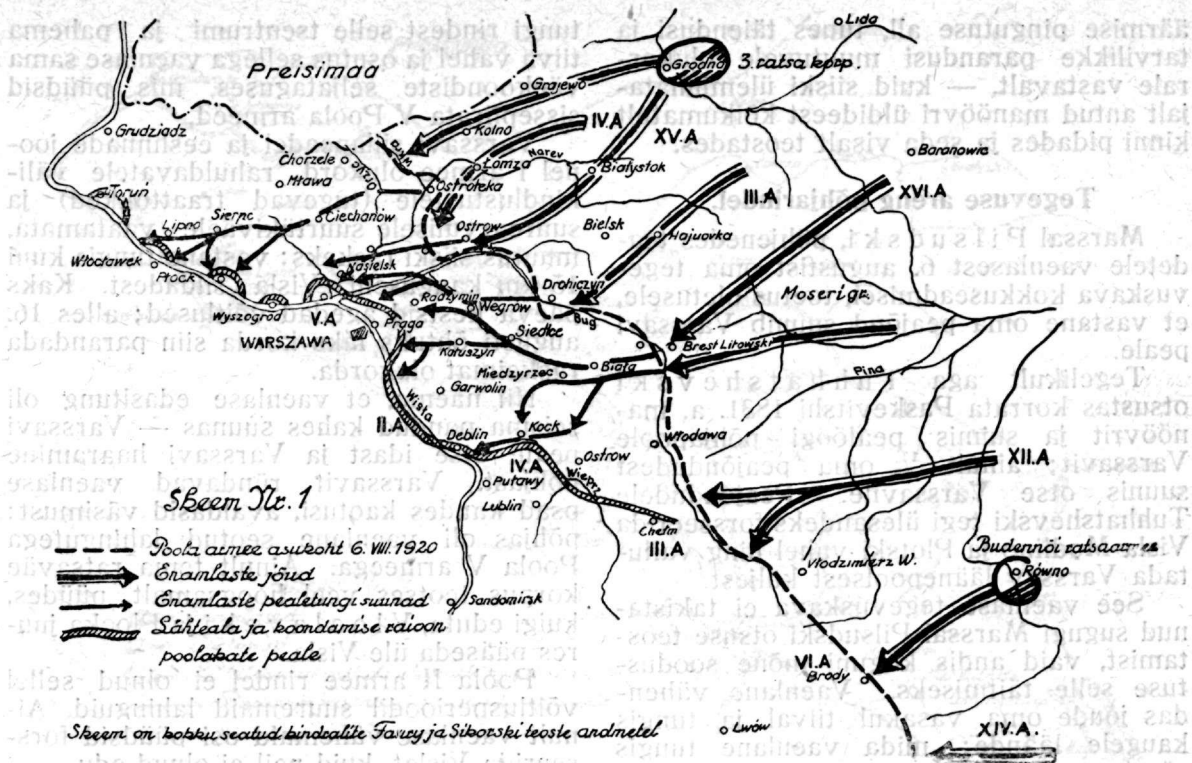
Diviisi kindral EDOUARD RYDZ-SMIGLY
Vabadussõjaaegne II armee juhataja, nüüd Poola armee inspektor.

Ülemjuhataja andis paljuski järele oma nõuandjatele, kuigi hindab seda oma teoses „1920. aasta“ strateegiliseks mõttetuseks. Tegi ta seda peamiselt sellepärast, et julgustades Varssavit, kindlustas ta seega mõneks päevaks enesele rahuliku tegevuse mujal.

Mõtete lahkuminekku pärast Sõjanõukogus marssal Pilsudski käskis staabi ülemal ilmuda 6. augustiks tema juurde lõpliku otsuse järele. See otsus ühes marssalilt isiklikult kokku seatud skeemidega oli staabi ülemale aluseks ajaloolise käsu nr. 8358/III (skeem nr. 1, lhk. 1145) kokku seadmiseks.

Otsus oli järgmine:

Kirderinne tuleb nihutada Vislani, võttes vastu samal ajal lahing Varssavi all. Vastupanu korraldada Orzyci jõe, Narevi jõe, Varssavi eellinnade, Visla-Deblin, Vieprzi jõe, Siereti ja Stripi jõgede joonel nõnda, et oleks saavutatav asetus astmetena, mis soodustaks edaspidi lööki vaenlase tiiva peale.

Märk „t“ skeemil tähendab eesti keeles pehmenatud „l“.

Vaenlast tuleb siduda lahingutega lõunas, tõkestades talle väljajõudmine Lvovi ja nafta raioonidesse. Põhjas võtta vaenlast liikumise võimalus meie tiivale pikki Ida-Preisi piiri. Rinde keskkohal tungib peale; löögi (manöövri) armee koondata Vjeprz'ijõe alamjooksul ja löögiga sellelt hävitada Varssavi peale tungivad vastase jõud. Väe-grupp, mis koondub Vjeprzi ülemjooksul, katab ümbergruppereimisi ja hiljem ühineb löögijarmega, liikudes kirde suunas.

Kogu rinne jaotada 3 ossa:

Põhjarinne kindral Halleri juhatusel koosneb 3 armeest: kindral Sikorski V armee — ülesanne vaenlast kinni pidada Narevi ja Orzyc'i joonel, hävitades ta katsed murda läbi rindest; ratsaosade ülesandeks on teotseda aktiivselt vastu enamlaste armee paremat tiiva.

Kindral Latiniki I armee (7 diviisi ja 1 brigaad) ülesanne on aktiivselt kaitsta eeslinnade joonel Varssavit. Kindral Raszevski (2 diviisi ja 1 ratsabrigaad) kaitsta Visla jõe joont Deblinini.

Keskrinne kindral Rydz-Smigly juhatusel moodustab manööverriiva löögigrupi ülesandega pealetungida otse põhja suunas, andes löögi vaenlase pea jõudude vasakule tiivale ja seljatagusele ajal kui see on andunud innukalt Varssavi vallutamisele ja kistud võitluse põhja pool Varssavit.

Selle löögirinde rusika moodustab kindral Skierski IV armee (koosneb 14. 16. 21. jal. div., ajutiselt juurde antud XVII brigaad ja 6 diviisi) löögisuund Minsk-Mazoviecki.

Kindral Zielinski III armee (koosneb 6. Ukraina diviis, 7. jal. div., Balahovitshi osad, ratsa brigaad, 1. ja 2. jal. div.) asub rindele Kockast

Brody'ni, ülesanne — alul katta vägede koondamise tiiva ja seljatagust, aga hiljem, jättes ratsaväe täitma katteülesandeid, jalaväe osadega tungida peale Lukovi suunas.

Lõuna rinne kindral Dovbor-Musnicki (koosneb VI armee, kindral Pavlenko Ukraina armee...) ülesanne — siduda vaenlast rindel.*)

Samas otsuses üldiste juhenditega on reguleeritud vaenlasest lahtikiskumise üksikasju, nagu evakuatsioon, teede jaotus, mõnede üksuste kiire ümberpaigutuse korraldus uue kava raamides jne. jne.

Taandumise alguseks oli määratud 7. augusti õõ, kuid nõudega, et kauem saaks takistatud vaenlase edasilükkumine Malkinast Varssavi suunas, ja, et vaenlane enne 12. augusti (mil saavad valmis Varssavi ja selle sildade kaitsehitused) ei pääseks Varssavi kindlustatud eeslinnade jooneni, kus vaenlast omakord tuleks kinni pidada 16. augustini, millal IV armee lõpetab oma koondamise.

III armee vasak tiib taandub Vjeprz'ini, olles sides polesje grupiga ja kattes selle taandumist.

Poola armee uus jaotus algab momendist, kui kõik senised väekoondised on lõpetanud kästud taandumise ja peatunud neile määratud positsioonidel. Pealetungi algamiseks antakse täiendav käsk.

Selle ümbergruppereimise ja Varssavi operatsiooni ettevalmistuse üldise korralduse andmisega ei lakka ülemjuhataja ja ta staabi hoolikas töö, vaid see kestab

*) Kindral Dovbor-Musnicki 8. aug. oli marsal Pilsudski juures ja keeldus juhtimast lõunarinnest.

äärmise pingutuse all, tuues täiendusi ja tarvilikke parandusi muutuvale olukorrale vastavalt. — kuid siiski ülemjuhatajalt antud manöövri üldideest kõikumatu kinni pidades ja seda visalt teostades.

Tegevuse areng põhjarindel.

Marssal Pilsudski, põhjenedes teadetele vaenlasest 6. augustist oma tegevuskava kokkuseadmisel, toetus oletusele, et vastane oma peajõud suunib Varssavi peale.

Tegelikult aga Tuhhatshevski otsustas korrata Paskevitschi 1831. a. manöövrit ja suunis pealöögi põhjapoole Varssavit; ainult $\frac{1}{3}$ oma peajõududest suunis otse Varssavile. Peajõududele Tuhhatshevski tegi ülesandeks forsseerida Visla Modlino ja Plotski vahel ning vallutada Varssav läänepoolsest küljest.

See vaenlase tegevuskava ei takistanud sugugi Marssal Pilsudski otsuse teostamist, vaid andis koguni mõne soodustuse selle täitmiseks. Vaenlane vähendas jõude oma vasakul tiival ja tungis kaugele läände; mida vaenlane tungis sügavamale lääne suunas, seda ohtlikum talle.

Tegevuse arenedes, tuli muuta osaliselt Poola V armee ülesannet. Esiolgu oli käsk sellel armeel asuda kaitsesele Narevi ja Orszici joonel, kuid vaenlane ületas selle joone enne kindral Sikorski armee kohale jõudmist.

V armee oli arvult liiga nõrk, et pidada suures ülekaalus olevat vastast kinni sellel rinde lõigul. Tuli muretseda uusi andmeid tekkinud olukorrast ja siis vastavalt muuta V armee ülesanne. Olukorrale vastavalt anti V armeele ülesanne esikorras tungida peale enamlaste XV armeele, mida toetasid III ja IV punased armee ja ratsa korpus ja edaspidi astuda võitlusse teiste selles rinde osas teotsevate vaenlase jõududega V armee juhataja äranägemise järele.

Ülemjuhatajal olid siis juba käsutada varud, milledega kuni 17. augustini täiendas V armeed selle järele kuis nõudis arenev olukord ja kuivõrt V armee oma ülesannete täitmisel sattus raskustesse. Hiljem V armee kõvendamiseks saadeti väeosi II armeest ja diviise lõuna-rindelt.

V armee seisukord oli alguses üliraske. Kindral Sikorski pidi algama pealetungi Vene XV armeele oma jõudude koondamist lõpule viimata. Tema armeed ähvardas haaramise oht põhja-poolt. Kuid siiski pärast 4 päeva kestnud võitlusi, kindral Sikorski murdis läbi enamlaste peale-

tungi rindest selle tsentrumi ja pahema tiiva vahel ja osutus sellega vaenlase sama väekoondiste seljataguses, mis püüdsid sissepiirata V Poola armeed.

Varssavi sillapeadel ja eeslinnade joonel I armee olukord, rahuldavatele väliskindlustustele (tugevad traattõkked) ja suurearvulisele suurtükiväele vaatamata, muutus siiski raskeks: vastane tungis kuni 15 km kauguseni Visla sildadest. Kaks päeva kestsid ägedad võitlused; alles 16. augusti õhtuks läks korda siin parandada raskeimat olukorda.

Nii näeme, et vaenlase edasitung oli seisma pandud kahes suunas — Varssavi peale otse idast ja Varssavi haaramine põhjast. Varssavit ründavad vaenlase osad kandes kaotusi, avaldasid väsimust; põhjas oli vaenlane seotud lahingutega Poola V armeega. Ainult tema ratsaväe korpus teotseis veel hoogsamalt, püüdes, kuigi eduta, Vloclaveki ja Plocka juures pääseda üle Visla.

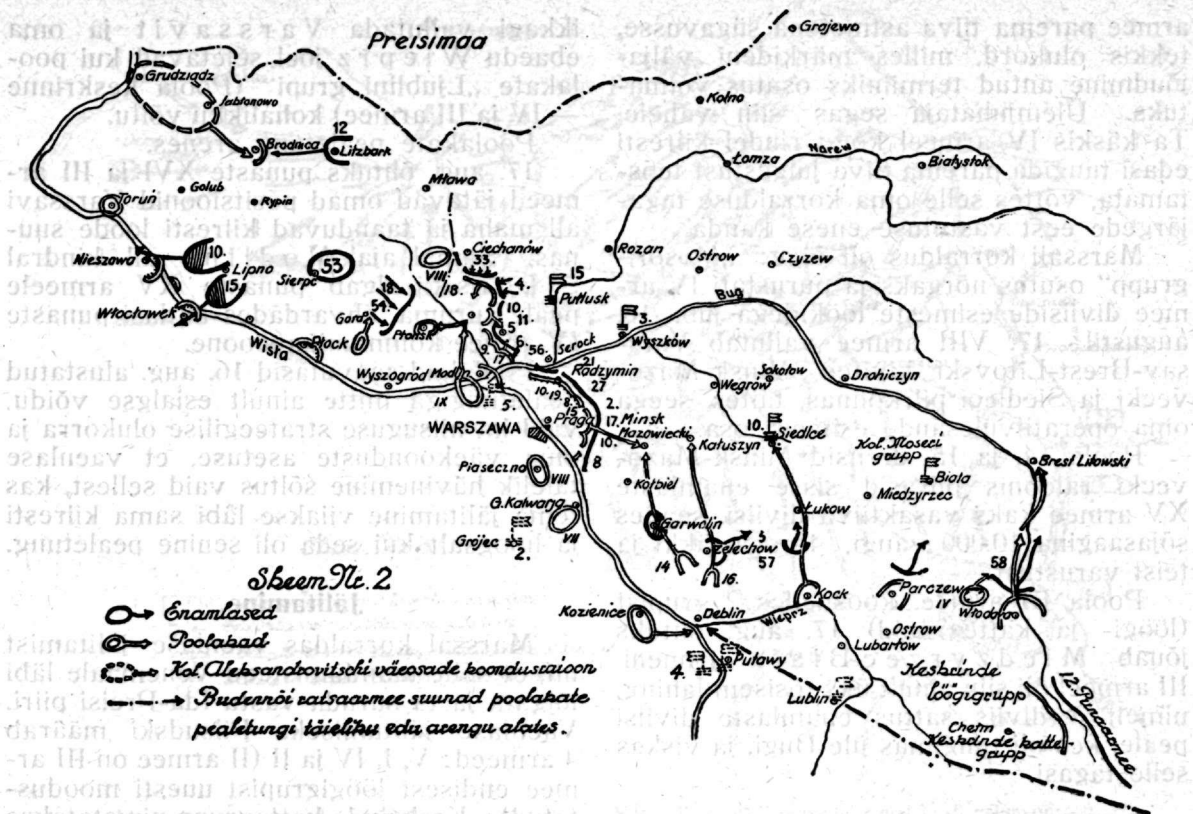
Poola II armee rindel ei olnud sellel võitlusperioodil suuremaid lahinguid. Ainult vaenlase vähemaid osi püüdsid forsseerida Vislat, kuid neil ei olnud edu.

Sarnase olukorra tekkides Varssavi all ja põhjas, marssal Pilsudski käseb löögiarmeel (grupil) alata tegevust.

Sündmuste areng keskriindel.

Ööl 12./13. VIII. Marssal Pilsudski, jättes staabiülema Varssavi, lahkus sealt väikese, 4—5 ohvitserist koosneva operatiivstaabiga, ja peatub Pulavys IV armee staabi läheduses, kust asub juhtima „rinde keskkoha“ (keskrinnet). Siin Pilsudski reorganiseerib II armee, jaotades selle 2 osaks eelseisvatele ülesannetele vastavalt: löögrigrupiks kindral Rydz-Smigly juhatusel (millest hiljem kujunes välja Rydz-Smigly II armee) ja kätteosaks löögi grupile, (millest hiljem kujunes välja Zielinski III armee).

Pulavys marssal väsimata teotseb vägede moraalse ja materjaalse ettevalmistuse alal eelseisvateks operatsioonideks. Ta külastab väeosi, jutleb ohvitseride ja sõduritega, sisendades neis usku nende jõusse ja võimesse; valvab, et temalt tehtud korraldused leiaks täpsat täitmist. Väeosad, ehkki juba vähehaaval võidukad ja saanud täiendusi tagavara üksustest, tunnevad end ikka veel väsinutena pikkadest rännakutest ja haigus- (desinteria). Moraalne seisukord (vaim) ei ole diviisides ühetaoline — mõ-

Märk „I“ skeemil tähendab eesti keeli pehmenatud „I“.

nes, näiteks 14. diviisis (mille ülemaks oli kindral K o n a r z e v s k i, praegune sõjaministri abi), leegionide 1. diviisis ülemaks oli kindral Dab-Biernacki), oli koguni hea, teistes nõrgem.

Poola III ja IV armee koondamine sünnitas raskusi. Marssal Pilsudski oma teoses „1920. aasta“ kirjutab: „Erandiks, mis tekitab kahtlemist kava eduka teostamise võimalikkuses, oli löögigrupp. Kõik sellesse kuuluvad osad olid seotud lahinguga ja suunad, millistes selle osad pidid liikuma koondamiskohtadesse, olid sarnased, et nendest kinni pidades väeosad pidid sooritama keerulisi manöövreid. Neljandasse (IV) armeesse kuuluvad diviisid pidid mitte ainult end lahti kiskuma vastasest, vaid tegema peaaegu tiiv-rännaku päevatekonna ulatuses, et jõuda välja W e p r z jõe tagusesse raioni. Suuremad pealesurumised vaenlase poolt ja meie sõdurite meeoleolu langus oleks võinud kogu selle koondamise-manöövri asetada küsimusmärgi alla. Sellest on täiesti arusaadav, milks 12. augustini nii innukalt jälgisin siin seda riisikolist manöövrit“.

Samuti rasketes oludes sündis ka III armee koondamine: osa üksusi jõudis kohale ülekoormatud raudteid kaudu, teised

tulid lõunarindelt rännakkorras, puhastades vahetevahel enesele teed vaenlase osadest. Kuid koondamine oli siiski lõpetatud päeva võrra enne kavatsatud pealetungi algust.

Koondatud keskrinne, omades 43.000 jalaväelast, 4500 ratsaniikku, 179 tuletoru ja 800 kuulipildujat, saab lõppeks pealetungi käsu. Marssal Pilsudski, kes oli ettevalmistanud keskriinde materjaalselt, jätkab selles korraldamist pealetungi ajal. Nii, näiteks, teatas luure pealetungi alul, et IV armee ette on koondunud punaste n. n. „Mosõri-grupp“; puudusid täpsamad andmed selle grupi jõudude kohta; oletati 2 diviisi; näis nagu oleks „Mosõri-grupp“ enamlaste peajõudude vasaktiiva kaitseks. Kavatseti alguses pealetungi alata IV armee ja poole päeva möödudes saata pealetungile ka III armee. Poola IV armee juhataja, tahtes käia klassikalise sõjategevuse jälgedes, kavatses saata ette oma paremale tiivale tugevad julgestusosad. Niisugune otsus meetodiliseks tegevuses oleks ohverdanud kiiruse ja ootamatu se julgeolekule. Märgid (objektid), millele IV armee pidi välja jõudma 2 päeva pärast, asusid eemal kuni 80 km. Asetades pealetungi alul IV

armee parema tiiva astmetena sügavusse, tekkis olukord, milles märkideni väljajõudmine antud termiiniks osutus võimatuks. Ülemjuhataja segas siin vahele. Ta käskis IV armeel kogu rindel kiiresti edasi tungida parema tiiva julgestust teostamata, võttes selle oma korralduse tagajärgede eest vastutuse enese kanda.

Marssali korraldus oli õige: „Mosõri-grupp“ osutus nõrgaks ja purustati IV armee diviiside esimeste löökidega juba 16. augustil; 17. VIII armee vallutab Varsav-Brest-Litovski kivitee Minsk-Mazovecki ja Siedleci piirkonnas, täites seega oma operatiivülesande esimese osa.

Poola 14. ja 15. diviisid Minsk-Mazovecki raionis piirasid sisse enamlaste XV armee kaks vasaktiiva diviisi, saades sõjasaagina 10.000 vangi, 40 suurtükki ja teist varustust.

Poola III armee, koosnedes 2 grupist (löögi- ja kattegrupid) 17. aug. õhtuks jõuab Miedzyrzec-Biata jooneni. III armeel oli siin ainult üks tõsisem lahing, nimelt 3. diviis sattus enamlaste diviisi peale, kes oli tungimas üle Bugi, ja viskas selle tagasi.

Poolakate pealetung oli enamlastele ootamatuseks.

Poolakate pealetungi ettevalmistused olid sedavõrt salajaselt läbi viidud, et veel 16. augusti hommikul vaenlase niinimetatud „Mosõri-grupp“ oli sellest täielikus teadmatuses, liikus poolakate pealetungi rinde ees pikas kolonnis, saates oma eelväe ehitama Vislale silda. Poolakatel saavutatud ootamatus riisus vaenlaselt vastupanu visaduse. „Mosõri-grupi“ hävinemise tagajärjel oli paljastatud enamlaste XVI armee lõunapoolne tiib.

Strateegiline ootamatus, saavutatud poola keskrinde pealetungiga, oli suurem kui taktikaline. See pealetung nagu halv enamlasti: ei XVI armee ega punaste rinde juhatus ei teinud korraldusi XVI armee lõunapoolse tiiva julgendamiseks. Kui lõppeks saabus punaste taandumise käsk, siis need enamlaste osad, mis olid lahinguga seotud, kas said purustatud, või poolakatel võetud vangi. Tänu poola vägede hoogsale edasiliikumisele, Pilsudski lõi enamlastele parandamatu olukorra. Punaste vägede juhtimine oli löödud roopast välja.

Vene-enamlaste rinde juhatuse direktiivist nr. 406/op. — 17. aug., samuti XVI armee direktiiv nr. 520/k. — 17. aug. kell 0600, on näha, et enamlased kavatsesid

ikkagi vallutada Varssavit ja oma ebaedu Wieprz jões seletavad kui poolakate „Ljublini grupi“ (Poola keskrinne — IV ja III armee) kohalikku võitu.

Poolakate pealetung arenes.

17. aug. õhtuks punaste XVI ja III armeed jätvad omad positsioonid Varssavi all maha ja taanduvad kiiresti loode suunas. Samal ajal Modlino all kindral Sikorski algab punaste XV armeele peale suruma, ähvardades ühtlasi punaste IV armee kommunistkatsiooni.

Poolakad saavutasid 16. aug. alustatud pealetungiga mitte ainult esialgse võidu, vaid ka niisuguse strateegilise olukorra ja oma väekoonduste asetuse, et vaenlase täielik hävinemine sõltus vaid sellest, kas tema jälitamine viiakse läbi sama kiiresti ja hoogsalt kui seda oli senine pealetung.

Jälitamine.

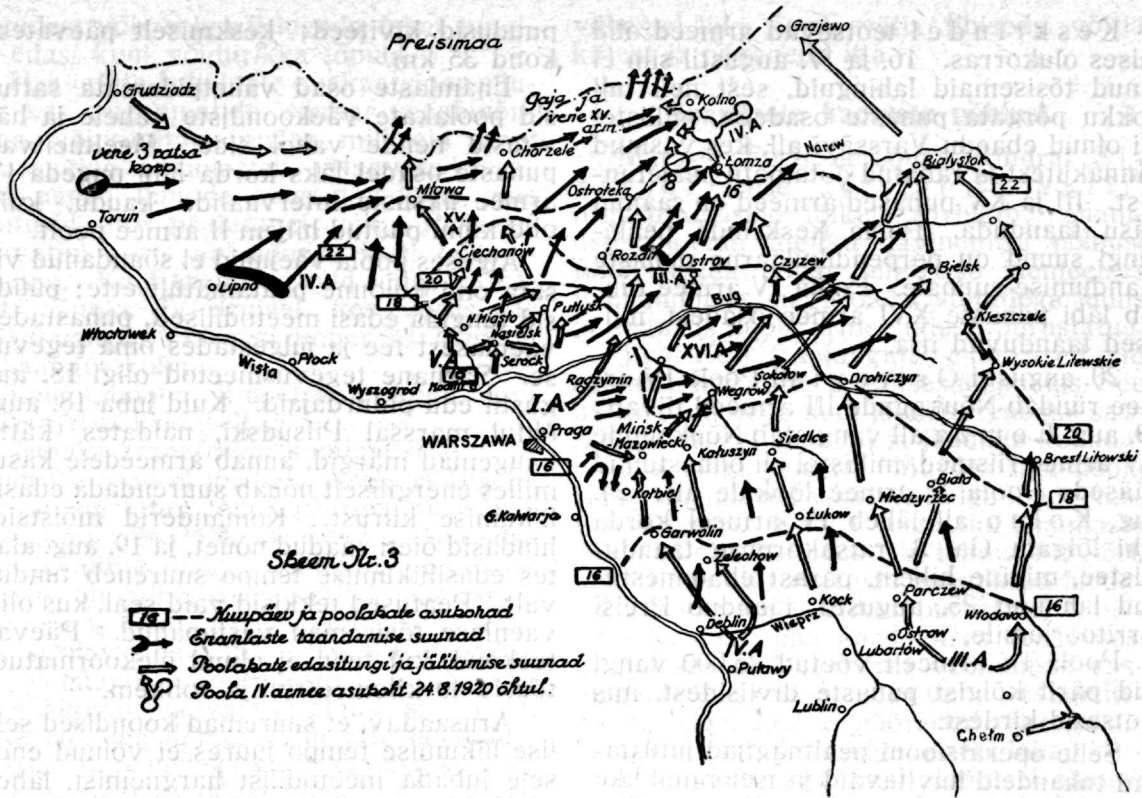
Marssal korraldas vaenlase jälitamist nii, et selle taandumisteed Venemaale läbi lõigata ja ta suruda vastu Ida-Preisi piiri. Vaenlase jälitamiseks Pilsudski määrab 4 armeed: V, I, IV ja II (II armee on III armee endisest löögigrupist uuesti moodustatud). Keskrinde kattegrupp nimetatakse ümber III armeeks. Kõik 4 armeed saavad käsu liikuda kiiresti ja otse põhja (suurima kiirusega, mida võib saavutada inimestelt ja hobustelt).

See lihtne tegevuskava purustas enamlaste jõud lõplikult. Poola armeed jõudsid järk-järgult nendele antud märkideni, pidades silmas lõppmäärana Preisi piiri, ja nimelt: V armee 22. aug. jõuab Mlava ni, I armee 23. aug. — Chorzeli'ni, IV armee 24. aug. — Kolno'ni ja II armee 25. aug. — Grajevo'ni.

Iga niisugune „väravate sulgemine“ tähendab enamlaste armeedele — kas vangistust, või sõjariistade mahapanekut neutraalsel Preisi pinnal.

Milliselt ja missuguses tempos ülemjuhataja oli kavatsenud läbi viia vaenlase jälitamise, see ilmneb tema kirjast staabi-ülemale 14./15. VIII:

- a) Mina ise lükkas tagast 14. diviisi,
 - b) 16-damale, keskmisele, annan käsu liikuda kiireimalt, et see nõue saaks edasikantud ka IV armeele;
 - c) leegionide 1. diviis, mis suunitud Pareževile ja sealt edasi, ruttab isegi, seda enam, et teda kiirustab Rydz-Smigly; aga raamistatud 21. diviisi, kui ise ei ruita, siis ta viiakse edasi naabrite hooga.
- Tahan IV armeele ja leegionide 1. diviisile algusest peale anda sarnast liikumise hoogu (tempot), nagu ma andsin

Märk „1“ skeemil tähendab eesti keeli pehmentatud „1“.

väeosadele, tungides Ukrainasse. Kui mu kava teostub, siis ei tule kahetseda tehtud pingutusi. Seda süندان ka armeele. Kuid ei või olla täiesti kindel, sellepärast on üllitähitis, et 16. augusti looksul ühendus minu ja Varssavi vahel oleks loodud võimalikult sagedamini sellise arvestusega, et Teie umbes kella 12—13 või 16—17 võiksite saada teate, kuivõrt mu pingutused hoo ja kiiruse suhtes on teostunud.“

Jälitamine teostus järgmiselt: Marsal asus S i e d l c e ja siit juhtis jälitamist; jälitamise tulemused sõltusid mitte ainult vaenuliste armeede üldolukorrast, vaid — suurel määral ülemjuhataja isiklikust mõjutusest. K e s k r i n d e armeede tegevusel, millist juhtis Pilsudski selliselt, olid edukamad tagajärjed kui armeede tegevusel põhjarindel, millised täitsid vaid ülemjuhataja käske.

Püüan lühidalt kirjeldada iga meie armeetegevust jälitamisel:

Põhja r i n n e: I armeete, tingitud raskest olukorrast milles oli Varssavi all, — ei uskunud võidusse. Kaotas puutumise vaenlasega ja teotses vaid sideosana teiste armeede vahel. Jälitamise perioodil ei olnud I armeel tõsiseid kokkupõrkeid vaenlasega; need üksikud osad, mis jõudsid Ida-Preisimaa piirini ei olnud I armeete, vaid selle käsutusse antud V armeete osad.

V armeetele jälitamine muutus autasuks tema võidurikaste, kuid ka suuri kaotusi nõudvate lahingute eest.

18. ja 19. augustil IV punane armeete püüdis läbi murda; teda toetas (ehkki purustatud) XV punane armeete vasturünnakutega. Kindral S i k o r s k i lööb tagasi kõik punaste vastupeatungid ja alles 20. augustil algab taanduva vaenlase jälitamist. Kuid see sünnib rasketes tingimustes: vaenlane taandub võrdlemisi korras, Sikorski V armeete peab hoolitsema enese julgeoleku eest. V armeete oma parema tiivaga surub enamlaste XV armeete, aga samal ajal vasakul tiival liikvideerib punase IV armeete vastulööke. Gai oma 3. punase ratsakorpusega taandub V i s l a l t, tema korpus on moraallilt veel tugev. See väljapaistev ratsaväe juht moodustab punase IV armeete meeskonnast mõned kommunistide pataljonid ja M l a v a all ootamatult ründab Poola V armeete kolonnide pääd, raiudes siin mõökadega enesele teed. See oli üksik uljas episood, sest tegelikult siiski IV ja XV nõukogude armeete olid eraldatud oma teistest jõududest ning purustatud; Poola V armeete kätte langes mõlemast mainitud armeest kokku umbes 20.000 vangi, 60 suurtükki ja 300 kuulipildujat.

Keskriindel teotsevad armeed olid teises olukorras. 16. ja 17. augustil siin ei olnud tõsisemaid lahinguid, sest neil tuli kokku põrgata punaste osadega, millistel oli olnud ebaedu Varssavi all, kes väsinud rännakutest ja rabatud ootamatu pealetungist. III ja XV punased armeed on saanud käsu taanduda. Poola keskriinde pealetungi suund on perpendikulaarne punaste taandumise suunale. Poola IV armee tungib läbi punaste XVI armee osadest, millised taanduvad itta.

20. augustil Ostróvi all Poola IV armee ründab Nõukogude III armeed tiivalt; 22. aug. Lomza all vangistab Nõukogude XV armee riismed, millistel oli õnnestunud pääseda Poola V armee löökide alt; 24. aug. Kolno all läheb IV armeel korda läbi lõigata Gai 3. ratsakorpuse taandumistee, milline hiljem, pärast ebaõnnestunud lahingut 25. augustil, taandub Preisi territooriumile.

Poola IV armeelt võetud 25.000 vangi olid pärit kõigist punaste diviisidest, mis teotsesid kirdest.

Selle operatsiooni pealtnägijad jutustavad tuhandeid huvitavaid ja iseloomulikke episoode. Vaimustus oli vallanud kõiki — armee komanderist reameheni. Shandarmite ja käskjalgade salgad ründasid Vene ratsa osi. Talupojad ei jäänud maha sõdureist hoolsuses hulkuvate vastase osade ülesotsimises ja vangistamises. Iseloomulik on juhtum, kuid Poola IV armee, peatudes Preisi piiril ja tahtes anda armee osadele puhkust, sai ülemjuhataja staabist teadaande, et Gai ratsakorpus on läbi murdnud V armeest ja liigub itta. IV armee staabis, arvestades sõdurite hea meeleolu ja võitlusvaimustusega, paistus sarnane teadaanne põhjenevat valeandmeil. Kuid peagi saabus ametlik käsk IV armeel asuda positsioonile — rindega läände ja ettevalmistuda võitluseks Gaiga.

Rydz-Smigly II armee edasiliikumise tempo oli veel suurem kui teistel. Astudes 18. aug. välja Miedzyrzec ja Biatost, juba samal päeval jõuab armee Bugi jõeni, võttes teel mitmed tuhanded vangid Nõukogude XVI armee koosseisust. 19. aug. võtab oma alla Brzesci (Brest-Litovski) ja 20. aug. Bielski. II armeesse kuuluva I diviisi eelvägi jõuab 22. VIII Bialystoki ja lahinguga saab 4000 vangi. Lõppeks, 25. aug. II armee jõuab Ida-Preisimaa piirini, tehes päevas 60 km-lise rännaku.

II armee 18.—25. augustini tegi (otsejoones arvatud) 230 km maastikul, kus

puudusid kiviteed; keskmiselt päevateekond 35 km.

Enamlaste osad vahetpidamata sattusid poolakate väekoondiste vahele ja hävitasid nende vahel side. Meeltheitvail punaste osadel läks korda läbi pugeda IV armee üksuste intervallide kaudu, kuid olid kinni püütud hiljem II armee poolt.

Alguses poola väejuhid ei sõandanud viisata omi kolonne peatamatult ette; püüdsid tungida edasi meetodiliselt, puhastades vaenlasest tee ja julgestades oma tegevuse. Sarnane tegevusmeetod oligi 18. augustil edu pidurdajaid. Kuid juba 18. aug. õhtul marssal Pilsudski, näidates kätte kaugemad märgid, annab armeedele käsu, milles energiliselt nõuab suurendada edasiliikumise kiirust. Komanderid mõistsid, hindasid õieti saadud nõuet, ja 19. aug. alates edasiliikumise tempo suureneb tunduvalt. Peatused tekkisid vaid seal, kus olid vaenlase tõsisemad vastupanud. Päevateekond, kui teed ei olnud ülekoormatud, tõusis 40 kilomeetrini ja rohkem.

Arusaadav, et suuremad koondised sellise liikumise tempo juures ei võinud enesele lubada meetodilist hargnemist, lähenemist jne., vaid astusid kolonnides lahingusse ja tarviliikud ümbergrupeerimised tehti juba lahingu alates. Keskriinde armeedel oli vähe ratsaväge, seda kasutati üldreservina; kätte ja julgestuse ülesandeid täitis jalavägi ning saavutati jõudude vastava väljasuunimisega kui rännakul nii lahingus. Keskriinde armeede liikumise suunas oli vähe teid, näiteks IV armee teede puudusel pidi liikuma vaid 2 kolonnis. See asjaolu kergendas Nõukogude väeosadel libiseda vahelt poolakate kolonne. Kuigi vangistusest pääsesid inimgrupid, kuid väeosade voorideta ja suurtükkideta.

Telegraafi ja telefoniga olid seotud vaid armeede juhid ülemjuhatajaga. Rahuaegne telefonivõrk Poolas oli ärarüüstatud. Sidet peeti ja käsud veeti laiali mootorrattail või autodes staapides selleks määratud ohvitseridelt.

Varustusasutised ei jõudnud järele kiirelt edasitungivatele vägedele: neil puudusid tarvilisel arvul autod varustuse edasiviskamiseks, hobusevoor oli jõuetu sarnaseks kiireks liikumiseks. Toitlustamine sündis kohapealse varustamise kaudu ja nii hästi kui seda võib teostada mitmedkorrad sõjast rüüstatud maal. Sõdurid, sooritanud pikki teekondi, olid näljased ja kurnatud välimuselt. Kuid, nagu kirjutab üks pealtnägijatest — prantsuse ohvitser: „... nende silmis välkus vaimustustuli ja

nägudest võis selgesti lugeda tahet tungida edasi kuni võidurikka lõpuni.“

Haavatute ja haigete evakuatsioon sündis kas rügementide sanitar-veoabinõudega, või sanitar-autodes, milliseid saadi sõjasaagina enamlastelt. Haavatud saadeti nende linnade haigemajadesse, mis puutusid ette pealetungi teel. Raskesti haavatud peale abiandmise jäeti talumajadesse. Kuid kaotused olid üldse väikesed, näiteks IV armeel, kes võttis üle 25.000 vangi, oli kõigest ümber 500 langenu ja haavatu kokku.

Lahingmoona oli poolakatel kogu tegevuse ajal küllaldaselt.

Tahaks äramärkida kummalist fakti — lennuväe osad ei jõudnud järele jalaväele. See on seletatav tolleaegse lennuväe materjaalosa, mis Poola armee kasutada, madala kvalifiteediga; lennukite tegevusraadius oli väike, seepärast oli neile tarvis valmistada tihedalt maandumisplatse, kandes sarnaste asukohti edasi kas igapäev või ülepäeviti. Poola kiiresti ja hoogsalt edasilükkuv maaväel ei olnud siis aega, materjali, ega inimesi lennukite maandusplatse sagedasteks korraldamisteks.

Kõigest ülaltoodust ilmneb, et marssal Pilsudski saavutas võidu kaudu oma sõdurite jalgade. Kindral Faury oma teoses*) kirjutab: „Poolakatel ettevõetud vaenlase jälitamine sarnaneb Suurelt Armeelt teostatud jälitamisele peale Jenat... Mõlemal juhul võitja tuli lahingust eduga välja kõiki omi jõude lahingusse saatmata. Värsked ja võiduhimulised väeosad kui siis, nii ka nüüd, olid juhi kasutada vastase jälitamiseks. Vaenlane hävitati kiirusega.“

Kui 1806. a.***) nii ka aastal 1920 pidi ülemjuhataja sundima oma kõige hoolsamaid ja hoogsamaid alluvaid, et saavutada vägedest maksimum ja kehtvat pinget.

Niiviisi olid vastase jõud rinde osas Deblinist Preisimaa piirini täiesti hävitatud. 132.500 punaväelasest, mis oli alal 1. aug. 1920 ja 112.000, mis loeti alal 11. 8. 20****), üle 60.000 langes vangi, 30—40.000*****) astus Preisi pinnale, ainult

*) Faury: Une documentation nouvelle sur la campagne polono-russe de 1920.

**) Napoleoni kiri vürst Bergile 16. okt. kell 1300. Marssal Berthier kiri Bernadotte'le 21. okt. Napoleoni kiri Bernadotte'le 2. okt. Napoleoni kiri vürst Bergile 31. okt. kell 0800. Napoleoni kiri marssal Lannes'ile 1. nov. kell 0800.

***) Staabi Sõjarev. Nõukogu andmed, võetud — Kukurin ja Melnikovi teosest „Sõda valgete poolakatega“ lhk. 286.

*****) Need jõud läksid Preisimaalt kaudu Leedu Venemaale ja võtsid hiljem uuesti osa sõjategevusest.

vähemal läks korda välja libiseda võitja kätest ja põgeneda itta.

Enamlaste kaotuste põhjusi.

Marssal Foch eessõnas kindral Sikorski teose „Vislal ja Vkril“ pransuskeelsele tõlkele kirjutab: enamliste jõudude täieliku hävinemise põhjusi tuleb otsida nende juhtimise ülemeelses veendumuses, nagu oleks võitudega juulis ja augustis poola armee täiesti purustatud.

Juuli 1920. a. lahingutes enamlased olid poolakatest suures arvulises ülekaalus. See oli tingitud neile uute jõudude vabaks saamisega teistel rinetel ja jõudude koondamisega löögi suunas. Murdes läbi poola rinde, enamlased viskasid hulga jõude vastast jälitama. Kuni 1. augustini enamlaste väeosad olid jälitades läbi teinud 400—500 km. Seda hiilgavat edu enamlased hindasid kui vastase täielikku purustamist, hüljates vastast oma edaspidises tegevuses. Enamlased olid seevõrra veendunud vastase täielikus hävingus, et tema vastupanekuilegi Bugi jõel ei pööranud tähelepanu, kuigi siin oli täiesti selge, et poolakad korraldasid vastupanu omal algatusel oludest sundimata. Igatahes, selle vea tegi Vene läänerrinde juhataja Tuhhatshevski, kuigi Vene punaväe ülemjuhataja Kamenev hoiatas teda ja juhtis Tuhhatshevski tähelepanu sellele, et poolakad täiendavad ja korraldavad omi väeosi, mida tuleks rinde juhil takistada.*)

Punastel puudus tarvilik lennuvägi luureks ja agentuurluure nähtavasti töötas ka nõrgasti, mispärast neil polnud andmeid poola vägede ümbergrupeerimistest. Sest muidu nad oleks pidanud panema tähele, et põhjarindel astusid tegevusse osad, mis äsja teotsid lõunarindel, samuti sattus punaste kätte langenud poola majoriga kaasas olevaid operatiivkäske. Tuhhatshevskilt ettevõetud jälitamise edukas areng ja eraisikute paanikaline pagemine enamlaste eest löi punastele pähe, hüpnotiseeris staape seevõrra, et ei loetud tarvilikuks eneselt küsida — kas pole kasulik peatuda Bugi jõel, korraldada oma armeede seljataguseid, anda vähekesekski vägedele võimalus tõmmata hinge, läbi viia tarvilikud ümbergrupeerimised ja korraldada luuret. Enamlased ruttasid vaid üle Visla ja Varssavi, vastase kaitsejõude arvesse võtmata: selles oliginendeteine viga.

*) Юзовой разговор Каменева с Тухачевским ночью 10/11 авг. Кукурин и Мельников, lehekül 281—284.

Enamlaste kolmandaks veaks oli, et nad liiati ülehindasid meeoleolu languse poola väeosades. Nad ei pannud tähele, et poola väeosades moraal tõusis ja seda kõrgemale, mida vaenlane sügavamale tungis maale ja rohkem lähenes Varssavile. Enamlased, lõppeks, olid seevõrra veendunud poolakate lõplikus lüüasaamises, et omad varudki saatsid esijärku, sügavaks haaramiseks põhjast, Modlina juurest. Ja seda kõik sellele vaatamata, et Kamenev hoiatas Tuhhatshevskit.

Põhjast haaramise järelduks oli, et paremal tiival punane IV armee ja 3. ratsakorpus jõudsid liig ette, kaugele, omist peajõududest; ei suutnud õigeaegselt vastu võtta lahingut ja seepärast olid määratud hävingule, vastase aktiivse tegevuse algades. Enamlaste väejuhatust patustas jõudude kokkuhoiu põhimõtte vastu ja kaotas arvulise ülekaalu otsustavaks momendiks.

Poola väed olid grupeeritud nõnda, et nad olukorrale vastavalt võisid vabalt teotseada igas suunas. Enamlased olid omad armeed välja venitanud, loonud asetuse kordonina Visla joonel, võisid vabalt teotseada vaid oma rinde ette. See selgus kohe kui poola armeed algasid pealetungi punaste paremale tiivale, kui punane juhatust, kel polnud käsutada varusid, pidi mõtlema vaid ühele — t a a n d u m i s e l e.

Viies omad väed läänepoole Bugi jõe joont ilma oma seljataguse korraldamata, punased ei suutnud omi vägesid enam varustada hädatarvilikumagiga. Punased väeosad jõudsid Varssavi alla väsinud, kokkusulanud arvult, vähese laskemoona tagavaraga. Poola armee, kui arvult nii materjalilt tugevnes. Kunagi ennem polnud jalaväe toetuseks niipalju suurtükiväge, kui seda koondati Varssavi alla. Poola armees kasvas iha võita ja maksta kätte vaenlasele.

Enamlased kaotasid sõja siis kui, võib olla, nad polnud enam kaugel võidust, ja seda olukorra vale hinde pärast.

Võitu ei too sõjateadusel põhjened operatsiooni mehaaniline juhtimine. Juhilt nõutakse iseloomu ja kõrget intelligenti sõjateaduselt antud põhimõtete arusaami-

seks ja olukorra, eriti aga olukorra elementi — vastase materjaalse ja moraalse jõu, hinnanguks. Materjaalset jõudu on võimalik mõõta; moraalne element on relatiivne suurus; selle mõju hinnanguks on vaja juhitale nti, mis ei ole alistuv — ei võidu hurmale ei kaotuse kibedusele. Kõrgemaid punaväe juhte olid noored energilised mehed, täis teohimu ja julged otsustamises. Neile abiks olid vanad tsaariaegsed kindralstaabi ohvitserid, head ja kogemusrikkad eriteadlased. Kuid noored punased juhid ei usaldanud sageli omi kogunud nõuandjaid ja seepärast viimased ei suutnud otsuste võtmises tarviliselt mõjutada vähekogunud kõrgemaid punaväe juhte. Igatahes ettevalmistamata üleminek Bugist on tõendusjuhtide vähest kogemusest ja puudulikkusest olukorra hindest.

Lõppsõna.

Marssal Pilsudski, nähes ette suure ja otsustava lahingu vaenlasega, peatas omad väed, täiendas neid, grupeeris vastavalt ümber, seadis korda vägede seljataguse. Marssal oli teadlik, et tema armee võitute tõttu ja võiduka edasitungi ajal enamlased jõuavad kohale tuua uusi vägesid, täiendada taanduvaid ja — et Preisi-maale pagenud väeosad uuesti saadetakse Poola vastu. Marssal tahtis saavutada võitu, otsustavat võitu. Ja tegelikult kujuneski Niemeni operatsioon (Niemeni jõel) raskemaks ja sõjateaduse seisukohalt huvitavamaks, kui võitlused Varssavi all: See operatsioon tõi lõpu Poola-Vene sõjale. Selles operatsioonis enamlaste vägedele anti surmahoop, sarnane, millest nad enam ei toibunud. Tee Moskva peale oli lahti...

Marssal tegi Vene enamlastega rahu. Selle rahu tähtsus ulatub kaugele üle Poola piiride: nagu Jan Sobieski Viini all päästis kristlased türklaste ohust, nõnda Pilsudski tõkestas Moskva täakidelt kantud enamlike — revolutsiooni lained, mis ähvardasid uputada kultuurset länt.

Kahel korral kolme sajandi jooksul on Poola seisma pannud Ida pealetungi.

Sellest mis meil puudub ja sellest milles meie oleme läinud liiale.

Meil on kombeks ilustada kasarmuid nii väliselt kui sisemuselt, teha neid mugavaks ja rõõmsaks, et kasarmus viimise aeg mööduks sõdurile tähelepanematult ja koduselt. Ühtlasi soovime selle ilustamisega mõjutada sõdurit kasvatusliselt, et ta pärast teenistusaja ärakandmist viiks kaasa oma kodu mugavust ja ilu.

Selle ilusa kombe vastu on raske vaielda, sest oleme veendunud, et sarnane ilustamine on tarviline ja isegi nõuetav. Küsimuse alla võiks aga tulla ainult see, kuivõrt otstarbekohaselt meil kasarmute ilustamine on läbi viidud ja kuidas seda teostatakse.

Iga ilustus nii ruumides kui väljaspool neid on ainult siis oma ülesande täitnud, kui ta kutsub vaatlejas esile teatud ilutunde, kui ta vastab nii kasvatuslistele, esteetilistele kui hügieenilistele nõuetele ja kui ta on mugav, s. t. kui ta ei sega sõdurit tema igapäevases elus. Viimane nõue on eriti terav, sest ta määrab kogu ilustamise otstarbekohasuse. Sellest selgub, kuivõrt tugeva kriitika alla peame võtma iga ilustamise mõtte enne selle elluviimist, kuivõrt põhjalikult peame suhtuma sõduri hingeelusse ja kasvatuslistesse küsimustesse, et ilustus oleks otstarbekohane ja maitserikas ja et meie võiksime kindlad olla, et meid ei saa süüdistada ilustamise abinõude valikus.

Pisut teisiti sünnib aga meie kasarmute nii sisemine kui väline ilustamine. Siin minnakse tihti välja ainult materjaalsetest võimalustest ja soovist muretseda võimalikult rohkem ilustamise atribuute, nende väärtust kaalumata. Selle tagajärjel kasarmute ilustamisest kujuneb tihti nende täiskiilumine otstarbetu asjadega. Meil puudub tihti minimaalsemgi maitse ja otstarbekohasuse mõõdupuu. Meie peame ennast, täis kiiludes kasarmu igasuguste pottide ja pabermadudega ja arvates, et oleme ilustamise küsimuse lahendanud. Kasarm ei saa ilusaks ja mugavaks ühe päevaga, eriti meie oludes, kus meil selleks liigagi vähe ressursse. Samuti ei saa ta ilusaks igasuguste tühiastjade abil. Kasarmu ilustamine ei saa ka kunagi lugeda lõpetatuks, kuna alati võib midagi uut, täiendavat juba olemasoleva-

le juurde lisada. Kasarmu ilustamine peab evolutsioonilisel teel edasi sammuma.

Tuleb karta, et ilustades kasarmuid, me eksime üldiste ilustamise põhimõtete vastu, mille tagajärjel teeme, võib olla, rohkem kahju kui kasu. See sunnib meid tõsiselt suhtuma sellesse, pealtnäha õige kõrvalisse küsimusse ja selleks ka alljärgnevad read.

Et meis valitseb soov võimalikult rohkem ilustada, siis unustame tihti kõige elementaarsemad maitse ja otstarbekohasuse nõudmised. Veel rohkem. Meie unustame, et meie poolt loodud ilustuste rägastikus peab elama inimene — sõdur, kes ka mõtleb, tunneb kritiseerib ja keda meie peame kasvatama. Et iseloomustada meie kasarmute ilustamist, siis olgu toodud mõned laialt tarvitataavad ilustamise võtted.

Algame voodite lahutamatu test kaastest — öökappidest. Neile asetatakse kivist, savist, plekist (vanad piskviiditopsid) ja puust lillevaase, milliseid pole jõudu ei korralikult välja töötada ega täita ilusate lilledega. On kohti, kus vaasid täidetakse isegi paberist lilledega. Kuid, mis kõige tähtsam — kas on need vaasid üldse tarvilikud ja kas on nad otstarbekohased? Tuleb arvata, et asetades lillevaase öökapidele, pole ilustajad kaalunud, kas nad segavad sõdurit või mitte, kas sõdurid neist lugu peavad või mitte. Ja tihtigi mõtleb mõni sõdur, kes vaasi kogemata maha ajanud ja purustanud: „Oli nüüd seda topsti siin kapil tarvis!“ Tihti kaetakse öökapid linikutega, mis puhtad vaid mõned päevad. Kui palju vaeva ja kulu nõuab nende korrashoid ja kas pole see asjata. On ju meil öökapid pea kõik värvitud, osa isegi lakitud.

Seinu ilustatakse tihti igasuguste piltide, plakatite ja fantastiliste diagrammidega. Peaasi, et neid oleks arvult palju. Neid vaadates võib nende otstarbekohasuse juures tublisti kahelda. Nii ehivad seinu plakatid orjaaja meeletuletusega — ei maksa seletada nende kasvatuslist mõju. Teisal võime näha seintel panooide, millede sisu täis erootikat, kujutades sõduri armuseiklusi. Kasvatusliselt ei võiks sarnased panood vist küll midagi

head pakkuda. Just vastupidi, nad kutsuvad esile erootilisi mõttemõlgutusi ja lõdvendavad inimest. Esteetiliselt arenenud sõdurile on nad pinnaks silmas. Tihti juhtub, et seinad on niivõrt koormatud igasuguste tabelite ja piltidega, et raske on näha seina õiget värvigi.

On püütud aknad katta kardinatega. Ei saa midagi öelda kardinate vastu, kui nad on möödapääsematult tarvilised, kattes ruumi sisemust. Siis muutuvad nad tarbeasjadeks. Kuid kui kardinate ülesanne on ilustamine, siis peavad nad olema maitsekad. Tihti võib leida akende ees aga marle ribasid, millede ilu juures tuleb tublisti kahelda. Siin on püütud liiga odavasti läbi ajada. Kui korralikke kardinaid esialgu muretseda pole võimalik, siis parem juba ilma marle ribadeta läbi ajada ja oodata, mil avaneb võimalus riidest kardinate muretsemiseks.

Hoopis võõrastavana tundub aga lagede dekoreerimine pabermadudega ja -laternatega. Kuulsin, et kord välisriigi ohvitser olevat tähendanud: „Kui meil veltveebel näeks laes sarnast pabermadu, siis läheks ta vihast lõhki!“ Ja on ka õigus. Pole paber veel kunagi olnud üks tõsine ilustamise abinõu, vähemalt niisugusel kujul.

Edasi olgu toodud need pahed, mis kaasas käivad meie praeguse ilustamisega.

Kasvatustsuliselt mõjub niisugune ilustamine otse vastupidiselt, äratades loidust ja mitte korraarmastust, kuna üldse selles „ilustuste“ kaoses raske on leida kasvatust moment. Ka ei ole esteetilisest vaatevinklist vastuvõetavad ilustused, mis ei kutsu esile teatud ilutunnet. Paber laes ja seintel ei tee seda, samuti ka viletsavõitu lilled ja vaasid. Tuleb arvata, et ükski ilustajaist, välja minnes esteetilisest kaalutlusest, ei ole oma toad ja laud ehtinud paberlampidega ja puu- või plekkvaasidega. Miks siis peab seda kasarm kannatama?

Hügieeniliselt on loomulikult niisugune paberilustamine otse kahjulik ruumides, kus hulk inimesi koos.

Mugavuse mõttes on eestkätt vaasid öölaudadel täiesti ebamugavad, samuti ka linikud. Ka marlest kardinate mugavuse kohta võib kahtleval seisukohal asuda, jäävad nad ju kergesti kinni riiete külge ja rebenevad. Täiesti ebamugavust teeb aga kogu selle ilustamise see, et sõdurid ise peavad valvama ja hoolitsema kõigi nende ilustamisatribuuti-

de, vaaside, linikute jne. korrasoleku eest. Seega hulk asjatut tööd ja vaimunärmist juures ja mida rohkem neid atribuute, seda suuremaks see tööhulk läheb. See- pärast vähe ja head.

Kuid milles seisab kasarmute sisemine ilustamine? Korralik ja ilus kasarm peab olema eestkätt valge ja piinlikult puhas. Korralikult kriiditatud seinad ja lagi, puhas ja korras põrand, korralikult värvitud akna laud ja raamid ning puhtad aknaklaasid teevad kasarmu rõõmsaks. Korralikult värvitud voodid ja öökapid, ilusad nimelauad vooditel ja korralikud magamisasemed, need kõik aitavad tõsta kasarmu sisemist ilu ja mugavust. Esimene nõue ilustamisel on, et kasarm ise peab olema ilus, avar ja valge ning otsustarbekohase ruumijaotusega. Muidu jääb kõik poolikuks. Kuid ülaltooduga ei ole meie kaugeltki kõik teinud kasarmute ilustamiseks. Meie tõstame kasarmu mugavust ja ilu, kui asetame akende ette maitsekad ja alati puhtad kardinaid, kui seintele riputame mõned ilusad maalid ja pildid ehk sõjariistad. Kui lugemis- ja võõrastetuppa mahutame ilusa ja tugeva mööbli jne. Muidugi ei tohi kujuneda seinad mõnedeks piltide või portreede galeriideks, veel rohkem, vanade sõjariistade muuseumiks. Kõik peab olema otsustarbekohane ja maitserikas.

Seades kasarmutes piinliku korra ja andes maitserikka välimuse, kasvatame sõdurit kõige kergemini korralikuks ja puhtustarmastavaks inimeseks. Ümbrus sunnib teda tahtmatult alistuma teatud normidele.

Muidugi peavad ka seintel olema kõik nimestikud jne., mida nõuab „Sisemäärustik“, kuid jällegi sarnaselt, et nad silmale valu ei teeks oma narmandamisega. Ei saa olla ka igasuguste tarvilikkude õppetabelite vastu, ehkki nende koht oleks klassiruumes.

Nii võiks enesele ette kujutada kasarmut, mille ilustamine sünniks vähehaaval aastast aastasse. Võib ju teha palju rohkem, kuid peab meeletama, et sellega meie kaldume evolutsiooniliselt teelt. Seame alul vähesed nõudmised aga püüame nad hästi täita, ärgem vaadakem arvu vaid headuse ja otstarbekohasuse peale.

Nüüd mõni sõna kasarmute välisest ilustamisest. Ka siin on mindud liiale. Meie võime näha väikest pisitillukest ro-

Kolonel A. PULK 10 aastat rügemendi ülem.

Kolonel A. PULK.

12. skp. sai lugupeetud ja kohalikus seltskonnas hästi tuntud 1. jalaväe rügemendi ja Narva garnisoni ülemal kolonel A. Pulgal 10 a. täisrügemendi vahetat juhtimist. Kolonel A. Pulk olles alam-kapteni auastmes, määrati rügemendi juhtimisele 24. oktoobril 1919. a., s. o. meie Vabadussõja raskemal ajajärgul, mil vaenlane, tiivusutatud Põhja-Lääne armee lagunemisest, püüdis oma vihaste löökidega purustada meie Viru rinnet ja sundida sellega meid alistuma oma tahtele.

huplatsikest ja sellel mõni 600—800 m kõnniteed. Sealjuures kõnnitee on palistatud valgekslubjatud kivikestega. Edasi samal platsil on 3—5 klumbikest postamentidega. Kuid krooni selle ilustamisele paneb see, et 10 kõige rohkem 20 sõdurit aastas seda toredat lilleaeda kasutavad, et sinna paar suitsuotsa visata. Tekib küsimus, milleks siis need teed? Kõik peab olema otstarbekohane. Eksivad rängalt need, kes arvavad, et platsi ilu seisab teede rohkuses või klumpide arvus. Parem üks ja ilus klump õigel kohal kui sada väikest laialipillutatult. Kasarmu ümbruse ilu seisab puudes ja rohelises murus. Teid nii palju kui palju tõeliselt vaja.

Silmapilk nõudis rügemendi ülemalt, kui väeüksuse juhilt, kainet mõistust, õiget arusaamist olukorrast, püsivust ja külma verd. Seda kõike omas kolonel A. Pulk ja rügement võttis tema juhtimisel vastu kõik vaenlase vihased pealetungid kuni Vabadussõja võiduka lõpuni.

Vabadussõjas ülesnäidatud teenete eest on kolonel A. Pulk saanud I liigi II järgu Vabaduse Risti, normaaltalu ja 200.000 senti rahalist autasu.

Peale selle on temale annetatud Eesti Vabadussõja mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Kui tubli ja energiline lahingumees, asus kolonel A. Pulk peale Vabadussõja lõppu suure innuga rügemendis loovale tööle: kaadri ja sõdurite kasvatamise ja väljaõpetamise, sisekorra loomise ja rügemendi majanduslise heakorra sisseseadmise alal ning andus sellele suurele ja vastutusrikkale tööle oma parima tahtmise ja temale omase visadusega.

Selle möödunud 10. aasta jooksul on 1. jalaväe rügement kol. A. Pulga juhtimisel teinud suuri edusamme, nii õppe- kui ka majanduslises alal. Üleriiklised võistlused on näidanud, et laskeasjanduse ja spordi alal 1. jalaväe rügement sammub esirinnas. Õppe- ja laskeplatsid on korraldatud majanduslises teel ja hästi. Kasarmud vastavalt remonteeritud ja sõdurite eluruumid kõigiti kodusteks muudetud, samuti seatud sisse eeskujulikkude köögid ja söögitoad. Ka ei ole sõdurite kultuurilise tasapinna tõstmise peale vähe rõhku pandud. Samuti on palju tehtud üldise garnisoni spordivälja korraldamisel.

Selles kõigis on näha kol. A. Pulga kindlat juhtivat kätt, suurt visadust ja püsivust.

See on meil esimene sarnane juht, kus üks vabadussõjaaegne suurema väeosa ülem 10 aastat järgimööda ühel ja samal vastutusrikkal kohal on püsinud.

Sel puhul tervitame meie lugupeetud juubilari, 1. jalaväe rügemendi ja Narva garnisoni ülemat kolonel A. Pulka, ja soovime temale parimat õnne ning edu edaspidiseks tööks tema vastutusrikkal ametkohal.

Hoopis võõrastavana paistavad kasarmu ümbruses suured juurvilja aiad, mis küll vist väga tulutooyad, kuid mis rikuivad märksa kasarmu ümbrust, tehes sellest pigem aedniku ettevõtte kui kaitseväge asutise. Ka nendest saadav kasu ei ületa arvatavasti kunagi ärakaotatud õppetunde, kuna tööde tagajärjel tekkinud väsimus halvab õppetööd veel tagantjärele mitu päeva. (Siin on mõeldud suuremad juurvilja istandused, mis oma alla võtavad mõnel väeosal isegi 100% õppeplatsist.)

Lõpuks ei saaks mööda minna ka ilustajaist. Ilustajad on ilustamisvõtetes leidnud teatud uue võistlusala, kus üks-teist püütakse kõigi abinõudega üle-

trumbata. See ületrumpamine ongi üheks mõjuvamaks põhjuseks, mis alla lööb ilustamise väärtuse, tõstes abinõude arvu. Selles võistluse tuhinas kaob maitse ja otstarbekohasuse mõõdupuu, valitseb vaid ilustajate mõttelend, mis, nagu näha, ei suuda meid rahuldada. Kuid, mis peaasi, ja mis toidab sellist võistlust, on vanemate ja isegi ülemate suhtumine ilustamisse. Kui kusagil on, näiteks, öökappidele asetatud „ilustamise“ mõttes puuvaasid, siis pandakse tihtipeale pahaks, kaalumata ilustuse tõelist väärtust, miks teises üksuses pole tehtud samuti. Ja siis teebki see „ilustamises“ mahajäänud üksus või väeosa hiiglapingutuse ja muretsebki vaasid, kuid juba gipsist aga mitte puust, püüdes seega teistest ette jõuda. Võistlus on üldiselt hea ja ergutav abinõu, kuid siin, kus tegemist kasarmute ilu ja mugavusega, ilustajate vastastikuse solidariteediga ja tihti ka õppeaja ja säästsummadega ei ole ta kohane. Kui kaugele sarnane võistlus võib minna, on muidugi raske ette öelda, kuid kaugele ongi ta juba läinud.

Ilustamisel tekkiva üksteisest ettejooksmisega tekib ilustajate vahel antagonism, haiglane püüdmisiha, kaob otsekohesus ja teisedki sõjamehe vourused. Tihtipeale kistakse õppetööst eemale õpetajad ja õpilased, kulutatakse raha ja vaeva, ja kas, võib olla, kõik see ei ole asjata, sest tehtud töö tulemusel ei ole põrmugi paremaks ja ilusamaks teinud sõduri elu.

Kokkuvõttes peaks tähendama, et:

1. Kasarmuid peab ilustama. See ilustamine peab sündima kindla kava järgi. Ilustused peavad vastama kasvatustele, esteetilistele ja hügieenilistele nõuetele ja nad peavad olema otstarbekohased. Nad ei tohi muutuda sõdurile koormaks ega mittemidagi ütlevateks paber- või marleribadeks.

2. Sõdur on kutsutud teenistusse selleks, et õppida osavasti käsitama oma relva ja arendama ennast nii vaimliselt kui füüsiliselt. Seega temale ei või peale panna, eriti praeguse lühida teenistusaja kestel, igasuguseid suuri kõrvaltöid. Igatahes on normaalne, et õppetööst sõdurit ära võtta sarnasteks töödeks nagu ilustamine, on lubamata, seda rohkem juurvilja põldude tegeamine ja korraldamine. Ilustamine võib sündida väljaspool õppeaega (seda aega on küll), kuna igasuguste põldude ülestegemist üldse tuleb eitada; sellega väsitatakse sõdur üleliiga järgneva päeva õppetööks. On täiesti arusaamata nende suurte põldude olemasolu, kuna ju riigi poolt on ette nähtud sõdurile tema igapäevane toit ja hobuste — moon. Kui sellega tahetakse säästu saavutada, siis on see täiesti võõrastav.

N. Rg.

Mõtteid laskuringidest.

A. Rääk.

Kirjutades omal ajal (v. „Sõdur“ nr. 19, 20/21 ja 37 — 1926. a.) snipingust Inglise sõjaväes, tegin ka juttu sniperite komando organiseerimisest pataljoni või vastavasse üksusesse. Sarnane komando kujutaks enesest kaadrit sniper-instruktorite ettevalmistamiseks. Kaadrisse kuuluksid parimad laskurid, kes tingimata oleksid veendunud laskesportlased. Õpilasi tõsina ümber, nagu leidub seks materjali. Õppus — väljaspool või osalt ka harilikku õppekava piirides, osalt kas või vabal ajal. See vajab aga ka õpilasi asjasthuvitatuid. Tahe võidab kõik. Igast keskmisest laskurist saab sniper, kui ta asub tööle huvi ja armastusega.

Need minu poolt kolm aastat tagasi esiletoodud mõtted ununesid vististi otsekohe.

On aga selgem kui selge, et just meie oludes on snipingul eriline tähtsus. Kolm neli eeskujulikke sniperit võivad panna seisma pealetungiva kompanii, ja see ju ongi meil tähtis. Pataljoni sniperite komando suudab tihti saavutada paremaid tagajärgi, kui sama pataljoni kuulipildujate mass. Seks küllaldaselt näiteid Maailmasõjast.

On ka teada, et inglastel, sakslastel on sõjaväes kindel sniperite organisatsioon. Sakslastel on major R. von Liliensterni andmetel iga kerge kuulipilduja

jaos üks sniper, jalgratturkompaniides igas jaos kaks sniperit. Üldiselt on sõjavägedes, kus sniping omanud organiseeritud kuju, igas rühmas kaks optilise sihikuga püssi ja neli sniperit, s. o. igale püssile kaks meest. Töötavad paaris, üks laskurina, teine vaatlejana. Seega oleks kompaniis 12 sniperit ja 6 optilise sihikuga püssi. Iga pataljoni peale üks ohvitser-sniper snipingu organiseerimiseks pataljonis ja igas kompaniis 12 sniperi hulgas vähemalt üks allohvitser.

Meil viimasel ajal on tõusnud üldine lasketasapind kaitseväs õige hoogsalt, mida näitavad just möödunud üleliiklikud laskevõistlused. On olemas võrdlemise kena kogu häid laskursportlasi. Viimased on aga parim materjal sniperite ettevalmistamiseks. Asi vajaks ainult veidi organiseerimist. On tarvis hädasti luua võimalusi laskesportlastele enese edasiarendamiseks. Selleks on parim abinõu — laskuringide organiseerimine väeosades. Väeosa laskuring kujutaks enesest asjasthuvitatud (ainult, teised on üleliigne ballast) laskesportlaste kogu, nii palju kui neid leidub, olgu kas või ainult kolm kuni neli.

Väeosaülem, tulles vastu, püüab leida ja leiab laskesportlaste eriharjutusteks tarvismineva laskemoona ja tarbekorral näeb ette ka mõnesuguse summa säästsummade eelarves. Jalaväe inspektor vast leiab võimalikuks laskesportlasi varustada isegi spordipüssidega.

Väeosade laskekomiteed aitaksid kaasa sniper-pioneeridele oma jõu, nõu ja autoriteediga.

Üksuste ülemad lubaksid laskespordi edu nimel kasutada mõnd tundi ka õppeajast — ja asjal olekski pandud enam-vähem mingisugune alus. On tarvis vaid tõuget, küll asi siis areneb.

Koostöök kaitseliiduga garnisoni väeosade laskuringid moodustaksid enesest garnisoni laskuringide koondise. Väeosade laskuringid kuuluksid diviisi laskurliitu. Diviiside liidud moodustaksid enesest juba „Ülemaalise kaitseväe laskurliidu“ või „Ü. K. L. L.“.

Asja ühtlustamiseks on tarvis väeosade laskuringidele normaalpõhikirja, diviiside kui ka ülemaalise kaitseväe liidule — laskurliidu määrusi.

Meile iseloomult ju raske iga algus. Kui on midagi juba paberil, siis ka varsti midagi üllatavat tegelikult.

Iga spordiala parimaid saavutusi registreeritakse rekordidena, mis on võim-

Eesti kaitseväe uus esindaja Prantsusmaal ja Belgias.

Major A. NORMAK.

Vabariigi valitsuse otsusel nov. s. a. määrati Prantsusmaale ja Belgiasse (asukoht Pariisis) senise esindaja kol. Junkur'i asemele kaitseväe uueks esindajaks major Artur Normak kaitsevägede staabist.

Major Normak on sündinud 6. sept. 1895. a., lõpetanud Tallinnas Nikolai gümnaasiumi, jatkanud õppimist Kiievi Politehnikumis ehitusalal. Maailmasõja ajal astunud Nikolai inseneride kooli (Peterburis) ja lõpetanud selle sõjaaegse kursuse 1916. aastal; hiljem lõpetanud ohvitseride õhusõidu kooli Peterburis ja meriõhusõidu kooli Tallinnas. Võtnud osa Maailmasõja lahingutest. 1917./1918. oli Eesti 1. diviisis inseneriväe roodu ülemaks.

1926. a. alul lõpetas hästi Kõrgema Sõjakooli ja määrati teenistusse kaitsevägede staapi (siis kindralstaap), kus teenis kuni määramiseni käesolevale uuele kohale.

saks ergutasabinõuks. Et tõsta paari kiomeetri võrra autosõidu ilmarekordi on jättnud mõnigi julge mees oma elu.

Laskerekorde pole meil senini kaitseväs registreeritud. Selle pahe kõrvaldaks loodav Ü. K. L. L. Tunne omada enda nimel mõnd ülemaalist laskerekordi, virgutab laskurisi suurimale pingutusele, annab püsivust ja tuuma. Igal asjal peab olema peale kauge ja suure eesmärgi veel oma ligidane ja reaalne. Saks oleksid rekordid ja auhinnad. Ei soovita auhindadeks väärtuslikke kuldportsigaa-

re jne. Tõsist laskesportlast huvitab palju rohkem näha auhinnana mõnda head sportrelva.

Aega meil laskesportlast peaks jatku- ma. Maailmasõjaaegsetes inglaste sni- perite koolides oli kursuse kestvus 17 päe- va (major Hesketh-Pritchard „Sniping in France“), mis tingitud sõjaolukorrast. Meie võiksime seks kasutada kas või 170 päeva või veel rohkem ja ette val- mistada ohvitseri ja allohvitseri sniper- instruktoriteks, kes sõjakorral organisee- riksid pataljonides ajanõuetele vastavad sniperite komandod. Kui suutsid ingla- sed 17 päevaga sniperikoolide õpilaste laskeosavust tõsta keskmiselt 30—40%, miks ei peaks siis meie suutma 170 päe- vaga 100%.

Sportlaskur pole aga veel sniper, sest sniper peab olema hea vaatleja ja piilur, s. o. üldiselt „meisterklassi üksikvõitleja“. Seega tuleks laskuringidel peale puht- tehnilise punktilaskmise teha rõõbiti tööd eri sniperprogrammi järele.

Tuleb aga pidada silmas, et parem õp- peviis ei seisa mitte hästi palju laskmises. Püssi väärtus seisab tema tõhukuses. Püss kaotab ruttu oma väärtuse, kui te- mast palju paugutatakse ja ka ilma parim laskur ei suuda kulunud püssiga saavu- tada mingit nimetamistväärist tagajärge. Sniperpüss peale 500 lasku pole enam see, mis uus ja kulumata.

Minu mõtetele laskuringidest võib tuua muidugi vastuväiteid. Osalt kulu- nud kaliibriga püssid kaadri- ja laskeväljade puudus jne. Hea tahe aitab üle aga igast raskusest. Vast leidub või- malus varustada kaadrit kahe komplekti korralikkude püssidega, vast laheneb ra- huldavalt ka laskeväljade probleem.

Ilma tõsise huvita asja vastu aga ei tule kõigest sellest mitte midagi välja. Sportlaskur, et saavutada reaalseid tule- musid, peab anduma tööle terve hinge ja mõistusega. Ta peab unistama „silma- desumma“ öösel ja päeval.

Kuidas annan ma õppetunni või kannan ette oma loengu?

Selle küsimuse peale tahavad vastuse anda „Juhendid ohvitseride ja üleajateenijate allohvitseride täiendusõppuste korraldamiseks“ 12. VII. 28. Rohkem kui aasta vältanud praktika nende „Juhendite“ järgi on siiski näidanud, et see vastus ei suuda tihtigi rahuldada ei õpilasi ega õpetajaid. Tegelik elu kohtadel on esitanud mõnini- gaid erinevaid nõudeid ohvitseride ja üle- ajateenijate allohvitseride täiendusõppuste alal, mis nähtavasti teevad tarvilikuks „Juhendite“ täiendamise või ümbertõta- mise tulevikus.

Selle ootel oleks ehk huvitav tähele panna, kuidas vaadatakse küsimusele väl- lisriikides. See annaks materjali „Juhen- dite“ täiendamiseks, lubaks kontrollida meie oma teadmisi ja oskusi täiendusõp- puste läbiviimisel ning — võib olla — an- naks mõne kasuliku näpunäite, mida noo- remad juhid saaksid nüüd kohe ära kasu- tada õppetundide andmisel ja loengutega esinemisel käesoleval talvisel õppepe- rioodil.

Inglise kolonel Thorp ühes oma kirju- tises*) annab huvitavaid näpunäiteid — muidugi inglise olude kohaselt —

kuidas tuleks väeosades teostada õppe- tunde ja loenguid. Ainult viimasel ajal — ütleb autor — on hakatud sellel alal ohvit- seridele õpetust andma; on seepärast loo- mulik, et leidub palju ohvitseri, kes pole saanud erilist ettevalmistust tunniandmi- seks või loenguga esinemiseks; seda puu- dust võivad viimased teataval määral kõrvaldada õppetundide ja loengute hoolsa ettevalmistamisega.

Normaalselt jagunevad rügemendis peetavad õppetunnid ja loengud nelja tüüpi:

A. Ohvitser või allohvitser instrueerib gruppi (pooljagu) või jagu õpetades kaar- di lugemist, variendi ehitust, k. k. mater- jaalosa või magneetot jne.

B. Ohvitser või allohvitser õpetab rühma, käsitledes mõnda sõjalise sisuga küsimust, näiteks: rügemendi ajalugu, to- pograafiat, maastiku kasutamist, moonda- mist jne.

D. Ohvitser õpetab kompaniid või kan- nab ette rügemendi ohvitseridele ja vane-

*) Kolonel H. W. B. Thorp. Regimental lecture hints. „The Army Quarterly“, oktoober 1929. a.

matele allohvitseridele oma muljeid, tähelepanekuid ja õpiseid mõnelt täienduskursuselt, mille ta hiljuti on lõpetanud.

E. Ohvitser esineb loenguga mõne spetsiaaltee mi peale suurema hulga kuulajate, näiteks brigaadi ohvitseride ees.

Tüüp A juures on normaalne õpilaste arv 6 ja mitte üle 10. Instruktor seletab ja demonstreerib mehhanismi (k. k.), kusjuures õpilased õpivad seda tundma, katkudes iga osa oma kätega ja seades neid kokku koostöötamisest arusaamiseks. Tarvitatakse peamiselt küsimus-kostmise meetodit; õpilaste poolt esitatud küsimustele lastakse neil ise vastus leida. Õpilaste ärkvel hoidmiseks vahetatakse nende istekohti. Jagu on asetatud ringi instruktoriga ja õppeabinõude ümber.

Tüüp D ja E sarnaneb rohkem loengule. Lektor arendab kuulajaskonnale oma mõtet ilma, et ta esitaks küsimusi. Tema peamiseks ülesandeks on veenda kuulajaid, äratada nende huvi ning kõita tähelepanu. On soovitatav pärast avaldada loengu kontsepti näol; märkmete tegemine loengu ajal pole alati otstarbekohane. Pärast loengut läbirääkimised.

Tüüp B on vahepealne, A üheltpoolt ja D ning E teiselt.

Õpilastelt nõutakse tihti märkmete tegemist kaustikusse. Lektor esitab aegajalt küsimusi, et hoida pingul õpilaste tähelepanu ja kontrollida nende arusaamist ainst. Kaardid, diagrammid ja mudelid, millede abil lektor illustreerib oma ettekannet, on asetatud hästi nähtavalt õpilastele.

Tüüp A ja B küsimused esitatakse peamiselt neile, kel on kalduvus magama uinuda. Peab ergutama õpilasi märkmete tegemiseks ja küsimuste esitamiseks, kuid ühes sellega tuleb võtta arvesse, et see takistab lektori mõttelendu.

Et loeng tooks kuulajatele kasu, tuleb lektoril enne ettekandmist põhjalikult ja igakülgsest süveneda teemi. Ta peab täpsalt enesele selgeks tegema, mida tahab ta õpetada kuulajaskonnale; loengu kontseptis iga küsimus peab olema selges loogilises sidemes eelmisega: see aitab kuulajaskonnale jälgida ettekannet. Pole õige tähtsaid fakte tumestada väheütlevate detailidega, sellevastu tuleb algul kindlalt ja selgelt joonestada selle või teise küsimuse raamid, millesse pärast juba mahutada selgitavaid üksikasju; peensused paigutatakse harilikult kontsepti, mis antakse kuulajatele kätte pärast ettekande lõppu.

Õpiseid, mida lektor eriti rõhutab ja mida kuulajaskond peaks meeles pidama,

ei tohiks normaalselt olla üle viie. Pikk loeng väsitab kuulajaid, eriti aga rivimehi, kes on harjunud rohkem tegutsema kui rääkima või kuulama. Osavõtt loengust pole harilikult vabatahtlik, kuid huvitavalt ettekantud loeng võib alati kõita tähelepanu ning lepitada kuulajaid sundusega.

Huumor tõstab märksa loengu väärtust; kui lektoril korda läheb esimese 5 minuti vältel sõdureid naerma panna, siis pingutab ta sellega nende tähelepanu vähemalt pooleks tunniks, sest igaüks ootab põnevusega uusi naljateri. Nali ei tarvitse just olla väga teravamõtteline, eriti siis kui kuulajad on sõdurid.

Lektoreid, kes loevad oma ettekande paberilt maha, kuulatakse harilikult tüdimuse ning igavustundega; vähemalt peaks suudetama kõneleda aegajalt vaadates kontsepti. Lektor peab osaliselt püüdma kõditada kuulajate enesearmastust ja omakasupüüdlikkust kui ta tahab võita auditooriumi tähelepanu; ta peab kuulajaskonnale selgeks tegema, et neile pakutakse kasulikku ja praktilist väärtusega teadmisi ning oskusi. Kõne tuleb lõpetada veenduma paneva lausega, hoidudes parlamentaarsest, deklaratiivse iseloomuga väljendusest.

Väliõppustel tuleb võtta arvesse tuule suunda. Õpilased või kuulajad tuleb asetada tuule alla ja — kui võimalik — varjulisse kohta. Näljased, väsinud, märgade riietega ja külmetanud mehed harilikult ei taha kuulata pikki kõnesid.

Kontsept peab olema ülevaatlik ja sisaldama loengu luustiku ühes statistiliste andmetega ja muu kuiva materjaliga, mis on küll tarviliikud faktide valgustamiseks, kuid pole sünnis ettekanda loengu ajal, sest et nad teeksid selle igavaks. Kontseptid antakse kuulajatele välja pärast loengu lõppu; vastasel korral võiksid mõned kuulajad loengu ajal süveneda kontsepti lugemisse selle asemel, et kuulata ettekannet; pealegi segaks keeratavate lehtede krabin teisi kuulamast lektorit.

On arusaadav, et loeng peab algama täpsalt määratud ajal ja lõppema nii kui kavatsatud. Hiljaksjäämine mõlemal juhul vähendab tunduvalt lektori autoriteeti.

Õppetundide ja loengute organiseerimiseks ning läbiviimiseks autor annab lektoritele alljärgnevad näpunäited:

Enne loengu algust.

a) Õppida teemi tundma põhjalikult ning igakülgsest ja valmistada loeng ette hoolikalt;

b) Valmistada loengu sisu illustreeri-

vad kaardid, skeemid, diagrammid ja seada need ettekande ruumis üles niiviisi, et nad oleksid hästi näha kuulajatele; hoolitseda kunstliku valgustuse eest, kui seda peaks tarvis minema.

d) Muretseda omale laud või kateeder, millele saaks asetada taskukell, loengu konspekt ja, kui tarvis, ka mudeleid. On soovitatav alus või pink, millele asudes lektor oleks kõrgemal kuulajaskonnast.

e) Kontrollida, et ettekande ruumi aknad ja ukсед käiksid kinni ja lahti ilma kriikumata ja et nad tuulekäes ei paugulks.

g) Määrata kedagi ukse juure ülesandega valvata, et keegi ei pääseks ettekande ruumi loengu ajal. Hoolitseda ka selle eest, et kära ja müra väljastpoolt ei segaks loengut; mootorratta põrin, koera haukumine, signalistide harjutused sarvedel jne. eksitavad niihästi lektorit kui ka kuulajaid.

h) Lasta ettekande ruumis korralikult õhku puhastada kuid nii, et loengu ajal ei tekkiks veotuult; vaadata, et soojus oleks parajane; pole hea ühte praadida ja teist külmetada.

i) Asetada kuulajad niiviisi, et päike või mõni teine valgus neile silma ei paistaks.

k) Muretseda selle eest, et kuulajatel oleks mugav istuda, toolidest ja pinkidest puudus ei tuleks, ja et tahvel, skeemid ning teised näitlikud õppevahendid neile hästi silma paistaksid.

l) Kui õpilased (kuulajad) peavad tegema märkusi kaustikusse, siis tuleb neile seda aegsasti teatavaks teha, et nad võiksid kirjutusabinõud kaasa võtta: sel juhul tuleb hoolitseda ka laudade eest kirjutamiseks.

m) Kontrollida, kas tagumistes ridades istujatele ettekanne kuulda on.

n) Laisad, hajameelsed ja üleannetud õpilased tuleb asetada esimestesse ridade, et oleks hõlpsam neid silmas pidada.

o) Tuleb loengu algul teatavaks teha, kas suitsetamine on lubatud või mitte: tükiga tuletõmbamine ja piipude tühjaks koputamine segab loengut.

Loengu ajal.

a) Loengu algades tuleb öelda, milline on loengu teem. Teatada kuulajatele, kas on kavetatud pärastpoole välja anda loengu konspektid, kas nõutakse loengu üleskirjutamist, kas ja millal on lubatud kuulajatele esineda küsimustega ja kui kaua saab ettekanne vältama.

b) Tahvlile kirjutada suurte ja selgete

tähtedega; lektor ise ei tohi oma kehaga varjata kuulajate eest tahvlil tehtavaid märkmeid või demonstreeritavaid õppevahendeid.

d) Pole hea ettekanne sõnasõnalt mahalugeda paberilt; parem on kasutada lühikest konspekti, mille järgi lektor küsimused vabas kõnes ettekannab.

e) Ettekandmisel tuleb alati pöörata kuulajate poole, mitte aga näidata neile selga, kõnetades tahvlit või diagramme. Tuleb alati silmas pidada auditooriumi.

g) Õpetades gruppi (pooljagu) või jagu instruktorkõnetab tavaliselt kõike, mitte aga mõnda üksikut õpilast.

h) Ettekandmisel suuremas ruumis suunida häälelaineid kõrgesse õhku; lause lõpus mitte lasta häält langeda; hoiduda kordamistest väljaarvatud juhused, kus tahtakse seda või teist mõtet allakriipsutada. Mõnikord, eriti kui kuulajaskond on unine või hajameelne, on kasulik vahetada kõne tempot rääkides kiiresti ja siis jälle aegmööda; tähtsamad kohad ette kanda aeglaselt ja rõhuga, kuna detailidest ülelibiseda kiiremini, kuid siiski mitte rutates.

i) Loengus ettetulevad rasked ja vähetuntud nimed või nimetused tuleb kirjutada tahvlile.

k) Talvel külma ilmaga või kui on levinenud nohu, tuleb aegajalt kõne katkestada, et anda kuulajatele võimalus välja kõhida või ninad tühjaks nuusata, ilma et see ettekannet segaks.

l) Mõne õpilase „kõva pea“ ei tohi õpetajat tasakaalust välja lüüa, sest „kes on kannatlik rumalatega, näitab seega, et ta ise on tark“.

m) Küsimused ja väitelused ei tohi loengu teemi raamidest kõrvale kalduda. Ei tohi lasta üksikuid kuulajaid monopoliseerida kuulajaskona tähelepanu; tuleb võimaldada ka teistele küsimusi esitada või arvamisi avaldada.

n) Peab olema nõudlik hiljaksjääjate vastu, mitte lubades loengu ruumi sisseastuda siis, kui ettekanne on juba alanud.

Pärast loengu lõppu.

a) Hoolitseda selle eest, et loengu lõppedes kaardid, skeemid, diagrammid jne. oleksid viidud kohe tagasi vastavasse hoiuruumi ja viimane, kui olukord seda nõuab, lukustatud.

b) Kui loeng on üleskirjutatud kuulajatelt, siis tuleb vastavaid kaustikuid kontrollida.

d) Kui seda pole tehtud, siis kuulajatele väljaanda loengu konspektid; on soovitatav, et konspektid oleksid masinal kirju-

tatud ja paljundatud nii suurel arvul, et jätuks kõikidele kuulajatele. Konspektide väljaandmist toimetada kiirelt ja enne kui kuulajad laiali lähevad.

Loomulikult — arab autor — pole need näpunäited tarvitavad kõikide ülal-

nimetatud ettekande tüüpide (A, B, D ja E) juures. Lektoril jääb igakord otsustada, missuguseid neist kasutada arvesse võttes ettekande iseloomu, kuulajaskonda ja olukorda, milles loeng tuleb läbi viia.

V. K—ts.

Ohvitseride ja nende ametikohtade liigitamisest teenistuskäigu seadluses.

Maksev Kaitseväe ohvitseride teenistuskäigu seadlus (RT 37/38 — 1924) liigitab ohvitseri:

- 1) eriettevalmistuse järele (§ 16) — jalaväe-, suurtükiväe-, ratsaväe-, tehniliseväe-, mereväe-, kindralstaabi-, sanitaaride-, juristide-, geodesistide- ja majandus-administratiiv kutseliigi ohvitserid;
- 2) teenistusealale vastava ettevalmistuse ulatuse järele (§ 17) — elukutselised- (täielik ettevalmistus) ja täienduseohvitserid (puudulik ettevalmistus);
- 3) auastmete järele (§ 19) — kindralid (kindral-majorist kindralini), vanemad ohvitserid (majorist koloneliini) ja ohvitserid (lipnikust kapteniini);
- 4) kaitseväeteenistusliku seisukorra järele (§ 21) — aktiivteenistuses, reservis, maakaitseväes ja erus olevad ohvitserid.

Seda, milleks on tarvilik üks kui teine liigitus, seadluses otsekohe ei ole öeldud, kuid selle küsimuse selgitamise eesmärgiga seadluse algusest lõpuni läbi otsinud leiame, et: 1) eriettevalmistuse järele kutseliikidesse liigitamine on olnud tarvilik ohvitseride ärakasutamise tingimuste (§§ 96, 112—117, 132—139, 152, 156—157) ja teenistuseala iseloomust olenevate teenistuskäigu erisuste (§§ 64, 66—72) äramääramiseks; 2) teenistusealale vastava ettevalmistuse ulatuse järele elukutseliseks ja täienduseohvitserideks liigitamine on olnud tarvilik selleks, et öelda, et nooremleitnant on esimene elukutselise ohvitseri auaste, lipnik — esimene täienduseohvitseri auaste (§ 20 märkus), et koosseisu vähendamise korral vabastatakse esimeses järjekorras täienduseohvitserid (maksvuse kaotanud § 33) ning, et need täienduseohvitserid, kes kahel aastal elukutselise ohvitseri õiguste omandamisest

on ära öelnud või kahel aastal nende õiguste omandamiseks tagajärjetult katset on teinud, loetakse kohustetäitjateks (§ 88 märkus); 3) auastmete järele kindraliteks, vanemateks ohvitserideks ja ohvitserideks liigitamine ei ole olnud tarvilik üldse; 4) kaitseväeteenistusliku seisukorra järele liigitamine on olnud tarvilik sellest seisukorrast olenevate teenistuskäigu erisuste äramääramiseks (v. sdl. II ja III osa).

Peale selle seadlusest selgub, et sanitaar kutseliigi ohvitserid jagunevad omakord meditsiin-, veterinaar- ja farmatseut-ohvitserideks (§ 16 märkus 2) ning, et on olemas veel n. n. „riviiohvitserid“ (§§ 115, 116, jne.). Küsimusele, mis on mõeldud „riviiohvitseri“ all, seadlusest enesest selgitust otsides leiame (§§ 112—116, 132—138), et kõige tõenäolisem on oletus, et „riviiohvitseri“ all on mõeldud jalaväe-, suurtükiväe-, ratsaväe-, tehniliseväe- ja mereväe kutseliigi ohvitseri.

Ametikohtade liigitamise kohta maksev teenistuskäigu seadlus ei anna otsekoheid juhtnööre, kuid seadlusest siiski selgub, et tuleb liigitada ka neid. Seadluses on öeldud, et kandidaatide nimekirjad peetakse ametikohtade kaupa iga eriala kohta eraldi (§ 98), et tagavaraväest aktiivteenistusse võetud ohvitseri, alates kaptenist, võib määrata auastmele vastavale rivi ametikohale ainult siis, kui ta oli atesteeritud heaks kahe viimase aasta jooksul enne aktiivteenistusest vabanemist ja kui tema aktiivteenistusest äraolek ei ole kestnud üle kahe aasta, kuna administratiivmajanduslikkudele ametikohtadele määratavatelt on nõuetav ainult hea atestatsioon (§ 117) ning, et kompanii ja vastavate asutuste ülemate ümberpaigutamine ühelt ametikohalt teisele sama astmelisele ametikohale ühe väeosa (asutuse) niirides kuulub diviisiülema võimkonda (§ 126). Kõigest sellest võib järeldada, et maksev

teenistusekäigu seadlus loeb tarvilikuks ametikohtade liigitamise erialadesse ja ametiastmetesse, kusjuures ametikohtade liigitus erialadesse vastab üldiselt ohvitseride liigitusele kutseliikidesse (vrdl. §§ 16, 116, jne.), kuna eri ala ise oma mahu poolest võib olla kutseliigist kitsam (v. § 16 märkus 1). Peale selle, nagu nägime, on olemas veel n. n. „riviametikohad“, mis vastavad oma mõiste poolest nähtavasti „riviohvitseridele“ (v. §§ 115, 116, jne.).

Jättes esialgu kõrvale liigitused teenistusealale vastava ettevalmistuse ulatuses, auastmete, ametiastmete ja kaitseväeteenistuseks seisukorra järele, kui vähem tähtsad, saame senise arutlemise tulemusena järgmise tabeli:

Ohvitseride liigitus	Ametikohtade liigitus
1. Jalaväe kutseliik 2. Suurtükiväe „ 3. Ratsaväe „ 4. Tehniliseväe „ — — 5. Mereväe „ 6. Kindralstaabi „ 7. Sanitaaride „ — 8. Juristide „ 9. Geodesistide „ 10. Majandus-administratiiv kutseliik —	1. Jalaväe eriala 2. Suurtükiväe „ 3. Ratsaväe „ 4. Lennuväe „ 5. Auto-tanki „ 6. Side „ 7. Pioneer „ 8. Mereväe „ 9. Kindralstaabi „ 10. Meditsiin „ 11. Veterinäär „ 12. Farmatseutl. „ 13. Juriidiline „ 14. Geodeediline „ 15. Adminisratiiv „ 16. Majanduse „
} Riviohvitserid	} Riviametikohad

Tabelist näeme, et esimese viie kutseliigi ja esimese kaheksa eriala aluseks on väeliikidele vastav sõjaline ettevalmistus (sõjaline põhimõttevalmistus), teiste kutseliikide ja erialade aluseks — erialaline ettevalmistus (spetsialiteet). Järelikult see liigitus võib olla õige ainult sel juhul, kui ei kerki esile mingisuguseid nõudeid esimeste kutseliikide ja erialade juures — erialalise ettevalmistuse (spetsialiteedi) suhtes, viimaste kutseliikide ja erialade juures — väeliikidele vastava sõjalise ettevalmistuse (sõjalise põhiettevalmistuse) suhtes. Küsimuse selgitamise lihtsustamiseks jätame kõrvale ohvitserid, kuna nende liigitus tegelikult peab vastama ametikohtade liigitusele. Sest kui meil ei ole ametikohti, kus on nõuetav näiteks juriidiline ettevalmistus, siis meil ei ole ka mingisugust tarvidust eraldada juriidilise ettevalmistusega ohvitseri.

Tabelist on näha, et esimese kaheksa eriala ametikohad on ühtlasi n. n. „riviametikohad“, mille all nähtavasti (v. §§ 64,

156, 58—60, 101—102 jne.) on mõeldud ainult rühma, kompani jne. ülemate ametikohti jalaväes ning vastavaid ametikohti teistes väeliikides, s. o. juhtimise ametikohti (v. §§ 64 ja 156 — juhtimise tsens). Siit selgub, et nende ametikohtade hulka ei saa arvata näiteks väeosa adjutandi, relvuri jne. ametikohti, mis järelikult peavad kuuluma mõnesse ülejäänud erialasse. Et aga neil ametikohtadel siiski on nõuetav sama väeliigi kohane sõjaline ettevalmistus, kuhu kuulub väeosa, selles ei võiks olla vist kahtlust. Samuti ei võiks olla kahtlust ka selles, et näiteks jalaväe kohase sõjalise ettevalmistusega majanduseülem või arst omi ülesandeid jalaväe üksuses paremini suu-

dab täita, kui ratsaväes, lennುವäes või mujal. Sellest on selge, et eelmises tabelis näidatud liigitamise süsteem ei ole õige ohvitseride ära kasutamise üldiselt seisukohalt. Selle liigituse viimane pool näitab ainult, missugune spetsialiteet on nõuetav ühel kui teisel ametikohal, kuna täiesti lahtiseks jääb küsimus, kas samal ametikohal on nõuetav ühe teatud väeliigi kohane sõjaline ettevalmistus või võib seal teenida ükskõik missuguse väeliigi kohase sõjalise ettevalmistusega ohvitser. Vastavalt ohvitseride liigitus ei anna vastust küsimusele, missuguse väeliigi kohase sõjalise ettevalmistuse omab mitterivi kutseliigi ohvitser. Tundub, et on tarvilik võtta ühe liigituse asemele kaks liigitust, millest üks näitaks ametikohal nõuetavat spetsialiteeti (erialalist ettevalmistust), teine — sõjalist (väeliigikohast) põhiettevalmistust. Sellekohase parandusega eelpool olev tabel kujuneb järgmiseks:

OHVITSERIDE LIIGITUS		AMETIKOHTADE LIIGITUS	
Kutseliigid (spetsialiteet)	Väeliigid (sõjal. põhiettevalmist.)	Erialad (nõuetav spetsialiteet)	Liigid (nõuetav sõjal. põhiettevalmist.)
1. Juhtimise 2. Kindralstaabi 3. Sanitaaride — — 4. Juristide 5. Geodesistide 6. Majandus-administratiiv	1. Jalaväe 2. Suurtükiväe 3. Ratsaväe 4. Tehniliseväe 5. Mereväe	1. Juhtimise 2. Kindralstaabi 3. Meditsiin 4. Veterinäär 5. Farmatseutiline 6. Juriidiline 7. Geodeediline 8. Administratiiv 9. Majanduse	1. Jalaväe 2. Suurtükiväe 3. Ratsaväe 4. Tehniliseväe 5. Mereväe 6. Üldliik — ükskõik mis väeliigi kohane sõjaline ettevalmistus

Jätame esialgu kõrvale küsimuse, kas tabelis näidatud erialade ja liikide loetlus on küllalt täielik ja tegelikkudele nõuetele vastav, ning katsume kõigepealt järele, kas liigitus ise oma süsteemi poolest on kasutatav praktiliselt. Võtame selleks improviseeritud koosseisu, teenistusekäigu seadluse ja arvestamise.

valhelise vastavuse äramääramiseks.
2. Ametikohale määratav peab vastama: sõjalise põhiettevalmistuse poolest — ametikoha liigile, spetsialiteedi poolest — ametikoha alale.

Väeliikidele vastav sõjaline põhiettevalmistus on kindlaks määratud ohvitseride ettevalmistamise seadluses.

Koosseis.

Ametikoha nimetus	Ametik. arv	Ametik. aste	Ametik. liik (nõuetav sõjaline põhiettevalm.)	Ametik. ala (nõuetav spetsialiteet)
A. X DIVIIS:				
Diviisiüleml	1	II	Üld	Juhtimise
Staabiüleml	1	IV	"	Kindralstaabi
Suurtükiväeüleml	1	IV	Suurtükiväe	Juhtimise
Intendant	1	IV	Üld	Majanduse
B. X ÜKSIK JALAVÄE PATALJON:				
Pataljoniüleml	1	V	Jalaväe	Juhtimise
Majanduseüleml	1	VII	"	Majanduse
Adjutant	1	VIII	"	Administratiiv
Sideüleml	1	IX	Tehniliseväe	Juhtimise
Arst	1	VII	Üld	Meditsiin
Suusk-jalgratturite k-do üleml jne.	1	IX	Jalaväe	Juhtimise

Teenistusekäigu seadlus.

1. Ametikohad liigitatakse koosseisudes: a) liikidesse — ametikohal nõuetava sõjalise põhiettevalmistuse järele; b) aladesse — ametikohal nõuetava spetsialiteedi järele; c) astmetesse — teenistuses edasiliikumise korra ning erinevatesse aladesse kuuluvate ametikohtade oma-

Ametikohal nõuetav spetsialiteet määratakse kindlaks koosseisude lisamäärustes.

3. Järgmisele kõrgemaastmelisele ametikohale määratav peab olema teeninud sama liigi ja ala eelmisel madalamaastmelisel ametikohal vähemalt 2 aastat.

Arvestamine.

A. Isikuline.

Järjek. Nr. Nr.	Perekonna- ja eesnimi	Auaste	Ametiaste	Kutseliik	Väeliik
1.	SIRGE, Ado	Kolonel	III	Juhtimise	Jalaväe
2.	NURM, Jaan	"	IV	Kindralst.	Suurtükiväe
3.	LÄTE, Oskar	Major	VI	"	Jalaväe
4.	VAGA, August	"	VII	Maj.-adm.	Ratsaväe

B. Arvuline.

Ametiaste	Juhtimise alal				Staabiteenistuse alal			
	Kokku	Neist			Kokku	Neist		
		Jalav.	Suurtükiv.	Jne.		Jalav.	Suurtükiv.	Jne.
II	10	6	2	Jne.	5	2	1	Jne.
IV	60	26	11	"	12	7	3	"
VII	105	42	30	"	31	19	6	"
Kokku:	430	201	96	Jne.	198	70	26	Jne.

Leiame, et liigitus oma süsteemi poolest on kasutatav ka praktiliselt.

Edasi võtame kaalumisele ametikohtade liikide ja erialade loetlused. Siin kõigepealt on vaja välja selgitada, kas on üldse otstarbekohane liikide ja erialade arvu ja nimetuste loetlemine ja kindlaksmääramine teenistusekäigu seadluses.

Ametikohtade liikidesse liigitamise aluseks oli ametikohal nõuetav sõjaline (väeliigi kohane) põhiettevalmistus. Järelikult: liikide arv ja nimetused olenevad väeliikide arvust ja nimetustest, mis on kindlaks määratud eriseadlusega. Vaadeldes liikide loetlust (jalaväe, suurtükiväe, ratsaväe, tehniliseväe ja mereväe) leiame kohe, et see ei vasta enam praegustele nõuetele. Samuti võib osutada aasta paari pärast puudulikuks ka praegustele nõuetele vastav loetlus. Siit on selge, et liikide arvu ja nimetuste loetlemine teenistusekäigu seadluses ei ole otstarbekohane, kuna iga sellekohane muudatus organisatsioonis kutsuks esile ühtlasi ka teenistusekäigu seadluse vastava muutmise vajaduse. Kuid liikide arvu ja nimetuste loetlemiseks teenistusekäigu seadluses ei olegi mingisugust sundust. On küllalt, kui teenistusekäigu seadlus ütleb, et ametikohale määratav, üleviidav, samuti ka teenistusse võetav peab vastama oma sõjalise põhiettevalmistuse poolest sellele väeliigile, kuhu kuulub ametikoht ning ühtlasi ära näitab, et väeliigid määratakse

kindlaks Organisatsiooni seadluses, ametikoha kuuluvus ühte või teise väeliiki — koosseisus, väeliigile vastav ettevalmistus — Ohvitseride ettevalmistamise seadluses.

Ametikohtade erialadesse liigitamise aluseks oli ametikohal nõuetav spetsialiteet. Järelikult: kui on nii, et ükski ametikoht ei nõua erilist spetsialiteeti väeliigi kohase sõjalise ettevalmistuse kõrval, siis ei ole üldse erialasid; kui aga iga üksik ametikoht nõuab erilist spetsialiteeti ja kui sellejuures igal üksikul ametikohal nõuetav spetsialiteet erineb teisel ametikohal nõuetavast spetsialiteedist, siis iga ametikoht on omaette eriala ning erialade arv ja nimetused langevad ühte ametikohtade arvu ja nimetustega; juhtumisel aga, kui mitmel ametikohal on nõuetav ühesugune spetsialiteet, moodustub eriala sellest ametikohtade grupist, kusjuures erialade arv oleneb saadavatest gruppidest, erialade nimetused — nõuetavatest spetsialiteetidest.

Vaadeldes eelpool saadud erialade loetlust (juhtimise, kindralstaabi, meditsiin, veterinaär, farmatseutiline, juriidiline, geodeediline, administratiiv- ja majanduse), näeme jälle kohe, et see loetlus ei vasta ohvitseride ärakasutamise üldistele nõuetele. Võtame näiteks geodeedilise eriala. Sija peaksid kuuluma topograafiliste ja hüdrograafiliste tööde teostamise ametikohad. Nimetatud töödel on küll ühine üldine iseloom, kuid tegelikult

ei saa siiski hüdrograafi ära kasutada topograafina ja ümberpöördukt. Kumbagil peale ühise üldise ettevalmistuse peab olema veel eriline lisaettevalmistus. Kui nüüd kõik need ametikohad, ja vastavalt sellele ka ohvitserid, on mahutatud ühte gruppi, siis ametikohtadele määramise, üleviimise ja teenistusse võtmise juures see liigitus kaotab oma praktilise tähtsuse. Samuti on lugu ka juhtimise ja teiste erialadega. Kui kuulipildurite üksuste õpetamine ja juhtimine laskurite üksuste õpetamisest ja juhtimisest niivõrt lahku läheb, et on tarvilik eriline spetsialiseerumine sel alal, siis mõlemate üksuste ametikohad ei mahu enam ühte eriala. Peale selle on olemas veel terve rida ametikohti, mis oma iseloomu poolest kuidagi ei mahu ühessegi loetletud erialasse, näiteks arhitektide, keemikute, elektrotehnikute, kehalise kasvatususe instruktorite jne. ametikohad. Nende puuduste kõrvaldamine ja nõuetele vastava loetluse kokkuseadmine on küll võimalik, kuid ainult käesoleva aja kohta. Niipea aga, kui muutuvad tegeliku elu nõuded ja võimalused, muutub puudulikuks ka see uus loetlus. Siit on selge, et ka erialade arvu ja nimetuste kindlaksmääramine teenistusekäigu seadluses eneses ei ole otstarbekohane, kuna iga uue, senistest erialadest täiesti erinevat spetsialiteeti nõudva ametikoha juure loomine, samuti ka iga senise eriala uuteks erialadeks jagunemine kutsuks ühtlasi esile ka teenistusekäigu seadluse vastava muutmise vajaduse. Ohvitseride ärakasutamise normaalingimuste seisukohalt küsimust võttes, ei ole erialade nimetuste ja arvu kindlaksmääramine teenistusekäigu seadluses ka tarvilik. On küllalt kui seadluses on öeldud, et ametikohale määrata, üleviida või teenistusse võetav peab vastama oma spetsialiteedi poolest ametikoha erialale, ning on ühtlasi ära näidatud, et erialad määratakse kindlaks eritabelis (või koosseisus, või mõnel muul teel), ametikoha kuuluvus ühte või teise eriala — koosseisus, erialale vastav ettevalmistus — Ohvitseride ettevalmistamise seadluses (või koosseisude lisamäärustes, või mõnel muul teel).

Senini arutasime ametikohtade erialadesse liigitamise küsimust ohvitseride ärakasutamise normaalingimuste kindlaksmääramise seisukohalt, kuid maksvast teenistusekäigu seadlusest näeme, et erialadesse liigitus on olnud tarvilik veel teenistuseala iseloomust olenevate teenistusekäigu erisuste ja ohvitseride ärakasutami-

se alal tarvilikkude erandite äramääramiseks.

Asudes nüüd sama küsimuse juure teenistusekäigu erisuste ja ohvitseride ärakasutamise erandite äramääramise seisukohalt, on vaja kõigepealt selgitada neid erisusi ja erandeid endid. Maksvast teenistusekäigu seadlusest leiame sel alal järgmist: 1) kindralstaabi ohvitseridele, lenduritele ja lendurvaatlejatele lühendatakse leitnandi-, kapteni- ja majori auastme väljateenimise aega (§§ 64, 66—69); 2) täienduskursuste läbitegemine kandidaatide nimekirja võtmise eeltingimusena on nõuetav ainult juhtimise aladel teenivatelt ohvitseridelt (§§ 113, 101—102); 3) kindralstaabi ohvitseridelt ametikohtadele määramise eeltingimusena on nõuetav juhtimisestaaž, igas auastmes üks aasta (§§ 112 ja 156); 4) majandus-administratiiv kutseliigis võib määrata ohvitseri vanuse järjekorras kompaniile vastava asutuse ülema ametikohale ainult pärast seda, kui juhtimise kutseliikides keegi noorem on määratud samaastmelisele ametikohale samas (vanuse) järjekorras (§ 114). Siit on selge: 1) et erisuste ja erandite äramääramine ei ole mõeldav isikuid või ametikohti, kelle kohta üks kui teine erisus või erand maksev peab olema, näitamata; 2) et erisuse ja erandi äramääramiseks on tarvilik tervest ametikohtade kompleksist eraldada ainult üht teatud osa, milleks võib olla niihästi üksik eriala kui ka teatud ühise iseloomuga erialade grupp, kuna mingisugust tarvidust ei ole liigitada üle jäänud kompleksi osa, olgugi et see koosneb küll iseloomult täiesti erinevatest erialadest; 3) et erisusi ja erandeid võib ette näha ainult olemasolevate erialade kohta. Kui nüüd veel arvesse võtta, et erisuste ja erandite rohkus ei ole soovitatav, et selle tõttu erisusi ja erandeid tuleb ette näha ainult seal, kus see tõesti on möödapääsematu ning, et nende üksikute erisuste ja erandite äramääramiseks on võimalus ametikohti kas üksikult üles lugeda või nende ametikohtade äratundmiseks küllaldaselt täpseid tunnuseid näidata, siis võib vist küll kahtluseta öelda, et ka erisuste ja erandite äramääramise seisukohalt ei ole erialade arvu ja nimetuste kindlaksmääramine teenistusekäigu seadluses möödapääsematu.

Edasi peatume veel teenistusealale vastava ettevalmistuse ulatuse, auastmete, ametiastmete ja kaitseväeteenistusliku seisukorra järele liigituste juures.

Nagu nägime arutluse alguses, maksev

teenistusekäigu seadlus liigitab ohvitseri teenistusealale (erialale) vastava ettevalmistuse ulatuse järele elukutselisteks-, (täielik erialale vastav ettevalmistus) ja täienduseohvitserideks (puudulik erialale vastav ettevalmistus). See tähendab, et iga rahuaegse sõjakooli täieliku ettevalmistusega ohvitser, kes on elukutseline teatud väeligi ühel juhtimise erialal, muutub kohe täienduseohvitseriks niipea, kui ta on määratud mõne teise eriala ametikohale, millele vastavat ettevalmistust ta ei oma täiel määral. Järelikult: kui määratakse, näiteks, jalaväe rügemendis elukutseline ohvitser, kes omab ainult jalaväele vastava sõjalise ettevalmistuse, pioneerohvitseriks, side- või ratsakomando ülemaks, siis see ohvitser ei ole enam elukutseline ohvitser; ta on muutunud juba täienduseohvitseriks, kuna ta ei oma teenistusealale (erialale) vastavat ettevalmistust täiel määral. Siit on selge, et selle liigituse aluseks teenistusealale (erialale) vastava ettevalmistuse ulatust võttes muutub „elukutselise“ ja „täienduseohvitseri“ mõiste liiga kitsapiiriliseks, liigituse enese elluviimine — raskepäraseks. Teatavasti seda liigitust ei olegi tegelikult sarnases ulatuses käsitletud. Kui nüüd veel arvesse võtta, et kaitseväelane muutub ohvitseriks ikka ainult teatud sõjalise ettevalmistuse omandamise tõttu, et rahuaegne teenistus nõuab suuremat sõjalist ettevalmistust kui sõjaaegne ning, et rahuaegsele teenistusele vastava ettevalmistuse omandamine kaitseväeteenistuse elukutseks valiku kindlaks tunnuseks on, siis tundub, et teenistusealale vastava ettevalmistuse ulatuse asemel on lihtsam ohvitseride elukutselisteks- ja täienduseohvitserideks liigituse aluseks võtta sõjalise ettevalmistuse ulatus. Selle järele oleksid: elukutselised ohvitserid — kõik need, kes omavad rahuaegse sõjakooli täieliku ettevalmistuse, täienduseohvitserid — kõik need, kelle sõjaline ettevalmistus on vähem. Järelikult: täienduseohvitserid oleksid ka need kõrgema (akadeemilise) eriharidusega omal erialal teenivad ohvitserid, kes ei oma rahuaegse sõjakooli täielikku ettevalmistust. Tundub esialgu, et see on ka õige, sest kaitseväeteenistus ei ole nende elukutse ainuke võimalus, kuid küsimust põhjalikumalt kaaludes leiame, et iga eriala kohta niisugune vahetegemine ei ole siiski küllaldaselt põhjendatav. Rahuaegne teenistus nõuab ohvitserilt suuremat sõjalist põhiettevalmistust peasjalikult selle tõttu, et rahuaegne ohvitseril

eestkätt tuleb teotseda kasvatajana ja õpetajana. Järelikult sõjalise põhiettevalmistuse ulatuse järele vahetegemine on tarvilik peamiselt nende erialade juures, kus ohvitseril tuleb teotseda kasvatajana ja õpetajana puhtsõjalisel alal. Igal teisel erialal, kus peatahtsuse omab mingisugune muu mittepuhtsõjaline ettevalmistus, niisugusel vahetegemisel tegelikku tähtsust ei ole. Neil erialadel see vahetegemine võib tunduda isegi ebaõiglasena, eriti juhul, kui seal täieliku erialalise kuid puuduliku sõjalise ettevalmistusega ohvitseril tuleb teenida koos ohvitseriga, kes oma täieliku sõjalise põhiettevalmistuse juures ei oma tähtsamat — erialale vastavat ettevalmistust. Liigituse järele esimene oleks täienduseohvitser, viimane — elukutseline ohvitser, tegelikult olukord aga oleks vastupidine. Teenistusekäigu äramääramiseks see liigitus ei ole ka hädatarvilik, kuna neid erisusi ja erandeid, mis olenevad ettevalmistuse ulatusest, on täiesti võimalik ära määrata ka siis, kui seda liigitust ei ole ette nähtud.

Auastmete järele kindraliteks, vanemohvitserideks ja ohvitserideks liigitusele teenistusekäigu seadluse seisukohalt võib vaadata kui traditsioonile, sest ainukene praktiline tähtsus, mis sel liigitusel võib olla teenistusekäigu äramääramisel, on see, et ta tarbekorral võimaldab väljendada kolme-nelja auastme nimetust üheainsa liiginimetusega. Maksvas teenistusekäigu seadluses, nagu nägime arutluse alguses, ei ole olnud tarvidust selleski.

Ametikohtade liigitamist ametiastmetesse maksev teenistusekäigu seadlus otsukohe ei nõua, kuid sealt (§§ 101—104, 107—111 ja 56—63) siiski on näha, et niisugune liigitamine on tarvilik, sest sellekohase liigituseta jääb teadmatuks, misugused ametikohad nimelt vastavad kompaniülema, pataljoniülema, jne. ametikohtadele. Peamiseks eesmärgiks sellele liigitusele on siiski teenistuses edasiliikumise astmestiku kindlaksmääramine, kuna erinevatesse erialadesse kuuluvate ametikohtade omavaheline vastavus selgub iseenesest, kui astmestik on võetud ühine kõikide erialade kohta ja kui iga ametikoha aste on ära näidatud koosseisus.

Maksva teenistusekäigu seadluse järele (§§ 101—104, 107—111 ja 56—63) teenistuses edasiliikumise astmestik oleks järgmine:

I aste — kompaniülema ametikohast madalamad ametikohad;

II aste — kompanii ja vastavate asutuste ülemate ametikohad;

III aste — pataljoni ja vastavate asuaste ülemate ametikohad;

IV aste — üksiku väeosa ja vastavate asutuste ülemate ametikohad;

V aste — kõrgemate väejuhtide ja vastavate ülemate ametikohad.

Siin kõigepealt tekib küsimus, kas see astmestik vastab täiesti tegeliku elu nõuetele. On selge, et kõikidele erialadele ühises astmestikus astmete arv peab vastama selle eriala nõuetele, kus ametikohtade redel on kõige täielikum. Et maksvas teenistusekäigu seadluses teenistuses edasiliikumise üldise korra kindlaksmääramisel aluseks on võetud juhtimise ametikohad jalaväes, siis võib arvata, et ametikohtade redel seadluse maksmapanemise ajal oli kõige täielikum just seal. Oletame, et see on nii ka praegu. Edasi oletame, et juhtimise alal jalaväes meil praegu on olemas rühmaülema, komandoülema (üksiku rühmaülema), kompaniiülema abi, kompaniiülema, üksiku kompaniiülema, pataljoniülema abi, pataljoniülema, üksiku pataljoni ülema, rügemendiülema abi, rügemendiülema jne. ametikohad. Niisugusel juhul maksvas teenistusekäigu seadluses leiduv astmestik vastaks praegustele nõuetele ainult siis, kui rühmaülema ametikohal omandatav teenistuslik vilumus on täiesti küllaldane kompaniiülema ametikoha ülesannete edukaks teostamiseks, kompaniiülema ametikohal omandatav teenistuslik vilumus — pataljoniülema ametikoha ülesannete edukaks teostamiseks, pataljoniülema ametikohal omandatav teenistuslik vilumus — rügemendiülema ametikoha ülesannete edukaks teostamiseks. Komandoülema, kompaniiülema abi, üksiku kompaniiülema, pataljoniülema abi, üksiku pataljoniülema ja rügemendiülema abi ametikohad niisugusel juhul teenistuses edasiliikumise astmestikus ei ole omaette astmeteks ja nad peaksid kuuluma: komandoülema ja kompaniiülema abi ametikohad — astmesse, kuhu kuulub rühmaülema ametikoht; üksiku kompanii ülema ja pataljoniülema abi ametikohad — astmesse, kuhu kuulub kompaniiülema ametikoht; üksiku pataljoni ülema ja rügemendiülema abi ametikohad — astmesse, kuhu kuulub pataljoniülema ametikoht. Kui aga on tarvilik, et komandoülema ametikohale määratav omaks teatud teenistusliku vilumuse rühma ülemana, kompaniiülema abi ametikohale määratav — komandoülemana, kompaniiülema ametiko-

hale määratav — kompaniiülema abina, jne., siis iga loetletud ametikoht peaks olema omaette astmeks teenistuses edasiliikumise alal. Niisugusel juhul aga ei vastaks maksvas teenistusekäigu seadluses leiduv astmestik enam praegustele nõuetele. Peale selle teenistuses edasiliikumise astmestiku kindlaksmääramisel tuleb arvestada veel sellega, kas ametikohtade arv eelmises madalamas astmes võimaldab tegelikult sama eriala järgmise kõrgema astme ametikohtade komplekteerimiseks tarvilikku arvu ohvitseride ette valmistada. Sest juhul, kui kolme-neljakümne kompaniiülema ametikoha kohta on olemas kõigest kolm-neli kompaniiülema abi ametikohta, ei saa nõuda, et kompaniiülema ametikohale määratav peaks omandama ennem kompaniiülema abina teatud staaži. Kõigest sellest näeme, et teenistuses edasiliikumise astmestik on olemasolevatest koosseisudest. Järelikult: ametiastmestiku enese kindlaksmääramine teenistusekäigu seadluses ei ole otstarbekohane; teenistusekäigu seadluses tuleks ainult nõuda, et teenistuses edasiliikumise astmestik saaks kindlaks määratud koosseisudes (või eritabelis või mujal) ning, et koosseisudes oleks ära näidatud missugusesse astmesse nimelt kuulub iga üksik ametikoht.

Liigitus kaitseväeteenistusliku seisukorra järele on täiesti Kaitseväeteenistuse seaduses kindlaks määratud seisukordadest ja sünnib nii-kui-nii tähendatud seaduse põhjal, mis pärast selle kordamine teenistusekäigu seadluses ei ole hädatarvilik.

Lõpukokuvõttes käesoleva arutluse tulemus on järgmine:

- 1) teenistusekäigu äramääramisel ohvitseride liigituste asemel tuleb võtta aluseks ametikohtade liigitused, sest nõuded ja tingimused, mis on tarvilikud üles seada teenistusekäigu alal olenevad ametikohtade iseloomust ja ülesannetest;
- 2) teenistusekäigu äramääramiseks on tarvilik liigitada ametikohta:
 - a) liikidesse — selle järele, missuguse väeliigi kohane sõjaline põhiettevalmistus on nõuetav ametikohal;
 - b) aladesse (ametialadesse, erialadesse) — selle järele, missugune spetsialiteet on nõuetav ametikohal;
 - c) astmetesse (ametiastmetesse) — teenistuses edasiliikumise ast-

mestliku ja erinevatesse aladesse kuuluvate ametikohtade omavahelise vastavuse kindlaks määramiseks;

3) ametikohtade liikide, alade ja astmete arvu ja nimetuste loetlemine või kindlaksmääramine teenistusekäigu seadluses eneses ei ole otsustavkohane, kuna need olenevad kaitseväge organisatsioonist ja koosseisudest, mis on väga muutlikud; teenistusekäigu seadluses tuleks ainult ära näidata, kus ametikohtade liikide, alade ja astmete arv ja ni-

metused on kindlaks määratud või kus nad kindlaks määratakse, ning nõuda, et iga ametikoha liik, ala ja aste saaks kindlaks määratud koosseisus;

4) ohvitseride liigitamine teenistusekäigu seadluses ei ole hädatarvilik teenistusekäigu äramääramise seisukohalt; see võib sündida Kaitseministri poolt antavate juhtnõuude järele arvestamise korras, kuna ohvitseride liigitused tegelikult peavad vastama ametikohtade liigitustele. — st.

Üleajateenijate teenistusvanuse tasust.

„Riigi Teatajas“ nr. 20 avaldamisega on 1. aprillist s. a. maksma pandud riigiteenijate teenistusvanuse tasu seadus. Selle seaduse § 1. ja 2. on ülesloetud isikud, kes vanusetasu saamiseks omavad õiguse ehk mitte, kuid millegi pärast ei lausu kõnesolev seadus ainsatki sõna üleajateenijate kaitseväelaste kohta.

Üleajateenijaskond teadmisel olles, et ta end täieõiguslikeks riigiteenijaks pidada võib ja et seaduse § 1 põhjal lubatakse vanuse tasu maksta kõigile riigiteenijale (väljaarvatud § 2 tähendatud ametisikud), jäi seaduse ilmutamisel arvamisele, et selles „üleajateenija“ nimetus eksikombel on välja jäänud ja seadusele tingimata seletus järgneb, mis üleajateenijatele vanuse tasu maksmise küsimuse lahendab. Kuid ohvitseridele ja kv. ametnikkudele teenistusvanuse tasu väljamaksmisel selgus, et üleajateenijaid selle seaduse alla üldsegi pole mõeldud võtta, sest nende vanuse tasu on asendatud üleajateenijatele senini juba eriseadluse põhjal maksetavate ühekordsete toetustega.

Seadlus, mille põhjal üleajateenijatele iga 3 ja 10 a. vahetpidamata teenitud aja eest ühekordset toetust maksetakse, on maksmas juba 1921. a. alates. Kuni 1. märtsini 1928. a. makseti seda toetust ainult „kiiduväärt teenistuse“ eest, kuna 1. märtsist 1928. a. maksimahakanud üleajateenijate teenistusseadlusega sõna „kiiduväärt“ välja on jäetud ja nüüd seda tasu kõigile üleajateenijatele iga kolme ja kümne aasta vahetpidamata teenitud aja eest attestsiooni peale vaatamata edasi maksetakse.

Kui riigiteenijatele teenistusvanuse ta-

su seaduse põhjal maksetavat tasu on üleajateenijate juures mõeldud asendada juba 1921. a. saadik maksetavate ühekordsete toetustega, siis on seda küll nähtavasti ilma järellkaalumisetä toimetatud ja täiesti ebaõiglaselt, seni kui maksmise juures nõuetav teenistuse aja väljaarvamine ja maksmise kord ei muudeta. Praegune aja väljaarvamine võib aga nii tihtiigi üleajateenija temale lubatud ühekordsest toetusest ilma jätta.

Nagu eelpool tähendasin, maksetakse ühekordset toetust praeguse seadluse põhjal ainult vahetpidamata teenitud aja eest. Vallandatakse sind aga koosseisude muutmisel või mõnel teisel põhjusel mõni päev enne aja väljateenimist, jääb üleajateenija ilma igasuguse toetusest.

See oleks asja vormiline külg.

Ka asja puht aineiline külg annab end kaunis kibedalt tunda, mille selgituseks olgu allpool äratoodud paar näidet.

Võrdluseks võtan 25 a. teenistuse aja ametisikul, kelle palk XXII palgaastme järele 60 kr. kuus.

Üleajateenija on 1. aprillini 1929. a. seisnud riigiteenistuses 10 aastat; sellest viimased 6 aastat vahetpidamata üleajateenijana. 15 aastat s. o. kuni 1944. a. edasiteenides saab üleajateenija praeguse seadluse põhjal iga kolme- ja kümne-aastase vahetpidamata teenitud aja eest 6 korda ühekordset toetust; 5 korda kolme- ja 1 kord kuuekuu palga suuruses s. o. kokku 21 kuu palga ($60 \times 21 =$) kr. 1.260.

Riigiteenijate teenistusvanuse tasu seaduse põhjal saab aga 60 kr. kuupalgaga eraisik riigiteenija sama aja jooksul vanustasuna:

1. IV. 29 kuni 1. IV. 31 a. s. o. 24 kuu eest à kr. 9 = 216.—, 1. IV. 31 kuni 1. IV. 34 a. s. o. 36 kuu eest à kr. 12 = 432.—, 1. IV. 34. kuni 1. IV. 44. a. s. o. 120 kuu eest à kr. 15 = 1800.—. Kokku Kr. 2.448.

Seega saab üleajateenija 15 a. teenistuse eest kr. 1.188 vähem kui sama palga teeniv eraisik riigiteenija.

Nii siis tõi riigiteenijate teenistusevanuse tasu seadus oodatud majandusliste raskuste parandamise asemel üleajateenijale ainult pettumust ja meelekibedust.

Arvan, et eeltoodud read küllalt selget pilti annavad selleks, et näha, kui ebaõiglane on teenistuskäigu seadluse põhjal

maksetavaid ühekordseid toetusi võtta teenistusevanuse tasuna.

Sellepärast tohiks üleajateenijaskond küll loota, et vastav asutus, mille kompetentsi kuulub kaitseväelaste heakäekäigu eest hoolitsemine, kaalutlemisele võtab üleajateenijate teenistusevanuse tasu maksmise korra ja seda ühisele alustele viib riigiteenijate teenistusevanuse tasu seadusega.

Seaduse ühtlustamisel võiks edaspidi täiesti ärajäada 3 ja 10 a. vahetpidamata teenitud aja eest maksetavad tasud, väljamakstes senini juba ärateenitud aja eest saada olev tasu proportsionaalselt välja-teenitud ajale.

A. E.

Meie ranna kaitseabinõude valikust.

J. Sandbank.

„Sõduri“ nr. 43/44 kirjutises „Mõtteid meie ranna kaitse korraldamisest“ on kaunis asjalikult sõelatud meie ranna kaitse abinõude valikut. Et aga seal täiesti puudutamata on jäetud teatavate abinõude omaduste põhjalik selgitamine, siis võib lugejail, iseäranis autori kokkuvõtte mõjul, tekkida põhjendamata eelarvamisi.

Võib nõus olla kirjutises esile toodud põhjendustega destroyerite ja miinisisendajate tarviduse üle, kuid ei ole selgitatud kiirsõitvate mootorpaatide tarvilikkus.

Kiirsõitev mootorpaat on ja jääb ootamatu kallaletungi abinõuks vaenlase sadamates või pimedas ka lahtisel merel; patrulleerimiseks neid aga tarvitada ei saa, sest neil ei ole sellele vastav kere ega vastavad mehhanismid, rääkimata vastavatest relvadest. Ja kas on meil üldse sarnased patrulleerimise mootorpaadid tarvilikud? Paistab, et vaenlase allveelaeva tungimine Tallinna reidile on liiga kohutavaks maaltud. Esiteks on sõja ajal sarnane ettevõtte liiga riskantne võrreldes võimalikkude saavutatavate tagajärgedega. Teiseks ei ole allveelaeval võimalik tungida Tallinna sadamasse ja seal seisvaid laevu torpedeerida; tähendab, vaenlase allveelaev peab tegutsemiseks tõusma veepinnale ja tarvitama oma suurtükke. Sarnasel korral on ta aga otsekohe meie patareide tule all, rääkimata vastavate suurtükidega varustatud valveabilaevadest. Kui siia juurelisada veel, et mootorpaadid on hädaohtlikud ainult sukeldunud allveelaevale, siis paistab nende tarvidus just mitte äärmiselt vajalik,

sest sukeldunud allveelaev ei ole meile Tallinna reidil kuigi hädaohtlik, kuna veepinnal oleva allveelaeva vastu on mootorpaat võimetu.

Edasi läheb autor küsimuse juurde: „Kas allveelaev või merilennuk veepealsete laevade hävitamiseks?“ See küsimus paistab kirjutises kaunis põhjendatult otsustatud olevat. Vaadates aga kõiki neid põhjendusi lähemalt, leidub palju tühje kohti, kuna mõni toodud väide põhjendab hoopis vastupidist.

Kirjutis, iseäranis selle kokkuvõtte, on tehtud eeldusega, et, vaatamata kõigi raskustele, lennuk suudab siiski hävitada vaenlase veepealseid laevu. Kas on see aga nii?

Selle küsimuse üle on juba kestvalt ja väga palju kirjutatud. Kirjutatakse igasuguseid põhjendatud ja põhjendamata arvamisi, kus juures suurem osa kirjutusi põhjenevad katsetele, mis tehti Ameerikas lahinglaevadega „New Jersey“ ja „Virginia“. Sellejuures kirjutajad kas teadmatusest või meelega jätaavad need katsed valgustamata, mainides ainult lõpuresultaati — laevade uputamist. Kölab ju väga efektselt „lennuk oma pommidega hävitas lahinglaeva, selle merejõudude kõige tugevama üksuse.“ Paistab, et sarnast efekti on tahetud kätte saada ka kirjutises „Mõtteid meie ranna kaitse korraldamisest“ lausega „lennukid hävitavad lahinglaevu (Ameerika katsed lahinglaevadega „Virginia“ ja „New Jersey“).“ jne. Kuid kas hävitavad lennukid lahinglaevu?

Selle selgituseks siin kirjeldus, kuidas sündis „New Jersey“ ja „Virginia“ tegelik hävitamine.*)

Kõigepealt olukord: Need laevad olid täiesti vyanenud ja ehitatud ajal (1904. a.) mil kellegile mõttesse ei tulnud lennukist laevade peale pomme pilduda; nii siis ei arvestatud nende laevade ehitamisel sugugi laeva kaitsmisega õhu-pommide eest. Teiseks oli ilm valitud kõige soodsam, s. o. täiesti selge ja absoluutselt vaikne; nii siis oli sihtimine ilmastiku mõttes sarnane, mida mitte alati loota ei või. Kolmandaks seisid laevad liikumatult kohal, missugune olukord ainult harva ette tuleb; nii oli tabamine äärmiselt kergendatud. Peale selle ei seganud lennukite tegevust ei õhukaitse suurtükid ega vastase hävitajad; tähendab lennukid võisid kestvalt ja soovitavas kõrguses tiirleda laeva kohal, mis jällegi sihtimist kergendab olukorrani, mis tegelikult peaaegu ilm maski ette ei tule. Lõpuks peab ka veel tähendama, et laevad olid ilma meeskonnata, missuguse asjaolu tähtsus edaspidi selgub.

Vaatamata, et olukord oli kergendatud äärmuseni, ei läinud laevade hävitamine sugugi libedasti. Selle tõenduseks toon ka hävitamise kirjelduse.

Esimene „rünnak“ algas kell 8.40 hommikul ja sellest võtsid osa 5 „Martin“ süsteemilist pommipildujat-lennukit. Lennu kõrgus oli 3000 meetrit ja laevast ülelennul viskas iga lennuk oma 45-kilogrammiline sihtepommi. Siis tehti ring ja tulles samast suunast ja samas kõrguses, viskas iga lennuk jälle ühe 275-kilogrammiline pommi; nii kestis see kuni kõik pommid (viis 45-kilogrammiline ja kakskümmend 275-kilogrammiline) olid otsas. Sellel rünnakul saadi kolm tabet laeva („New Jersey“) pihta, mille tagajärjel tekkis väga väikene kallak paremale, kuid laeva süvis ei suurenenud.

Järgnes varsti teine rünnak, millest osa võtsid 7 pommipildujat, olles varustatud igaüks ühe 910-kilogrammiline pommiga. Teisel rünnakul, mis teostati samast kõrgusest kui esimene, ei saadud ühtegi tabet.

Et ilma tähelepanuväärt tagajärjeta oli kuulutatud juba 12.120 kilogrammi lõhkeainet, siis korraldati kolmas rünnak juba 900 meetri kõrguselt (püüsi tule ulatusel) ja märgiks võeti teine laev „Virginia“. Rünnakust võtsid seekord osa jällegi 7 pommipildujat, kusjuures märgist ülelennul viskas iga lennuk ainult ühe

pommi ja siis tehes ringi, tuldi uuesti samast suunast ja samal kõrgusel teise pommi viskamiseks. Kokku visati sel rünnakul 14 viiesajakilogrammiline pommi, millest üks tabas laeva. Kolmkümmend minutit pärast tabet pöördus laev küljeli ja vajus kummuli põhja.

Nüüd võeti ette kolmas rünnak „New Jersey“ pihta, kuid seekord nagu eelmine, ainult 900 meetri kõrguselt. Alla visati jällegi neliteist 500-kilogrammiline pommi. Seekord ei saadud jällegi ainustki tabet.

Et laeva tingimata hävitada, korraldati veel üks rünnak, kuid seekord oli kõrgus koguni alla 900 meetri. Tarvitati ära 4 viiesajakilogrammiline pommi, saades ühe tabe. 5 minutit pärast tabet pöördus laev küljeli ja vajus kummuli põhja.

Paistab, et laevad said siiski hävitatud pärast seda kui oli ära tarvitatud 64 pommi või 28.000 kilogrammi lõhkeainet.

Ei ole aga sugugi tähtsusetu asjaolu, et laevad vajusid enne põhjaminekut küljeli; tähendab, vesi tungis laeva ühel küljel asuvasse ruumidesse. Oleks aga laevadel meeskonnad peal olnud, oleks teisel küljel asuvate vastavate ruumide uputamise abil laev uuesti õige kiilule asetatud, ning laev oleks vee peale jäänud. Aega sarnaseks tegevuseks oli, sest „Virginia“ vajus alles 30 minutit pärast tabamist, kuna sarnane ruumide uputamine on kõigest paari minuti töö.

Kirjeldatud katset arutades peab tahtmatult küsima:

Kas võib alati loota absoluutselt vaikset ja selget ilma? Vastus võib olla ainult eitav.

Kas võib alati loota, et laev, missugust pommitatakse, seisab paigal? Vastus on eitav, sest vaenlase lennukite ilmumisel on ankrust lahkumine laeva esimene tegevus, mis tarvitusel olevate säädiste abil sünnib ajaviitmata.

Kas võib alati loota, et laev, missugust pommitatakse, ei võta tarvitusele kaitseabinõusid? Vastus on eitav, sest praegusa lahinglaevadel on vähemalt neli 120 mm õhukaitse suurtükki. Katsel tarvitatud kõrguse juures tuleb aga suurtükikiedle lisaks veel kümmed õhukaitse sihingutega varustatud kuulipildujad ja mitusada püssi. Nii näeme, et laeva aktiivsed kaitseabinõud on kaunis mõjurikkad isegi nimetamata jättes hävitajaid-lennukeid.

Kas võib loota, et õnnestub vaenlase kohal püssitule ulatuses tundide viisi tiirleda? Vastus on ilma igasuguse selgituseta ainult ei.

Sarnaseid eitavaid vastuseid andvaid küsimusi võib üles seada veel terve hulga,

*) Kirjutises toodud katse kirjeldusel on allikaks „United States Naval Institute.“

milledele seltsib asjaolu, et laev oli ilma meeskonnata ja oma ehituse poolest täitsa ilma kaitseta. Katsetele vastavas olukorras oleks võnud lõhkeaine isegi kalapaadiga laevale viia, aga ega siis sellepärast veel tõendada ei või, et kalapaat suudab lahinglaeva hävitada. Ja tegelikult oligi katse eesmärk, mitte sarnane nagu seda mõnikord püütakse tõlgitseda, vaid taheti proovida peamiselt ainult pommeide omadusi.

Palju täiuslikumad katsed korraldati Inglismaal. Seal oli märgiks raadioga juhitud vana lahinglaev „Agamemnon“. Neil katsetel vastas olukord juba enam-vähem tegelikule, sest laev liikus, pommipildujad ei tiirlenud mitte vahetpidamata märgi kohal jne. Kuid vaatamata sellele, et lennukite tegevust ei seganud õhukaitse relvad ega hävitajad ja et kõrgus oli kõigest umbes 1000 meetrit, ei saadud a i n u s t k i tabet, ehkki alla heideti 300 pommi ümber.

Sarnaseid katseid on tehtud rohkemgi, kuid nende tulemused hoitakse salajas. Igatahes on kindel, et kogu maailma riigid ei ole mitte nii rumalad, et nad edasi ehitavad lahinglaevu kui see tõendatud oleks, et mõnikümmend lennukit neid hävitada suudavad. Järelikult peame tahes ehk tahtmata tunnistama, et lennukid ei suuda hävitada lahinglaevu.

Peab siia juurde lisama ka veel asjaolu, et lennuk on udus ja pimeduses täitsa võimetu laevade vastu tegutsema.

Minnes nüüd üle allveelaeva omaduste harutamisele, peab jällegi ütleva, et kõik kirjutises „Mõtteid meie ranna kaitse korraldamisest“ ülesloetud allveelaeva „miinused“ ei ole seda tõeliselt mitte.

On öeldud, et lennuk suudab allveelaeva hävitada kuna allveelaev lennukit hävitada ei suuda. Millega see põhjendatud, seda on raske öelda, sest praegusaja allveelaevad on kõik varustatud õhukaitse suurtükidega ja teiseks kujutab allveelaev endast lennukile väga väikest märki. On küll õigus, et täitsa vaikse ilmaga võib lennuk ülesleida allveelaeva asukoha, kui see on madalal vees; aga sarnaseid täitsa vaikkeid ilmasid on õige vähe ja pealegi ei ole Soomelahe vesi just kuulnud oma läbipaistvuse poolest.

Teiseks allveelaeva puuduseks on toodud asjaolu, et meile võimaliku vaenulise naabri sadamad asuvad kitsuste, saarte ja madalikkude taga. Aga siis on ju allveelaeval väga lihtne oodata sadama ees oleva merekitsuse taga, sest sealt peavad läbi minema kõik vaenlase laevad. Oleks vaenlase sadam lahtine, siis oleks allveelaeval juba raskem omale kallaletungi po-

sitsiooni valida, sest ta ei teaks kust kaudu vaenlase laevad väljuvad. Ka Maailmasõda näitas, et allveelaevad õige harva tungisid vaenlase sadamasse, vaid selle asemel ootasid sadamate ees, kus juba mööduvatele laevadele kallale tungisid. Nii näeme, et see „miinus“ on tõeliselt meile „plussiks.“

Peale selle on pikalt kirjeldatud allveelaeva puudusi selles mõttes, et see oma väikese käiguga ei suuda veepealse laevale tarviliselt ligineda. Pean tunnistama, et kuulen esimest korda, et allveelaev mööda merd ringi luusib ja vaenlast otsib. On ju palju lihtsam ja otstarbekohasem allveelaeval asuda kohale, kust vaenlase laevad p e a v a d läbi minema (neid kohti on meie oludes küllaldaselt) ja siis, oodates kuni vaenlane ise temale tarviliselt läheneb, kallaletungida. Sarnaselt talitati ka Maailmasõjas. Oli muidugi juhuseid, kus allveelaev, oma positsioonile minnes või sealt tulles, sattus vaenlase laevade peale uputades neid; kuid see oli siiski ainult juhus, mitte aga allveelaeva taktika.

Allveelaeva „plussid“ on aga kirjutises hoopis nimetamata jäetud. Nii ei ole üldse mainitud allveelaeva tähtsust oma miiniväljade kaitseks. Samuti ei ole nimetatud allveelaeva abi merekindlustele võitluses vaenuliste laevadega; kuna aga juba ükski allveelaeva olemasolemise teadmine sunnib vaenlast teatava ettevaatuse abinõudele, mis tema tule menukusele aga halvasti mõjuvad.

Peale selle peab nimetama veel üht allveelaeva tähtsat omadust. Teame, et meie pealinn on merekindlustega sarnaselt kaitstud, et vaenlane siia dessanti tegema ei hakka. Kuid seda ei või sugugi öelda meie teiste sadamate kohta. Kui meil ei ole allveelaevu, võib vaenlane õige väikeste veepealsete jõudude kaitsete teha soovitavas kohas dessandi ja seal koguni ankrusse jääda. Kas julgeb ta aga seda teha, kui meil on allveelaevad? Kuigi ta seda siiski tahab teha, siis peab ta juba oma dessandi suuremal kujul organiseerima, pannes välja hulka laevu ja valmistades kauemat aega ette. Kuid ajalugu näitab, et suurem osa kestvamalt ettevalmistatud dessante on nurjunud, sest vastasel on aega tarvilisele kohale kaitset toimetada. Nii siis on allveelaeval peale otsekohese ka veel suur kaudne mõju.

Kokkuvõttes võime öelda: allveelaev suudab vaenlase veepealseid laevu hävitada, merilennuk suudab seda väevalt; allveelaev suudab meie miiniväljasi kaitsta, merilennuk ei suuda; allveelaev suudab kui mitte takistada, siis vähemalt segada

vaenlase dessandi tegemist, merilennuk ei suuda; pimeduses ja udus tegutseb allveelaev koguni paremini kui päeval, kuna merelennuk on pimedas ja udus võimetu; allveelaeva ja merilennuki abi merekindlustele on võrdne. Ei eita, et merilennukid võivad paremini kui allveelaevad täita luure ülesandeid, vaenlase baasi purusta-

mist ja merikindluseid tulejuhtimises aidata, kuid see on ainult meie ranniku kaudne kaitse.

Sellepärast võib öelda, et meil on ranna kaitseks allveelaevad tingimata tarvilikud, kuna peale selle on ka veel tarvis merilennuvägi, mis komplekteeritud meriväelastega.

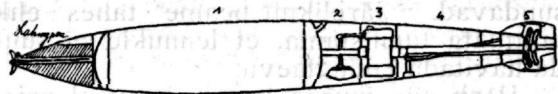
Allveelaeva relvad ja taktika.

K. Anton.

Torpedo, suurtükk, miin ja sügavuse pomm — need on allveelaeva pearelvad ja tähtsaim, samuti ka vaneim nendest on torpedo. Torpedo on praktiliselt iseseisev väike allveelaev, mis omab iseseisva liikumisejõu, oma enese juhtimise seadise ja ninas n. n. „lahingu pea“ või lõhkeaine laadungi. Torpedo toru, millest ta välja lastakse, pole midagi muud, kui raske metallsilinder, ehitatud laevasse, kinni pandav kahe uksega; viimased on ühenduses seadisega, mis kindlustab mõlemi ukse mitte korraga avamist ühel ajal. Torpedo laetakse (pannakse toru sisse) läbi seespoolse ukse, mis peale seda suletakse; teist ust, mis laeva kere välisküljes, võib avada, seega ühendada merega. Tarvilisel momendil viskab kokkusurutud õhk torpedo välja vette, kus ta siis kohe vee pinna all omal jõul edasi liigub märgi suunas. Väljalastud torpedo peab liikuma vee pinna all teatud sügavuses. Kuid on olnud juhtumeid, nagu tõendavad torpedo ohvitserid, kus ta, vaatamata kõige hoolsamale seadmisel, tuleb pinnale, upub, kaldub omast sihist, tuleb vahest kogumi tagasi oma väljalaske kohale või mõnel teisel viisil väljendab peaaegu inimlikku sõnakuulmatust. Kuid need kavalurjad naljad, vead ja nende põhjuste tagajärjed tehakse harilikult kindlaks ning kõrvaldatakse tarviduse järgi.

Vaatame lähemalt torpedo sisemust (joon nr. 1). Nii on seal masinaruum (3), mis sisaldab hästi ehitatud sisemise põlemisega masinat; tarvilik õhk masina

jaoks võetakse õhu reservuaarist (1), mis õõnsat, kõvat metallsilindrit kujutab; õhk on surve all 2500 naela ruuttolli peale (Inglise andmed. K. A.). Edasi on olemas

Joon. 1.

„kaalukammer“ (ruum 2), mis sisaldab hüdrostaatilise klapi. See seadis hoiab torpedo nõuetaval sügavusel veesurve kõikumise mõjul, mis vastab klapi (diskuse) sügavusele vee pinna all. Selles ruumis on ka „soendaja“-süsteem ülekuumendatud gaasi sünnitamiseks ja masina varustamiseks ühes küttaaine- (petrol) ja veenõuga. Ruumi (4) on mahutatud gyroskoop, s. o. seadis, mis kindlustab torpedo sihti ja takistab tema ärakaldumist väljalastud sihist paremale või vasakule poole, kontrollides vertikaalsete roolide tegevust, samuti ka servamootor ehk „roolimasin“, missugune tegutseb ühiselt hüdrostaatilise seadisega, kontrollides horisontaalsete roolide üles ja alla töötamist. Siinsamas on ka astjas määrdeõli jaoks. Lõpuks tuleks veel mainida sabaosa (5), mis kannab vertikaalseid ja horisontaalseid roole ning milline sisaldab seadise, mis võimaldab kahele propellerile liikumise vastupidises sihis. Kui torpedo oleks varustatud ainult ühe propelleriga, siis oleks tema saba ühe propelleri keerlemise ja „gyroskoopiliste“ efektide tõttu ärakalduvuse saanud otse-

koohesest kursist. Terve see keeruline ja kallis mehhanism on ainult abinõu panna liikuma märgi suunas lahingu pead — kõrge plahvatusvõimega lõhkeaine laadungit, harilikult „trotüüli“ (6 puuda), missugune on kinnitatud eespool õhu-reservuaari ja on integreeriv osa torpeedost. Lahingpea otsas on „süütiku“ ja „löök“-seadis, et aktiivselt võimaldada plahvatust. Puudutades märki, lööb löökraua nõel vastu süütikut, mis detoneerib trotüüli. „Vurrud“ löökseadis peal garanteerivad plahvatust ka siis, kui märki tabaks ka ainult torpeedo kerge löök. Praktilisteks õppeotstarveteks on torpeedo varustatud lahingpea asemel umbse peaga (mis kokku muljub plahvatuse asemel). Peale selle on igas torpeedos seadis, mis võimaldab talle kas uppuda või üles ujuda tema jooksu lõpul. Õppelaskmistel on seatud torpeedo nii, et ta tuleb veepinnale, kuhu ta ka jääb, eraldades suitsu ja andes sellega enesest teada, kuni omanikud ta ära korjavad. On torpeedo aga varustatud lahingpeaga, on ta seatud nii, et ta ära upub, kui ta märki ei tabaks. Sarnane konstruktsioon võimaldab tema kahjutust kas endale või rahulikule laevandusele ning ei võimalda ka torpeedo vaenlase kätte sattumist. Praegust on torpeedosid allveelaevanduses kahte tüüpi: Φ 18 tolli ja Φ 21 tolli. Vähem on 17½ jalga pikk ja kaalub üle 60 puuda. Suurem on 22 jalga pikk, kaal 90 puuda. Need kaalud ja pikkused on ainult umbkaudsed ning antud lahingvalmis torpeedode kohta.

Kontrollides torpeedo mehhanismide tegevust (n. n. taatlus) enne laadimist torusse, võib torpeedo kiiruse kindlaks määrata. Mida suurem kiirus, seda suurem õli (petroli) tarvidus iga 1000 meetri peale; nii et suurt laskmise kaugust võib kätte saada ainult kiiruse kulul. Näiteks: üks tüüp 21-tollilisi torpeedosid jookseb 7000 m kiirusega 41 sõlme või 10.000 m 29 sõlmega, sel ajal kui 18-tolliline katab samadel ajatükkuste kiirustel ainult 1500 ja 3000 m. Need andmed on umbkaudsed ja õiged ainult mõnede tüüpide kohta, kuid nad annavad siiski mõiste torpeedo võimest. Torpeedo taatlust — joosta antud sügavuses — võib teha, kui ta on torus ja ripub ära jälgitava märgi iseloomust. Näiteks: sügavus kuus või kaheksa jalga oleks seadmine laske jaoks allveelaeva pihta veepinnal; kuni 10 jalani — destroyeri ehk kerge ristleja vastu; kui aga attackeerida suurt laeva, oleks sügavus 20 jalga, sellepärast et tabavust hästi kindlustada allpool soomusvööd, mis ulatab

harilikult mõned head jalad allapoole veeljoont. On samuti võimalik „nurgatades“ gyroskoopi, võimaldada terpeedole sihti otsekoohesest kursist teatud nurga all. Sel viisil, kui on tarvis välja lasta mitu torpeedot korraga, ütleme neli, neljast külgtorust, nagu paljud allveelaevad seda võimaldavad, on võimalik, pöörates iga torpeedo gyro-seadist teatud nurga võrra, saavutada nende jooksu hajunemist ning sellega suurendada märgitabamise võimalust. Sõja ajal on alati üks torpeedo valmis peaaegu silmapilkseks väljalaskmiseks igas torus ning lõpuks üks tagavara torpeedo kohe käepärast. Peale torpeedo väljalaskmist võtab aega umbes pool tundi, et panna torusse tagavara torpeedo väljalastud asemele.

Kahurid, kui allveelaeva relvad ei leidnud kaua poolehoidu, kuid sakslased hakkasid Maailmasõjas esimestena kasutama neid relvu suurel määral. Nende allveelaevade peasaagiks olid kaitseta või peaaegu kaitseta kaubalaevad. Sakslased ei tahtnud kulutada kalleid torpeedosid niisuguseks väikseks mänguks, seda enam, et torpeedode arv ja nende mahutamiseruum laevas oli väga piiratud ning vallutamise töö võis teha sama tulemustega ja palju vähema kuluga kahurite abil.

Inglise allveelaevad olid määratud suuremate ülesannete jaoks — nende saagiks oli ettenähtud sõjalaev, mille vastu kahuri tarvitamine allveelaeva poolt oli küsitav, sellepärast oligi inglise allveelaeva esialgselt relvaks ainult torpeedo. Kuid ka nemad relvastasid omi allveelaevu hiljemalt vähehaaval kahuritega.

On olemas kaks olulist pahet allveelaeval kahurala vaatepunktist: 1) laeva äärmine salvamus (vulnerability): kord tabatud kuulist või selle kildudest peakeres või tankides, ei saa allveelaev enam sukelduda — ta lakkab tegelikult olemast allveelaev, peab jääma pinnale — kergeks saagiks sõjalaevale; 2) laeva stabiilsus ehk püsivus: omades lühikese, kiire kõikumise vahelduvas meres, on nad selle tõttu alaliselt korratus liikumises; see asjaolu aga pakub vähe võimalusi saavutada head alalist kahur-platvormi ja seega efektiivset kahuri tuld.

Alguses oletati, et kahurite paigutamine tekil, s. t. selle tõttu irregulaarselt kujunev allveelaeva kere väga vähendab laeva kiirust; selleks otstarveks olid varemaja kahurid varustatud liikuv-kaduvate platvormidega; need võimaldasid kahuritele peituda ülemisse kereehitusse, mitte kaitseks vee vastu, millel on vaba

juurdepääs neile, vaid et saavutada kerejoone saleduse alalhoidu. Niisuguseid kahureid seatakse lahingseisukorda ka vee all olles, neid juhtides laeva seestpoolt: tõstetakse ja lastakse neid alla erilise pideme abil, mis töötab kokkukurutud õhuga ning asetatakse seega kas „valmis“ või „peidetud“ positsiooni.

Allveelaevale on esimene lask väga tähtis ja palju kallist aega oli niiviisi päästetud kahuri ülespuhumisega „valmis seisukorda“. Kahuri läheduses, veekindlas kastis, on valmis pandud mõni väike hulk „valmisolevat“ laskemoona ning 40 sekundit ülestulemise momendi algusest arvates võib valvelolev meeskond lasta. See operatsioon nõuab suurt vilumust, karmust ja osavust; aga lõppude-lõpuks pole allveelaevastikus midagi, millega ohvitserid ja meeskond hakkama ei saaks. — nad on kõik ainult üks vilumus. Kord on valmis pandud laskemoon kulutatud, peab edaspidist niisugust käsitama läbi torni luugi või mõne spetsiaal lisaavause suurtüki läheduses. Kõik kahurid, suuremad kui kolm tolli, asuvad paigalseisvatel platvormidel. Need platvormid on kaudselt „laevajoone“ kujulised, ning on leitud, et nende olemasolu tegelikult ei vähenda allveelaeva kiirust.

Kas vesi ei riku kahureid? Ja, kuni teatud määrani, kuid — liikuvad osad hoitakse hästi sisseääritud vaseliiniga, liikumatud — hästi värvitud, nii et mingit suuremat rikenemist ei sünni.

Sügavuse pomm kujutab enesest raudsilindrit, mis välja näeb kui kahekümne naelane (ümmargune) õlikann ja on täidetud suure purustamisvõimelise (brisantilise) lõhkeainega. Selle detonaator töötab hüdraulise klapi abil, mis võib olla seatud igasuguse sügavuse peale. Paljud allveelaevad kannavad neid kui relvu omasuguste, s. o. allveelaevade vastu.

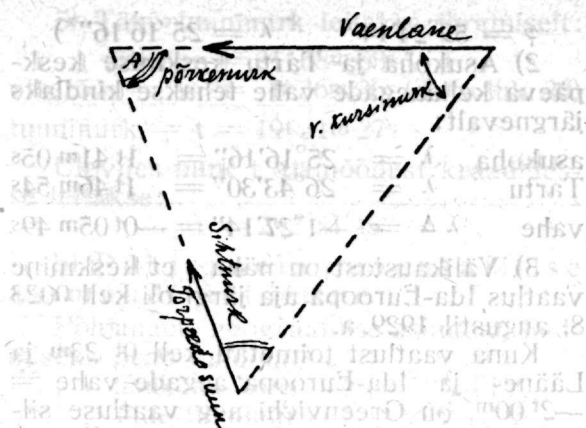
Miinide panemine on samuti allveelaeva teenistuseharu. Allveelaev võib tungida igale poole nägematult ja „mune-da“ surmatoovaid mune kohtadesse, kus veepealne miinipaniija sama eluvõimeline oleks, kui tselluloidist kass põrgus... Saksa U. C. tüüpi allveelaevad olid miinipanijad; inglaste patrullide ja traalerite suurim valvamine ja tähelepanu oli võimetu nende tööd takistama. Nii langes „A. M. S. Hampshire“ ohvriks allveelaeva poolt pandud miinidele.

Lõpuks jääb veel mainida rammid. Allveelaeva võõr (eesots) on ehitatud küllalt tugevalt, et vastu seista rasketele löökidele ja pole vist niisugust komanderi

olemas, kes võimalust ei kasuta, kui lootust on vaenlase rammimiseks. Rammimise juhtumeid tuleb harva, kuid on olnud Maailmasõjas, kus inglise allveelaevad sakslaste omi sel viisil uputasid.

Perioodimomendist, kui allveelaev näeb oma tagaetavat märki momendini, kui ta tulistab torpeedoga, on üks seesugune, mille juures kapteni otsustusvõime ja tema vilumus on katsetavad täiel määral. Sukeldunud allveelaeva edukas rünnak ripub ära peaaegu võrdsest nii laeva valmisolekust kui ka komanderi kiirest ja õigest otsustusvõimest ja meelekindlusest ning veel mõnest põhimõttest, millele baseerub otsus. Need viimased on täitsa arusaadavad ka võhikule niisuguste kergete, pealiskaudsete teadmistega allveelaevast, kui eelpoololev kirjeldus, loodetavasti on annud.

Kui allveelaev näeb oma sihti, on ta harilikult veepinnal peaballast trimmis, valmis sukelduma tarvilisel momendil. Veepealne vaht on hädaohtlik mäng, sest ehkki vaenlast näha võib keskmiselt umbes 7 miili kaugusel, on sama palju võimalusi olla märgatud vaenlase poolt. Niiviisi — luure teravus on allveelaevale faktor esimese tähtsusega. Kord on vaenlane nähtud, tekitab rünnakuks kaks faasi — läheneda torpeedolaske kaugusele ja laev manööverdada laskepositsiooni. Periskoop pannakse välja vaheaegadeks ja ainult mõneks sekundiks, laeva kiiruse juures, mis vähendatud miinimumini, kooskõlas laeva juhtimise võimalusega ja põhjustel, et periskoop laeva liikumisel oma järel sünnitab vahutava veejoa. Kõige parem aeg ründamiseks on päeval, kui valgus hea ja on olemas küllalt tuult, mis põhjustab väikest merelainet — täis valgeid jänesid veepinnal, milliste keskel periskoobi jälg nägematuks jääb. Atakeeritakse vaenlast harilikult tuulepealselt poolt ning, kui päike täies säras, siis selle hoidma atakeeritava taga. Et edukalt läheneda vaenlasele ja teada täpsalt tullistamise momenti, tuleb lahendada väike matemaatiline probleem, mille andmed on: vaenlase laeva kurss ja kiirus, tema kaugus, millest ta nähtud oli, samuti oma torpeedo kiirus. Vaenlase kursi nurga üle otsustab kapteni terav silmamõõt, tema (vaenlase) suuna oma enese laeva suhtes loeb ta nummerdatud ringilisest skaalakraadidest periskoobi klaasil ning omades kaks nurka kolmnurgas (joon. 2), võib leida kohe kolmanda nurga oma kursi ja vaenlase kursi vahel. Vaenlase kauguse

Joon. 2.

võib arvestada väga täpsalt, tema kiirust samuti, pidades teda silmas teatud aja kestvusel läbi periskoobi. Ka on teada alati oma torpeedo kiirus. Kord on nende andmete järgi tehtud kalkulatsioon, oletades, et vaenlane ei aima rünnakut ja hoiab oma kursi pööramata või ilma segadusse viiva zig-zag'ita, siis on lähenemine lihtne asi. Tagaajaja pöörab nüüd niisuguse kursi peale, et ta tuleb oma saagi lähedusse torpeedo kaugusele (ulatusele) ja kui

tulnud tarvilikku positsiooni, tulistab torpeedoga. Parim moment tulistamiseks loetakse selline, kui vaenlase laev on n. n. „traaversis“, s. t. kui põrke nurk (A) on umbes 90° , sest et siis pakub vaenlase laev suurema märkpinna. Asja praktiliseks lahendamiseks on ettenähtud igasuguste olukordade kombinatsioonid, s. t. on välja töötatud juba igasuguste ennustuste põhjal praktilised tabelid, millised alal hoitakse kontrollruumis. Pole tarvis raisata mingit aega mainitud taktikalise kolmnurga matemaatiliseks lahenduseks: kord on vaenlase kursinurk kindlaks tehtud ja tema liikumised puhtalt ette nähtud, võib tulistamise momenti otsustada ühe sekundi jooksul. Tihti lastakse välja mitu ehk kõik torpeedod korraga välkeste, teine-teisest erinevate n. n. „hajumisnurkade“ all, et katta suuremat pinda.

Nagu kõik kaitseabinõud ja relvad ikka enam ja enam täienduvad, nii täienduvad ka allveelaevad kõik külgselt, nii tehnilises kui ka taktikalises suhtes ja sellepärast omavad nad kindlasti tuleviku mere sõjas kahtlemata suurima ja efektiivseima tähtsuse.

Astronoomilised mõõtmised suurtükiväes.

R. Ustal.

„Sõduris“ nr. 33/34 toodud kirjutise täienduseks olgu alamajärgnevas antud veel mõned täiendused astronoomiliste mõõtmiste kohta suurtükiväes.

Suuna võrkasimuudi määramine tähevaatluse põhjal.

Selgel ööl võib määrata kindlaks suuna võrkasimuudi, kasutades heledamate tähtede vaatlusi. Eeltingimuseks on tähistaeva tundmine. Tähistaeva tundmaõppimiseks võib kasutada näiteks Robert Henselingi teost „Sternbüchlein“, mille hind on Kr. 1,50 ja mis ilmub iga aasta lõpus — järgnevalks aastaks. Tartu Ülikooli tähetorni kalendris lhk. 26 on antud mõned tähed, millede asukohti tähistaevas on soovitatav pidada meeles. Enne mõõtmisele asumist olgu selge, missugust tähte mõõtmiseks kasutada; selleks uurida taevast kui ka tähistaeva skeemi (Sternbüchlein).

Mõõtmise toimetamine.

Suunas, mille võrkasimuut tuleb mää-

rata kindlaks, püstitatagu võimalikult kaugemale tähis laternaga. Samas suunas asetatagu ka teodoliit.

Nurkade mõõtmist ja kontrolli toimetatagu samuti nagu nähtud ette mõõtmiseks zenitkaugusega päikesevaatluse põhjal. Tähele viseerimisel püüda täht vertikaaljoonte vahele, nõnda et keskmine horisontaaljoon läbistaks vaadeldava tähe. Olkulaarniite peab valgustama. Mõõtmise kellaaega ei ole tarvis ülestähendada, sest deklinatsiooni muude on äärmiselt aeglane.

Mõõtmise kiirus ei mängi nii suurt osa kui päikesevaatlusel. Andmete märkimiseks kasutada välikausta, nagu see on tarvitusel päikesevaatluseks.

Arvutamine.

Arvutamist toimetada üldiselt nii, nagu viisi juures zenitkaugusega päikesega. Arvutamisel jääb täiesti välja vaatluse aja määramine Tartu kohaliku aja järgi ning deklinatsiooni leidmine (viimane on otsekohe antud T. K. lhk. 26.).

Kuna arvutlemiseks kasutatakse sama valemite nagu viisi juures zeniiitkaugusega päikesega loobun siinkohal laiemalt sellest rääkimast. Selgituseks käsitan üht näidet lisas nr. 1 (lhk. 1179).

Suuna võrkasimuudi määramine Põhjanaela vaatluse põhjal.

Suuna võrkasimuudi määramiseks Põhjanaela (α Ursae minoris) vaatluse põhjal kasutatakse viisi tunninurgaga. Nimetatud viisi tarvitamisel on eeltingimuseks tähesätkimise täpsa kellaaja tundmine. Enne või pärast mõõtmisi olgu kell kontrollitud; kella viiga mõjub kindlakstehtava suuna võrkasimuudi täpsusele.

See viis erineb põhjalikult viisist zeniiitkaugusega nii mõõtmise suhtes maastikul kui ka arvutamises.

Teodoliidiga tuleb mõõta ainult horisontaalnurk Põhjanaela ja kindlakstehtava suuna vahel. Andmete märkimiseks kasutada välilkausta, mis tarvitusel viisi juures zeniiitkaugusega, jättes tühjaks mitte-tarvisminevad lahtrid. Kuna arvutamine läheb täiesti lahku viisist zeniiitkaugusega, olgu allpool toodud näide, mis selgitab peensusteni arvutamist.

Arvutluse võib jagada kolme ossa (lisa 2):

- Põhjanaela tunninurga t leidmine,
- Põhjanaela geograafilise asimuudi leidmine ja
- kindlakstehtava suuna võrkasimuudi leidmine.

a) Põhjanaela tunninurga leidmine.

Selle arvutluse võib jagada viide all-ossa:

- asukoha geograafilise laiuse ja pikkuse määramine,
- asukoha ja Tartu keskmise keskpäeva kellaegade vahe määramine,
- keskmise vaatlusaja (loetud Ida-Euroopa aja järgi) ümberarvutamine Tartu kohalikuks ajaks ja vahe leidmine keskpäevast,
- täheaja kindlaksmääramine vaatluse silmapilgul asukoha kohaliku aja järgi ja
- tähe tunninurga t leidmine.

1) Asukoha geograafiline laius ja pikkus leitakse kaardilt, kusjuures on küllaldane määrata see sekundilise täpsusega, mis osutub alati võimalikuks ja küllaldaseks:

$$\varphi = 59^{\circ}24'14'' \quad \lambda = 25^{\circ}16'16''^{**})$$

2) Asukoha ja Tartu keskmise keskpäeva kellaegade vahe tehakse kindlaks järgnevalt:

$$\begin{array}{r} \text{asukoha} \quad \lambda = 25^{\circ}16'16'' = 1\text{t } 41\text{m } 05\text{s} \\ \text{Tartu} \quad \lambda = 26^{\circ}43'30'' = 1\text{t } 46\text{m } 54\text{s} \\ \hline \text{vahe} \quad \lambda \Delta = -1^{\circ}27'14'' = -0\text{t } 05\text{m } 49\text{s} \end{array}$$

3) Välilkaustast on näha, et keskmise vaatlus Ida-Euroopa aja järgi oli kell 0023 8. augustil 1929. a.

Kuna vaatlust toimetati kell 0t 23m ja Lääne- ja Ida-Euroopa aegade vahe = $-2\text{t } 00\text{m}$, on Greenvichi aeg vaatluse silmapilgul = $22\text{t } 23\text{m } 00\text{s}$. Tartu ja Greenvichi aegade vahe = $+1\text{t } 46\text{m } 54\text{s}$; seega Tartu kohalik aeg vaatluse silmapilgul = $0\text{t } 09\text{m } 54\text{s}$.

Vahe keskpäevast kuni vaatluse ajani Tartu kohaliku aja järgi, on:

$$\begin{array}{r} 0\text{t } 09\text{m } 54\text{s} \\ -12\text{t } 00\text{m } 00\text{s} \\ \hline -11\text{t } 50\text{m } 06\text{s} \end{array}$$

4) Tähe aeg asukoha kohaliku aja järgi leitakse järgnevalt:

Täheaeg 8. VIII. 1929. a. keskmisel keskpäeval Tartus on

$$9\text{t } 05\text{m } 44\text{s} \quad (\text{T. K. lhk. 17}).$$

Kuna aga vaatlust toimetati $11\text{t } 50\text{m } 06\text{s}$ enne keskmist keskpäeva ja kuna 24 tunni jooksul tähtaeg muutub

$9\text{t } 05\text{m } 44\text{s} - 9\text{t } 01\text{m } 48\text{s} = 0\text{t } 03\text{m } 56\text{s}$ võrra, siis on parandus täheajaks võrdne:

$$\begin{array}{r} 236\text{s} : 24 = 9,8\text{s} \text{ ja} \\ 11,8 - 9,8 = 2\text{s} = 0\text{t } 02\text{m } 00\text{s} \end{array}$$

ja parandatud täheaeg:

$$\begin{array}{r} 9\text{t } 05\text{m } 44\text{s} \\ 0\text{t } 01\text{m } 46\text{s} \\ \hline 9\text{t } 03\text{m } 58\text{s} \end{array}$$

Täheaeg vaatluse silmapilgul Tartus on võrdne:

$$\begin{array}{r} 9\text{t } 03\text{m } 58\text{s} \\ -11\text{t } 50\text{m } 06\text{s} \\ \hline 21\text{t } 13\text{m } 52\text{s} \end{array}$$

Kuna Tartu ja asukoha kohalikkude aegade vahe on võrdne $-0\text{t } 05\text{m } 49\text{s}$, siis täheaeg vaatluse silmapilgul asukoha kohaliku aja järgi on võrdne:

$$\begin{array}{r} 21\text{t } 13\text{m } 52\text{s} \\ -0\text{t } 05\text{m } 49\text{s} \\ \hline 21\text{t } 08\text{m } 03\text{s} \end{array}$$

(s. o. tähe otsetõus + tunninurk).

*) Tammevälja signaal Jägala mõisa juures.

5) Tähe tunninurk leitakse järgmiselt:
 täheaeg = 21^t 08^m 03^s
 otsetõus = α = 1^t 36^m 36^s (T. K. lhk. 26)
 tunninurk = t = 19^t 31^m 27^s

Üleviies nurk t ajamõõdust kraadides leitakse:
 $t = 292^{\circ} 51' 45''$

b) Põhjanaanela geograafilise asimuudi leidmine.

Põhjanaanela geograafilise asimuudi leidmiseks peab tundma:

$$\text{asukoha laiust } \varphi = 59^{\circ} 24' 14''$$

$$\text{tähe tunninurka } t = 292^{\circ} 51' 45''$$

tähe deklinatsiooni $\delta = 88^{\circ} 55' 15''$ (T. K. lhk. 26).

„A“ arvutamise valemiks*) olgu:

$$\text{tg } A = \frac{\text{tg } t \cdot \sin \theta}{\cos(\varphi + \theta)}, \text{ kus } \text{tg } \theta = \frac{\cos t}{\text{tg } \delta}$$

Vastavalt A positiivsusele või negatiivsusele leitakse ka geograafiline asimuut. Kui A on negatiivne, siis leitud nurk A on võrdne geograafilisele asimuudile; kui aga A on positiivne, siis geograafiline asimuut on võrdne $360^{\circ} - A$.

Enne asunist nurga A arvutamisele tuleb leida abinurga θ suurus:

$$\lg \cos t = 9.5894145$$

$$\lg \text{tg } \delta = 1.7249831$$

$$\lg \text{tg } \theta = 7.8644314$$

$$\theta = 0^{\circ} 25' 10''$$

Abinurga θ ja laiuse φ summa on võrdne:

$$\varphi = 59^{\circ} 24' 14''$$

$$\theta = 0^{\circ} 25' 10''$$

$$\varphi + \theta = 59^{\circ} 49' 24''$$

Nurga A leidmine:

$$\lg \text{tg } t = 0.3750526$$

$$\lg \sin \theta = 7.8645479$$

$$\lg \text{tg } t \sin \theta = 8.2396005$$

$$\lg \cos(\varphi + \theta) = 9.7012776$$

$$\lg \text{tg } A = 8.5383229$$

$$A = -1^{\circ} 58' 42''$$

Seega Põhjanaanela geograafiline asimuut asukoha suhtes on vaatluse silmapilgul võrdne:

$$A = 1^{\circ} 58' 42''$$

c) Kindlakstehtava suuna võrkasimuudi leidmine:

Põhjanaanela võrkasimuudi leidmiseks asukoha suhtes vaatluse silmapilgul tuleb

muuta leitud geograafilise asimuudi koonduknurk k võrra; viimane leitakse samuti nagu viisi juures zenitkaugusega:

$$A = 1^{\circ} 58' 42''$$

$$K = -0^{\circ} 13' 57''$$

$$A_1 = 1^{\circ} 44' 45''$$

Välikausta järgi keskmine horisontaalnurk Põhjanaanela ja kindlakstehtava suuna*) vahel on võrdne

$$\gamma = 297^{\circ} 06' 52''$$

Kindlakstehtava suuna võrkasimuut leitakse siis järgnevalt:

$$A_1 = (\text{P.T.}) = 1^{\circ} 44' 45''$$

$$\gamma = 297^{\circ} 06' 52''$$

$$(\text{PM}) = 298^{\circ} 51' 37''$$

Seega ülesanne on lahendatud.

Vaatluspunktide algsuuna võrkasimuutide määramine üheaegse tähesälgimisega**).

Sageli juhtub, et kuigi on võimalik määrata vaatluspunktide koordinaate, on siiski võimata anda vaatluspunktidele niisuguse algpunkt (vaenlase raioonis), mille koordinaadid oleksid täpsalt teada. Niisugusel juhul võib sünnitada suuremaid raskusi algsuuna võrkasimuudi määramine. Selle palve kõrvaldamiseks võib määrata vaatluspunktide algsuunade võrkasimuute järgneva lihtsa viisi abil, mis on läbiviidav juhtudel, kui atmosfäärilised tingimused on soodsad (öösel või päeval).

Viisi põhimõte.

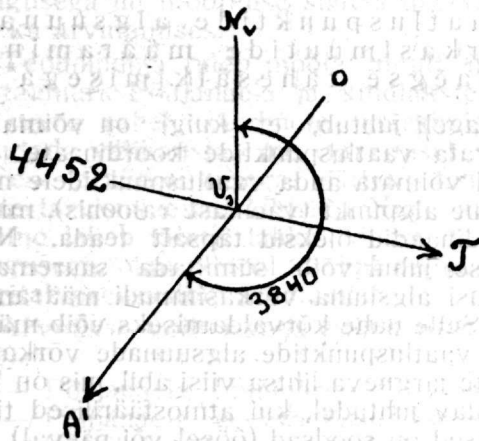
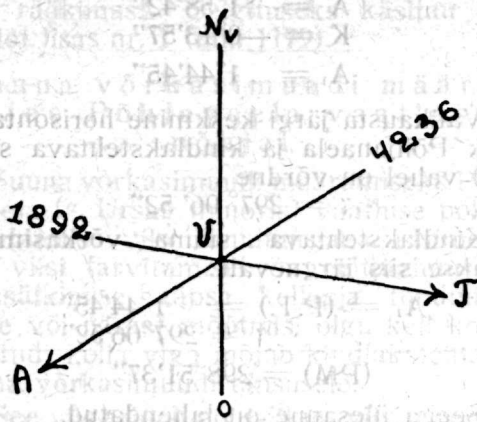
Kõik vaatluspunktid, millede algsuunade võrkasimuudid tuleb määrata kindlaks, on telefoniühenduses punktiga, mille algsuuna võrkasimuut on teada. Vaatluspunktid suunavad oma optilised vaatlusabinõud „nulliga“ algpunkti (öösel — algsuunas püstitatud laternaga tähisele). Optilise toru osalise käiguga viseerivad kõik vaatluspunktid ühele ja samale tähele (taevakehale). Viseerimine lõpetatakse ühise komando peale „seis!“.

Näide joon. nr. 1. Vaatluspunkti V juures (võib olla ka mõni punkt grupi lahenduspunkti juures või rakett võrgu baasi otsapunkt) on teada algsuund VA, mille võrkasimuut = 4236t. Punktist V ülesseatud käärpikksilm (teodoliit) suunitakse

*) Suund Tammevälja signaal — Jõeletnue kirik. = PM.

**) Reglement de manoeuvre de l'artillerie titre VIII Manuel de topographie.

*) Geodeet III.

Joon N^o1.

seadega 4236t algpunkti A. Seega optiline abinõu on suunitud seadega „null“ võrkpõhja.

Komando järgi „seis!“ näitas tähele T punkti V optilise abinõu horisontaallimbi seade 1892t.

Seega tähe võrkasimuut = 1892t.

Kuna tähtede kaugus on lõpmatu suur, on kõikide vaatluspunktide vaatlussuunad tähe vaatluse silmapilgul paralleelsed ja seega kõikide vaatluspunktide optiliste torude suunade võrkasimuudid võrdsed 1892t.

Et leida teatud vaatluspunkti algsuuna võrkasimuut, tuleb tähe võrkasimuudist arvata maha nurk, mis vastab selle vaatluspunkti horisontaallimbi seadele; tulemus ongi vastava vaatluspunkti algsuuna võrkasimuudi otsitav suurus.

Vaatluspunkti V₁ horisontaallimbi seade tähele on näiteks 4452t. Selle punkti algsuuna võrkasimuut on seega võrdne:

1892t

4452t

3840t.

Samal viisil tehakse kindlaks kõikide vaatluspunktide algsuunade võrkasimuudid.

Täpsamate tulemuste ja kontrollide saamiseks korratakse vaatlust kaks korda. Kontrolli võib toimetada ka mõne teise tähe suhtes.

Kasutades vaatluseks päikest, tuleb viseerida päikese ühele servale. Silmade kaitseks toimetada vaatlust läbi värvilise klaasi.

Sel viisil algsuunade võrkasimuutide kindlakstegemisel võib saada täpsuse kuni 1t, mis on täiesti küllaldane.

Kokkuvõte.

Astronoomilised mõõtmised olid võetud laialdaselt tarvitusele prantsuse suurtükiväes juba Maailmasõja ajal. Saksa sõjaväes on astronoomilisi mõõtmisi toimetanud peamiselt „Vermessungs-Abteilung“id, kes andsid suurtükiväele kasutada juba lõpuliikud andmed. Saksa mõõtemeeskondades on toimetatud astronoomilisi mõõtmisi ainult sel määral, kui võrt seda oli tarvis magneetnõelade kontrollimiseks.

On soovitatav, et meie diviisi ja grupi spetsialistide komandod toimetaksid oma asukohtade juures talve jooksul teatud hulka astronoomilisi mõõtmisi, võrreldes tulemusi kohalise triangulatsioonvõrguga.

Niisuguste mõõtmiste toimetamine ja uurimine võib anda hinnalisi näpunäiteid, mis võimaldavad otsustada:

- kas on võimalik läbisaada vähema kui kolmevõttelise sälkimisega;
- kui võrt täpsalt, vastavalt viisile, on tarvis tunda vaatluse kellaaega ja kuidas organiseerida kellaaegade kontrolli;
- aja kulu tööde jaoks maastikul ja arvutlemiseks;
- kas on küllaldane, kui tarvitada teodoliiti üheminutilise täpsusega.

Ühtlasi oleks soovitatav, et vastavate komandode ülemad avaldaksid mõtteid „Sõduri“ veergudel seni ettepanud arvutuslehtede vormide kohta ja üldse, kui võrt vastuvõetavaks osutuvad seni läbi vaadatud astronoomilised mõõtmised suurtükiväes.

Vastused küsimustele.

1. Küsimus: Kas väeosa ohvitseride kogu juhatuses esimees väeosa ülem kohuseid täites võib ka kogu juhatuses esimehe kohuseid täita?

Vastus eitav. Kv. ohvitseride kogu põhikirja (RT. 112—1927) prg. 37 järele väeosa ülem valvab juhatuses tegevuse järele. Sama põhikirja prg. 43 näeb ette, et juhatuses otsused kuuluvad kinnitamisele väeosa ülem poolt. Kuna väeosa ülem kohustetäitja omab kõik väeosa ülem õigused väeosa juhtimise alal, siis tekkiks juhul, kui väeosa ülem k. t. on juhatuses esimees, säärane seisukord, kus üks ja sama ohvitser väeosa ülem kohuste täitjana on seatud valvama oma enese kui juhatuses esimehe tegevuse järele ja kinnitama enese poolt tehtud otsuseid. Niisuguse olukorra tekitamine võis vaevalt küll olla põhikirja kinnitaja tahe. Neil põhjustel tuleb arvata, et väeosa ülem kohustetäitja ei saa mitte olla samal ajal ka ohvitseride kogu juhatuses esimees, vaid teda peab asendama põhikirjas ettenähtud asetäitja.

2. Küsimus: Kas kordamisõppusele kutsutud omavalitsuse asutuses teeniv reserv ohvitser on õigustatud saama ühel ajal palka omavalitsuselt oma alalise teenistuskoha järele ja kaitseväe ohvitseride teenistuskäigu seadluse (RT. 37/38 — 1924) prg. 190 alusel kaitseväest?

Vastus: Kaitseväe teenistusseaduse prg. 37 (RT. 1 — 1928) ei luba tegelikult kaitseväeteenistuses viibimise vältel ühel ajal maksta palka kaitseväest ja riigiteenistuse ametkohast. Omavalitsuse asutustes teenistuses olevate isikute suhtes seadus säärast kitsendust ette ei näe. Sellepärast ei ole seaduslikku alust omavalitsuse asutuselt palka saavale reserv ohvitserile kv. ohvitseride teenistuskäigu seadluse prg. 190 ettenähtud kaitsevälise palga maksmisest keeldumiseks.

3. Küsimus: Kas ohvitser, kes on Kaitseministri käsikirjaga komandeeritud Kaitseliidu ülemale käsutusse, määramiseks mittevakantsele Kaitseliidu maleva pealiku ametkohale, on õigustatud Kaitseministeeriumi krediitidest palka ja komandeerimise päevaraha saama, jaataval korral missugusel määral?

Vastus: Palgamaksmise õigus ohvitserile Kaitseministeeriumi krediitidest lõpeb ohvitseri vabastamise päevaga Kaitseministeeriumi koosseisudes ette-

nähtud ametkohalt (V. Sõjav. seadl. XIX r. prg. 10 ja Riigiteen. sead. — RT. 149 — 1924. — prg. prg. 45. ja 20.). Sellepärast tuleb arvata, et Kaitseliidu ülemale käsutusse komandeeritud ohvitser on õigustatud oma endise ametkoha järele Kaitseministeeriumi krediitidest palka edasi saama nii kaua, kuni ta sellelt ametkohalt ei ole vabastatud. Mis puutub päevarahadesse, siis on komandeeritud neid õigustatud saama üksnes juhul, kui komandeerimine ei kesta üle 45 päeva (Riigiteen. ametsoit. tasu seadus — RT. Nr. 113—1921. — prg. 9).

4. Küsimus: Kas Sõjakooli kasvandikkudeks vastuvõetud üleajateenijatele tuleb Sõjakoolis viibimise ajal palka maksta oma endise ametkoha järele väeosas, või ühistel alustel teiste aspirantidega ja kadettidega?

Vastus: Ohvitseride ettevalmistamise seadluse (RT. 52 — 1928) prg. prg. 3—8 mõtte järele tuleb Sõjakooli vastuvõetud üleajateenijaid lugeda Sõjakooli kasvandikkudeks ühesuguste õigustega kõigi teiste kasvandikkudega, kuna nende kohta mingisuguseid erandeid ette nähtud

Lemmik-

paberossid

Mikaado

25 tükki — 25 senti

rahuldavad oma peene maitse ja hea aroomiga isegi **kallihinnaliste** paberosside suitsetajaid, sest nende **muutmata kõrge headus** on alati garanteeritud.

TUBAKAVABRIK

H. ANTON & Ko.

ei ole. Sõjakooli astumise sooviavalduse (prg. 5) põhjal tuleb üleajateenijat lugeda üleajateenistusest vabastatuks sõjakooli vastuvõtmise päevast, üleajateenistuseadluse (RT. 19 — 1928) prg. 13 korras. Neil põhjustel üleajateenistusest Sõjakooli astunud aspirantidele ja kadettidele tuleb maksta palka kv. üh. õppeasutuste kasvandikkudele ettenähtud normi järele.

5. Küsimus: Kas väeosades, kus on maksev üksiku väeosa majapidamise seadlus, tuleb teostada väeosa rahasummade revideerimist kuukomisjonide läbi?

Vastus eitav. Silmaspidades, et V. Sv. Seadl. XX r. prg. 45, milles on ettenähtud rahasummade revideerimine kuukomisjonide poolt, on üks väeosa majapidamise seadlusega (RT. 70 — 1927) oma maksvuse kaotanud neis väeosades, kus nimetatud seadlus maksma on pandud, et need komisjonid määrati rügemendi ülema poolt ning et üksiku väeosa majapid. seadl. järele väeosa ülem on vabastatud väeosa majanduse valitsemisest, mis on täiel määral pandud majandusülema peale, tuleb arvata, et neis väeosades, kus üksiku väeosa majapidamise seadlus maksma on pandud, kuukomisjonide määramiseks seaduslikku alust ei ole. Küll võib aga väeosa ülem üksiku väeosa majapid. seadl. prg. 6 ettenähtud kontrollimise teostamiseks komisjoni määrata.

6. Küsimus: Kas üksiku väeosa majapidamise seadlus (RT. 70 — 1927) võimaldab väeosa operatsioonide teostamiseks määratud ökonomia summaksid kulutada teisteks otstarveteks; jaataval korral nimelt kelle võimuga ja missuguses korras?

Vastus: Üksiku väeosa majapidamise seadluse (RT. 70 — 1927. a.) prg. 85. järele võib väeosa majandusülem üldökonomia summe kulutada otstarveteks, mis ei ole seotud normeeritud varustuse hinnavahe katmisega, ainult diviisi varustusülemalt kinnitatud eelarve piirides. Selles eelarves võib muu seas ette näha teatud summad väeosa operatsioonide teostamiseks, missuguseid summe väeosa majandusülem õigustatud on kasutama oma äranägemise järele, kuid tingimusega, et need summad tagasi maksetaks üldökonomia summadesse. Ilma tagasimaksmise tingimusest võimaldab seadlus neid summe kulutada üksnes siis, kui selle summa otstarbe eelarve kinnitamise korras muudetud saab. Neil põhjustel ja silmaspidades, et seadlus eelarve kinnitajale

on jätnud laia äranägemise piirkonna, ning ei reglementeeritud lähemalt eelarve kinnitamise korda, siis tuleb arvata, et prg. 85 põhjal diviisi varustusülem õigustatud on väeosa operatsioonide teostamiseks määratud ökonomia summaksid määrama oma äranägemise järele teisteks otstarveteks ja nimelt eelarve muutmise korras.

7. Küsimus: Kas vabateenijal kaitseväe asutuses on õigus eelmistel aastatel saamata jäänud puhkust tagant järele kätte saada?

Vastus: Riigiteenistuse seaduse (RT. 149 — 1924) prg. 25 teise lõike põhjal, mis maksev on ka vabateenijate kohta (prg. 2) on riigiteenijal õigus, juhul kui ta ühel aastal puhkusest ilma on jäänud või on saanud puhkust seaduses ettenähtud normist vähem, järgmisel aastal saada kokku kuni kaks kuud puhkust. Kuid see õigus on piiratud kahe viimase üksteisele järgneva aastaga. Varematal aastatel saamata jäänud puhkust tagant järele nõuda ei saa.

8. Küsimus: Kas võib väeosa haigeid hobuseid toita suurendatud normi järele, ilma et samal ajal teiste hobuste moonormi vastavalt vähendada?

Vastus: Kv. rahuaegse toitlustamise seadluse prg. 20¹ (RT. 95 — 1926) kolmas lõige sisaldab erireegl haigete hobuste toitmise kohta. Sama prg-i teine lõige, milles üksikute hobuste moonormi suurendamine on tehtud olenevaks teiste hobuste normi vähendamisest, käsitab tervete hobuste toitmise küsimust. Seega normeerivad mõlemad eriküsimusi, mispärast kumbagil tuleb võtta iseseisvate normidena. Kolmandama lõike määru- sest ei järgne sellepärast mitte, et haigetele hobustele loomaarst erinormi järele toitu võiks määrata üksnes teiste hobuste normi vähendades, vaid selle järele võib loomaarst haigeid hobuseid tabelis ettenägemata alustel suurendatud normi piirides toita rippumata teiste hobuste normi suurusest. Ainult moonaraha normi piiridest ei või üle minna.

9. Küsimus: Keda võib lugeda „Sõdurite Kodu“ alaliseks külaliseks?

Vastus: Sõjaministri päevakäsus Nr. 735 — 1920. a. avaldatud „Sõdurite Kodude“ määruste p. 15 on Sõdurite Kodu sisemise korra kohta juhtnõrde andmine usaldatud Garnisoni ülema võimupiiridesse. Kuna Kaitseministri käsu- kirjas ei ole äramääratud, keda nimelt alaliseks külaliseks võib lugeda, siis tuleb ar-

vata, et Garnisoni ülem juhtnõrde kinnitamise korras oma heaksarvamise järele ära võib määrata, keda nimelt alalisteks külalisteks lugeda ja kellele ja missugustel tingimustel külalise kaart välja anda. Enesest mõisteta, et sellejuures tuleb täita Sõdurite Kodu kasutamise korra kohta maksma pandud määruseid (Kaitseministri lsk. nr. 164 — 1929. a.).

10. Küsimus: Kas parandamata haiguse tõttu teenistusest vabastatud üleaja-teenija on õigustatud edasi saama 3 kuu jooksul peale palga ka toidu-, korteri- ja perekonna abiraha?

Vastus: Üleajateenijate teenistuse seadluse prg. 30 (RT. 19 — 1929. a.) põhjal on parandamata haiguse või vigastuse tõttu teenistusest vabastatud üleajateenija õigustatud 3 kuu jooksul edasi saama teenistustasu, väljaarvatud kraamivarustus, samas suuruses nagu endisel ametkohal teenistusest vabastamise päeval. Teenistustasu all tuleb mõista mitte ainult palka, vaid ka kõiki teisi lisatasusi, mis kannavad alalise palgalisa iseloomu. Selle tõttu makstakse parandamata haiguse või vigastuse tõttu vabastatud üleajateenijale kolme kuu jooksul edasi: 1) palka, 2) korteri-kütte ja valgustuseraha, 3) perekonna abiraha, 4) toiduraha, 5) seebiraha, 6) söögikeedu puude raha, 7) piiri päevaraha, 8) lennuraha ja 9) saarte päevaraha: perekonna abiraha ja pp. 7., 8. ja 9. all tähendatud lisatasusi makstakse ainult juhtumistel, kui üleajateenija enne teenistusest vabastamist neid tegelikult sai. Saarte päevaraha makstakse ainult aja vältel, mil üleajateenija teenistuses olles seda on õigustatud saama, s. o. 1. novembrist kuni 1. maini.

11. Küsimus: Kas perekonna abiraha seaduse prg. 2 järele (RT. 1/2 — 1923. a.) tuleb toetusraha palgasaaja lihaste laste pealt maksta 17-ne või 18-ne aasta jooksul?

Vastus: Perekonna abiraha sead. prg. 2 näeb ette abiraha maksmist laste pealt, kuni 18 aasta vanaduseni. Abiraha maksmine lõpetatakse selle sünnipäeva eelpäeval, millal laps 18 a. vanaks saab.

12. Küsimus: Kas antakse tervituskomandot ülema ilmumisel juhtumisel, kui õhtune loendus on peetud, kuid kompanii ei ole veel laiali lastud ja seisab ülesrivistatult?

Vastus: Sisemäärustiku prg. 169 järele peale õhtust loendust ruumides tervituskomandot ei anta. Õhtune loendus

lõpeb peale selle, kui veltveebel signaali järele „lõpp“ rühmad laiali laseb (prg. 608). Niikaua, kui kompanii rivistatud on, tuleb ülema ilmumisel tervituskomandot anda ja temale ettekandega esineda (prg. prg. 155. ja 171.).

13. Küsimus: Olen keskkooli viimastest klassist enne selle lõpetamist väljaastunud, Vabadussõjast vabatahtlikuna osavõtnud ja lahingus haavata saanud. Kas on mul hariduse peale vaatamata võimaldatud Sõjakooli pääsemine rahuaegse ohvitseri kutse saamiseks?

Vastus: Ohvitseride ettevalmistamise seadlus prg. 3 (RT. 52 — 1928. a.) seab üles peale muude tingimuste nõude, et Sõjakooli kasvandikuks võivad vastuvõetud saada ainult täieliku keskkooli haridust omavad isikud.

14. Küsimus: Kas üleajateenijatel, kes elavad kompanii ruumides, on teenistusest vabal ajal kasarmu piirkonnast lahkumise mõttes samad õigused, mis üleajateenijatel, kes erakorterites elavad?

Vastus: Kasarmu piirkonnas elavate üleajateenijate väljalubamine sünnib ühel alusel ajateenijatega, kui nad ei ole rügemendiülema poolt arvatud nende hulka, kellel väljaspool kasarmuid elamine lubatud (sisemäär. § 749).

15. Küsimus: Missugustest õppustest ei või kompanii korrapidaja osa võtta?

Vastus: Sisemäärustiku prg. 485. järele toimkondlased (kompanii korrapidaja on ka toimkondlane) toimkonnas oleku ajal võtavad osa rügemendi ülema korraldusel ainult nendest õppustest, mis nende kohuste täitmist ei takista. Kuna kompanii korrapidaja kohused väga laialdased on (prg. prg. 550—567), siis võib ta ainult vähestest õppustest osa võtta ja sedagi vaheldamisi oma abiga.

16. Küsimus: Kas praegu Sõjakoolis olevad kadetid vastavad kaprali auastmele, nii kui seda ette näeb Sisemäärustiku prg. 73.?

Vastus: Sisemäär. prg. 73. põhjal loetakse Sõjakooli kadettide (mitte portupei kadetid), vanus alati võrdseks kaprali vanusele, vahet tegemata, kas nad viibivad õppeasutustes või väeosades noorte õpetamise praktilal.

17. Küsimus: Kuidas mõista sisemäär. prg. 627. III lõiget üleajateenijate üldruumi paigutamise kohta, kas on üldruumi all mõeldud üleajateenijate üldruum või allüksuse meeskonna ruum?

Vastus: Sisemäär. prg. 627. järele võib ruumi puudusel üleajateenijaid paigutada kahekesi ja rohkem ühte tuppa ja ka üldruumi. Üldruumi all on siin mõeldud kompanii ajateenijate üldruum.

18. Küsimus: Kas võib väeosa ülem määrata hobuseid puhastama veltveebli ja rühma vanemat, põhjendades vähese puhastajate arvule?

Vastus: Kuna sisemäär. prg. lisa nr. 2 n. 79 põhjal veltveebliid ja rühmavanimad on vabastatud hobuste puhastamisest, siis ei või väeosa ülem oma vaba äranägemise järele neid sellele tööle määrata.

19. Küsimus: Kas on olemas piirkond, milles sõdur võib liikuda, kui ta on teenistusest vabal ajal või öösel väljalubatud ja kas ta võib sõita raudteel?

Vastus: Sisemäärustikus (prg. prg. 737—751) sarnast piirkonda äramääratud ei ole. Sellepärast tuleb arvata, et kaitsevälane võib igale poole liikuda ja ka raudteel lühemaid sõitusi ette võtta selle eeldusega, et ta õigeks ajaks kasarmu tagasi jõuaks.

20. Küsimus: Kas võib kompanii ülem üleajateenijale kuuajalise luba anda väliaskäimiseks vabal ajal?

Vastus: Ei või, kuna sisemäärustikus sarnase loa väljaandmist ettenähtud ei ole, vaid prg. 739 järele võivad üleajateenijad kasarmu piirkonnast lahkuda ainult vastava ülemuse i g a k o r d s e loaga, väljaarvatud need, kellele elamine erakorrites lubatud (prg. 749).

21. Küsimus: Kas võib kaitsevälasele kätte anda isiklikeks otstarbeks välj võttes kiidu- ja karistuse raamatust?

Vastus: Jaatav, kuna distsiplinaar karistuse seadl. (prg. prg. 47—50) selleks takistusi ei tee. Ka ei kuulu need dokumendid salajaste hulka.

22. Küsimus: Missugusel kujul on õigustatud saada varustust vahirühmas valvuri kohtadel teenivad üleajateenijad, kas teiste ajateenijatega ühel alusel, või varustus rahas, ja kas on neil lubatud kanda erariideid vabal ajal?

Vastus: Kaitseministri käsukirja nr. 93 — 1929. a. põhjal antakse 1929./1930. varustusaastal vahiüksustes reameeste ja kaprali kohtadel teenivatele üleajateenijatele nende ettenähtud kraamivarustus välja valmisajadena, väljaarvatud 1) teine paar pükse, mille valmistamiseks antakse põhimaterjal ning lisamaterjali muretsemiseks ja õmbluseks raha ja 2) terarelva sangrihm, mis ka rahas väljaantakse. Era-

riiete kandmine teenistusest vabal ajal väljaspool kasarmu piirkonda on lubatud (Sõmini. ksk. nr. 332 — 1924. a.).

23. Küsimus: Mis ajast arvata üleajateenijate teenistusseadluse prg. 19 ettenähtud lisatasu maksmise puhul kümne aasta vahetpidamata teenistuse eest selle teenistuse algust, kas igal juhtumisel 7. maist 1921. a. nii kui see Sõmini käsukirjas nr. 395 — 1923. a. ettenähtud, või tegeliku üleajateenistusse astumise päevast, mis oli juba 1920. a.?

Vastus: Üleajateenijate teenistus seadl. prg. 19 annab üleajateenijatele õiguse saada ühekordset lisatasu kuue kuu palga suuruses iga kümneaastase vahetpidamata teenistuse eest. Tähtaja arvestamisel võib aluseks võtta ainult tegelik teenistuse algus üleajateenijana, sest igasuguse teise tähtaja lugemine teenistuse alguseks ei ole nimetatud prg. teksti järele õigustatud. Selle seadlusega on kõik endised määrused ja korraldused, mis teenistuse tähtaega lisatasu maksmisel üleajateenijatele kümneaastase vahetpidamata teenistuse eest teisiti ära määrasid, oma

A.-S. BASSEIN

Aia tän. 3, telefon 16-08.
ROOMA-VEENE SAUNAD
VOOLAVA VEE BASSEINIGA

TUNNIPLAAN

26. augustist 1929 a. — 26. maini 1930 a.

NAISTELE

Päevad	Kellaaeg	Hind
Teisipäev } Kesknelädal	11—3	50 S.
Neljapäev } Reede	1—10	65 „
Laupäev	10—3	55 „

MEESTELE

Päevad	Kellaaeg	Hind
Esmaspäev } Teisipäev } Kesknelädal	3—9	70 S. 60 „ 60 „
Reede } Laupäev	3—10	80 „ 70 „

Riieteruum on daamidele kasutada kuni kella 4-ni päeval. Vannid 25 senti. Teisipäev. ja kesknelädalat kella 11—5 maksavad kuni 8 a. vanad lapsed 30 senti, õpilased — 40 senti.

jõu kaotanud. Sellepärast tuleb jõuda otusele, et lisatasu maksmisel kümneaastase vahetpidamata teenistuse eest tuleb üleajateenistuse alguseks lugeda mitte 7. mai 1921. a. vaid lisatasu saaja üleajateenija tegelik üleajateenistusse astumise päev.

24. Küsimus: Kas on aspirandil peale kursuse lõpetamist, kui ta on komandeeritud Sõjakoolist oma väeosa praktikale, õigus saada suurendatud toidu normi?

Vastus: Kamini käsukirjaga nr. 221 — 1929. a. on alates 1. aprillist 1929. a. Kv. Ühendatud Õppeasutustes viibivate aspi-

rantide toiduraha normi suurendatud 46,86% võrra. See suurendatud toidunorm on maksev ainult õppeasutustes viibimise ajal. Kamini käsukirjas nr. 319 — 1928. a. avaldatud „ajutised juhendid kadettide ja aspirantide teenistuse ja juhtimise praktika teostamiseks väeosades“ p. 18 järele luuakse väeosas jaoülemaks või noorte õpetajaks määratud aspirantidele sarnased elamistingimused, mis on ajateenijal jaoülemal. Sellepärast ei ole ta väeosas viibimisel õigustatud saada suurendatud toidu normi.

—a—

Sõjakirjandust.

INGLISMAA.

The Army Quarterly, oktoober 1929. a.

I. Toimetuse poolt. Ülevaade sõjapoliitilistest sündmustest möödunud kolme kuu kestvuselt. Puudutades desarmeerimise küsimust autor väljendab oma rahulolematust Ramsay MacDonaldiga, kes oma kõnega Genfis olevat näidanud, et ta võtab desarmeerimise küsimust liiga kergelt. Palju õigemini iseloomustavat praeguse aja nõudeid Coolidge'i kõne Washingtonis, Vahe-rahua päeval 1928. a., milles viimane olevat öelnud, et „see on meie kohus enda, tsivilisatsiooni, koduse rahu ja õigusliku vahekorra alalhoidmise vastu teiste rahvastega pidada tarvilisel arvul maa- ja mereväge; valmisolek enesekaitseks ei vältenda veel agressiivsust; meie võime valmis olla sõjaks, ilma et me kasvatame militaristlikku vaimu.“

II. Kolonel A. F. Fuller. 100 ülesannet mehhaniseerimise peale. Mehhaniseerimise teostamise puhul inglise sõjaväes on seal ilmunud vastav juhend mehhaniseeritud üksuste lahingulise kasutamise kohta („Mechanized and Armoured Formations“). Raamat käsitleb ainult täielikult mehhaniseeritud üksuste tegevust ning seepärast ei saa asendada väliteenistuse eeskirja III osa („Field Service Regulation“), mis on praegu maksev sõjaväe ettevalmistamisel. Seega puudub juhend osaliselt mehhaniseeritud n. ö. ülemineku üksuste lahingulise kasutamise kohta. Kahtlemata saab see ilmuma; seniks aga tahab autor ülalnimetatud puudust kõrvaldada seega, et ta omas artiklis seab üles terve rea (100) konkreetseid küsimusi mehhaniseeritud üksuste strateegilise ning taktikalise tarvitamise ja organisatsiooniliste küsimuste kohta ühes lühidalt väljendatud põhimõtetelise lahendustega. Lugejaile, keda huvitab mehhaniseerimise küsimus, tehakse ettepanek, neid küsimusi iseseisvalt juurdlema ning toodud lahendust proovida. Seega oleks ettevalmistatud pinda mehhaniseeritud üksuste eeskirja ilmumisele, mis moodustaks arvatavasti endast väliteenistuse eeskirja III osa. Käesolevas ajakirja numbris on toodud ainult osa küsimusi (46); teised järgnevad.

III. 1914. a. sügis sakslaste ametliku ajaloo valgusel. Lühikene ülevaade sakslaste poolt välja antud ametlikust Maailmasõja ajaloo viiendast raamatust, mis sisaldab: sakslaste strateegia septembri keskpaigast novembri

alguseni, võidujooks mere ääre (Race to the Sea), lahingud Artoisis ja Flandrias, lõpuks Hindenburgi pealetung ja taandumine Varsnavi all. Autori arvates on nimetatud viies raamat sisult palju tuumakam kui eelmised neli, juba seepärast, et ta käsitleb sarnaseid huvitavaid asju, kui seda olid septembri ja oktoobri sündmused lääne- ja idarindel; peale selle heidab ta uut valgust Falkenhayni kui ülemjuhataja staabi ülema tegevusele. mis oli sakslaste ebaedu tõsisemaid põhjuseid.

IV. Kindr.-major N. D. Bird. Näiteid Wellingtoni strateegiast: Victoria operatsioon 1913. a. (Artikkel järgneb.)

V. Kol.-leitnant F. Cunliffe-Owen. Gallipoli sündmused. Märkmeid Dardanellide operatsiooni ametliku ajaloo („Official History“) I raamatu ilmunise puhul. Autor, kes oli viibinud inglise sõjaväe esindajana, alul kreeklastega Balkani sõjas 1913. a. ja pärast Türgi valitsuse juures Konstantinoopolis, ning seega esineb hea Balkani ja Lähedatähe olude tundjana, leiab, et Dardanellide operatsiooni ebaõnnestumise üheks tähtsamaks põhjuseks oli selle halb ettevalmistus. Nii, näiteks, olid juhatuse teadmised poolsaare ühenduste kohta seevõrra puudulikud, et kavatseti sõjakäigule sinna kaasa võtta Rolls-Royce'd! Samal ajal leidis ometi sõjaministeriumis täpsaid andmeid Gallipoli poolsaare kui sõjateatri kohta; tarbekorral oleks võinud neid hõlpsasti täiendada poolsaarelt põgenenud kreeklaste ülekuulamisega, missugust võimalust aga ära ei kasutatud. Operatsiooni juhatuse staap koosnes isikutest, kes polnud tuttavad kohalikkude oludega, samal ajal kui leidis ohvitser, kes hästi tundsid Dardanellide ümbrust. Ka poliitiliselt polnud asi ettevalmistatud. Autor arvab, et operatsiooni oleks pidanud ette võtma ühes kreeklastega; Kreeka kindralstaabil olid sellekohased üksikasjalised läbitõttatud kavad ja kuna kaugelt suurem osa Gallipoli poolsaare elanikkudest olid kreeklased, siis oleks ka see asjaolu suurel määral kindlustanud Dardanellide forsseerimise edu.

VI. Kol. G. R. Codrington. Territoriaalväe küsimus. Käsitletakse territoriaalarmee organiseerimise ja ettevalmistamise küsimusi.

VIII. A. Smirnoff. Punaarmee. Teinud lühikese ülevaate punaväe tekkimisest, arenemisest ja tema suuruse kohta praegusel ajal, tuleb autor otsusele, et kuigi punavägi on arvuiliselt tugev, jätab tema juhtimise aparaat paljugi soovida. Juhtimine näitab suurt tsentraliseerimise tendentsi valitsuse komissaride näol, kes parali-

seerivad juhtide algatus- ja otsustamisvõimet sõjaliste operatsioonide läbiviimisel. Peale selle pole Venes tervet elujõulist sõjadoktriini. Ka Euroopa riikides pole see küsimus tänapäev rahuldavalt lahendatud. Napoleon ja Moltke sõjakäigud ja Maailmasõda on siiani leidnud vaid ühekülgset valgustamist. Kui sarnased autoriteetid, nagu seda on Gilbert, Bonnal, Foch, Grouard, Camon, Schlieffen, Bernhardt, Schlichting ja Scherff pole tihti peale suutnud ulatuda üle ühekülgse piiride, — mida võiks siis oodata professoritelt, kellele nimed õpilased unustavad nii pea kui nad väljuvad õppeasutisest, kuhu nad ajutiselt olid komandeeritud kursuse läbivõtmiseks? Mida võiks siis oodata punaväelt, kelle ettevalmistamisel esimeseks ning tähtsamaks õppeaineks on kommunistlike ideede levitamine, kuna kõik muu omab teisejärgu tähtsuse? Ainult diktatuur võiks siin tuua parandust, seni aga ei saa punaväge lahingulise ettevalmistuse poolest asetada kõrvuti mõne teise kontinentaalarahvaga.

VIII. Veel Marne'ist sakslaste seisukohalt vaadatuna. 9. september 1914. a. Ülevaade Saksa ametlikust monograafiast (arvult neljas) Marne'i lahingu kohta 1914. a., mis kannab pealkirja „Lahingu katkestamine” ja käsitleb sündmusi 9. septembril II. armee (Bülow) ja kindral von Kirschbach'i grupi (3. diviisi III. armeest) rindel. Raamatus kirjeldatakse — ütleb autor — üksikasjalikult mitmesuguste üksuste liikumisi ja vana keisriaegse saksa ohvitseride ja sõdurite vägitegusi. Seepärast raamat pole objektivne, pealegi, et puuduvad käskude ja teadaannete ära kirjad, milline asjaolu ei luba teda võtta teadusliku tööna.

IX. Kapten W. J. Arnold. Territoriaal armee. Käsitletakse territoriaalarmee (Inglise) organisatsiooni ja väljaõppe küsimusi.

X. Esimesed Türgi abiväed Suvlas, 7.—9. augustil 1915. a. Autor arvab, et liitlaste energilisema tegevuse juures Suvla lahingust poolsaare sisemusse ja õigeaegse demonstreeksiooniga Saros'i lahes oleks võinud Feizibei diviiside liikumist takistada.

XI. A. F. P. C. ja F. A. S. C. Sarrebourg'i Vosges'ide lahing augustis 1914. a. Artikkel järgneb.

XIII. A. Keith-Falconer. Meremeestega Antwerpenis. Mälestusi 1914. a. Kirjeldatakse Inglise merediviisi osade (the Royal Naval Division) tegevust Antwerpeni kaitsel ja evakueerimisel septembri lõpul ja oktoobri algul 1914. a.

XIII. Kolonel Aubrey O'Brien. India demokraatia demokraatlik armee.

Arutatakse India rahvuslise armee loomise võimalusi.

XIV. „Caversfield“. „The Hardy Annual“. Humoristlik jutustus Balkanilt, kus tihti väikesed, tähtsusetu sündmused paisuvad imekiirelt rahvusvahelise ulatuseni.

XV. Kolonel H. W. Thorp. Näpunäiteid loengute pidamiseks rügemendis.

XVII. Väljamaa sõjakirjandus.

XVIII. Ülevaade viimatiilmunud sõjalise sisuga raamatutest ja artiklist.

XVIII. Parlamendi teated.

V. K-ts.

SCHVEITS.

„Revue Militaire Suisse“ nr. 10 — okt. 1929.

Sveitsi armee. Artikkel on kokkuvõtte ja sisaldab arvustavaid märkmeid pikema uurimuse kohta Sveitsi sõjaväe minevikust ja olevikust. Teos on rikkalikult illustreeritud. (L'armée Suisse, väljaandja kindralstaabi kolonel Léderrey.)

Puugaasi (gasogeeni) kasutamine, kas võiks see huvitada armeed? Prantsusmaal liiguvad juba 2—3 aasta jooksul üle 5000 veoauto, mis koetakse gasogeeni või puugaasiga; selline kütteaine tulevat 50 prots. odavam kui bensiin.

Sveitsi suurtükivägi Apremont'i juures 1914—1915.

Gaasisõja keelust. Kas võiks loota keelust reaalseid tagajärgi? Ei. Vähemalt seni mitte, kui lubatakse valmistada sõjagaasi.

Kroonika ja sõjaväelisi uudiseid.

—e.

SAKSAMAA.

„Militär-Wochenblatt“ nr. 15 — 18. okt. 1929.

Mälestussammas Saksa sõdureile. Kui vaesedki riigid, nagu Bulgaaria, võivad ohverdada miljoneid Maailmasõjas langenute mälestuse jäädvustamiseks, siis pidavat seda suutma ka Saksa vabariik. Ettepanekuid mälestusehise asukoha ja välimuse suhtes. 2 miljonit saksa meest, kes isamaa eest langesid 1914—1918. a., väärivat ilusaimat mälestusehist.

Relvastuse olukord Euroopas. Maa ja merevägi võrreldud mitmesugustes riikides tabelite ja kartogrammide abil. (Lugedes toodud arve ja uurides kartogramme tuleb meelestada, et need on toodud revanšihagete poolt, kes

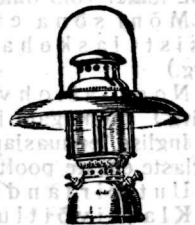
Petrooleumi hõoglampid ja laternad

200 — 1000 küünla valgustusega.

Sise- ja välisvalgustamiseks, vastupidavad igasugusel ilmal. Ei karda tormi, vihma, lund ega külma: täiesti hädahoitu. Odavam ja kasulik valgustusabinõu põllu- ja äri-meestele. On väga kohased õisel kalapüügil, ning kanakasvatuses. Koduseks tarvitamiseks ja igasuguste ruumide valgustamiseks ühtlaselt hea. Laternad hõlpsasti äravõetava reflektoriga.

Petrooleumi tarvitus $\frac{1}{7}$ — $\frac{1}{4}$ naela tunnis.

Lihtsam käsitusviis. — Tarvitat vähe tagavaraosi. — Suur väljavalik mitmesuguses suuruses.

M. URBANI & Ko.

Tallinn, Pikk t. 41.

Kõnetraat 16-05.

püüavad Saksamaa relvastatud jõu suurendamiseks K.)

Prantsuse sügismanöövrid 1929. a. Rheinimaal enne Prantsuse vägede sealt lahkumise algust olevat peetud veel manöövreid. Teem: kattearmee tegevus. Pikem manöövri kirjeldus. Nüüd olevat prantsuse kindraleil raudkapid täis sõjapidamiseks tarvilikke materiale, nüüd võivat lahkuda!

Väljaõppest ja relvastusest lähedamaa võitluseks.

Dipl.-ins. W. Hofweber: Saksa tööstuse kaitsekorraldusest vaenlase vastu õhust. Antakse rida näpunäiteid, nagu: aparaatide muretsemine, mille abil võiks tööstuse raioonis tekitada udu, prošektorite asetamine tööstuse raiooni õhuväenlase pimestamiseks õõsiti, lennukite vaatluspunktid sissesead, peidukite sissesead jne.

Mitte garnisoniõppetsentrumid — vaja laiemat baasi. Autori arvates pingutus juhtide igakülgse ettevalmistuses olevat hea asi, eriti kui sõjavägi väike. Kuid see ei tohiks kesta igavesti. See väsitab, teeb ükskõikseks, muutub kahjulikuks, kui õigel ajal pinge ei muutu normaal olukorraks.

Taktikaline ülesanne. Sõjaväelised teated. Sõjakirjandust. Mitmesugust. K.

SOOME.

Sana ja Miekka (Sõna ja Mõök). 1929. a. nr. 19.

Sisustik: Maa edu ja teisest küljest era ja partei edu poliitilises elus, Valkoinen mies. Uus lõhkeaine, Jalo Vuorinen. Mõni sõna ettevalmistavaist sõjalisest laskeharjutustist, Rex. Noor allohvitseri kasvatajana, Kaarlo Mäekelä. Leitn. M. Kilpi. Uut kirjandust. Klassivõitluse taktika.

Maa edu ja teisest küljest era ja partei edu poliitilises elus. — Autor leiab, et viimasel ajal on pööratud liig palju tähelepanu üksikule isikule. Arvustatakse kõike, mis kuidagi takistab isiku oma tahtmise järele elamist; eriti tehakse maha valitsusorganisatsiooni, nurisetakse seaduste ja kohustuste üle.

Kuid tuleks kasvatada rahvas arusaamist riigi ja ühiskonna õnne tähtsusest, tuleks arendada riiklist meelsust, et mitte kaduda ajaloo näitelavalt.

Uus lõhkeaine. — Saksa keemikuteseltsi „Verein deutscher Chemiker“. 32-sel üldkoosolekul, mida peeti Breslaus 21.—26. maini 1929. a., esitas tuntud lõhkeainete spetsialist dr. A. Stettbacher teema poolt leitud uue lõhkeaine, millele ta on pannud nimeks „penthrinit“. Lähemalt penthrinit'i koosseisust, millel võib olla suur tulevik eriti laskeainena.

Mõni sõna ettevalmistavaist sõjalisest laskeharjutustist. — (Nr. 12—13 järg.)

Noor allohvitser kasvatajana. — (Järg.) Mõningaid juhtnõore noorele allohvitserile. Inglise lennuasjandus, arvustatud nüüdisaegsete inglaste eneste poolt. — (Järg.)

Uut kirjandust.

Klassivõitluse taktika. Komm. internatsionaali X pleenumi 18-ndal istungil pidas Losovski referaadi komm. partei taktikast. Nimeetatud referaadi põhimõtteid.

Suomen Sotilasajakauslehti (Soome Sõjandusajakiri). Finsk Militär Tidsskrift. Sõjateaduslik ja tehniline väljaanne. 1929. nr. 10.

Sisustik: Riigivalitsuse ja sõjaväejuhatuse va-

hekord Põhja-Ameerika kodusõjas. Kiri. Eversti (kol.) E. Heinrichs. Võitlus initsiatiivi pärast Tannenbergi operatsioonis. Kiri, kapt. Sven Björkman. Prantsuse uus jalaväe määrustik. Kiri. Eversti (kol.) Oesch.

Riigivalitsuse ja sõjaväejuhatuse vahelkord Põhja-Ameerika kodusõjas. — Põhja-Ameerika 1861—1865. a. kodusõja sündmuste arutlusi.

Võitlus initsiatiivi pärast Tannenbergi operatsioonis. — Nimetatud operatsiooni käigust, mis läi oma pitsati Maailmasõja esimese aasta võitlustele sakslaste ja venelaste vahel.

Prantsuse uus jalaväe määrustik. — Uue määrustiku ilmumise põhjused; selle põhimõtted, liigitus, sisustik ja lisad ning parandused, võrreldes 1920. a. määrustikuga.

N.-VENE.

„Vojennõi Vestnik“ nr. 38 — 18. okt. 1929.

M. Rudakov: „Komsomoli“ parteilisest kasvatusest kompaniis. Sekretäride nõupidamisel ei leitud konkreetseid teid noorsoo kommunistliku kasvatuse parandamiseks. See küsimus jäävat endiselt nõrgalt lahendatuks.

N. Vladislavski: Rügemendi suurtükiväe alluvusest lahingus. See küsimus ei olevat veel kaugeltki lahendatud. Töötades koos diviisi suurtükiväega ja samade märkide vastu, tekkivat kohe rida alluvuse küsimusi.

A. Isakovitš: Territoriaalalade juhtkonnast. Neile tulevat ettevalmistamisel anda rohkem praktilisi näpunäiteid kui teooriat.

V. Volkov: Pataljoni adjutantidist. Olevat tegelikult patüli lähem abi, staabi ülem. Seda tulevat meelestada adjutandi valikul.

Laskurkompanii kuulip. rühmast.

I. Podšivalov: Väliõppused Vuz'ide*) õppesteemis.

Volokitin: Töökogemusi üheaastate enistustulistega. Umbes meie aspirantide ettevalmistus. Sellel teemil on toodud rida artikleid.

Politrükiosas: Võitlus oportunistiga uues etaabis. Punaväelase kasvatusest klassialusel seisva kunsti abil. Kuis arendada noore juhi juures tähelepanuvõimet ja küsimuse faktiline seisukord. Selgitusetööst P.-Ameerika Ühendriikide sõjaväes: See seisab kõrgel astmel; võistlevat punaväega. (Kuid tulevikusõjas siiski võitvat mitte need, kes on õppinud „Kodaniku aabitsat“, vaid need, kes õppinud „Leninismi aabitsat“, arwab sõjaka autor.)

Välismaa sõjavägedest.

„Vojennõi Vestnik“ nr. 39 — 19. okt. 1929.

Kotov: Eelkokkuvõtteid partei puhas-tamistööst punaväes. On välja heidetud element, mis igas suhtes tegevat häbi parteile. Puhasustöö tõstvat kommunistil. partei autoriteeti.

A. Smirnov: Ülepääsudest. Mitmet tüüpi sillard, parved, ujukid jne.

N. Nikiforov: Suurtükivägi mägedes;

Knižnikov: Vahekohtu aparaat tegevusel mägedes;

Agapov: Rünnak Tadshigistani mägedes.

A. Ignatjev: Territoriaalalade väli-õppest talvel. Tähtsad oleks väliõppused. Neid ei tulevat korraldada palju arvult: ennem vä-

*) Vuz — Vojennoutšebn. zavedenia — sõjav. õppeasutised.

hem õppuspäevi, kuid rohkem hästi korraldatud õppusi.

S. Grigorjev: Traktoritest territooriumi väeosades. Vene oludes ei tulevat soovitada kerges välisuurtükiväes hobust asendada traktoriga.

Politiilise ettevalmistuse osas on rida artikleid pühendatud küsimusele, kuid tõsta punaväelastes ja juhtides tahet ja püüdu vaidlemata alistuda ja omaks võtta kommunistliku partei ja sõjarev. nõukogu direktiive. Ikka ja ikka korduvad artiklid ühel ja samal motiivil lasevad oletada, et just viimasel ajal on punaväes tekkinud „puupäid“, kes kuidagi ei suuda ja ei püüagi aru saada „lennismi aabitsast“..

Ratsarügemendi 12. aastapäev.

Tänavuse ratsarügemendi aastapäeva pühitsemine 11. novembril sündis nagu mullugi piduliku paraadiga Eesti ja Läti

lippudega kaunistatud Lembitu kasarmu platsil, ratsarügemendi mälestussamba ees, kulhu alati rügement koondub pidulikel ja pühalikel silmapilkel.

Rügementi tema hällipäeval tulid tervitama Läti ratsarügemendi ülem kolonel Ceplitsit, 2. diviisi ülem kindral-major N. Reek, 2. diviisi kahurväe ülem kolonel Borkman, Tartu kaitsemaleva pealik major Liibus, linnaapea Luik, tuletõrje ülem Punga j. t.

Kolmnurka rivistunud rügementi — koos oma ülema kol. P. Bassen-Spilleriga tervitas esimesena kindr.-major N. Reek. Järgnes õp. Treumani lühikene kõne langenud kangelaste mälestuseks, ning ratsarügemendi poolt asetati pärg langenud kaasvõitlejate mälestussambale.

SISUSTIK: J. Tõrvand. Riigikaitse muredest. — V. L. Evert. 11. november. — Marssal Pilsudski tähtsusest möödunud aastakümnel. — S. Kara. Võitlused Varssavi all aug. 1920. — N. Rg. Sellest mis meil puudub ja sellest milles meie oleme läinud liiale. — Kolonel A. Pulk 10. aastat rügemendi ülem. — A. Rääk. Mõtteid laskuringidest. — Eesti kaitseväge uus esindaja Prantsusmaal ja Belgias. — V. K-ts. Kuidas annan ma õppetunni või kannan ette oma loengu? — -st. Ohvitseride ja nende ametikohtade liigitamisest teenistuskäigu seadluses. A. E. Üleajateenijate teenistusvanuse tasust. — J. Sandbank. Meie ranna kaitseabinõude valikust. — K. Anton. Allveelaeva relvad ja taktika. — R. Ustal. Astronoomilised mõõtmised suurtükiväes. — Vastused küsimustele. — Sõjakirjandust. — Kaitseväge elu.

Vastutav toimetaja kol.-leitn. A. KASEKAMP.

Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Uus tän. 10.

A.-S. „SILVA“

TALLINN

Peakontor: Merepuiestee nr. 17

Telegr. aadr.: „SILVA“

Telefonid: oma keskaam väljakutsega „Silva“

Kauplused: Merepuiestee nr. 17 ja Estonia puiestee nr. 19.

Metsa- ja ehitusmaterjali ladu: Jaama 10, * Narva mnt. 27.

Parimad rehepeksumasinad: ARVIKA ROOTSIST.

SUURIM EHTUSMATERJALIDE LADU:

Palgid, lauad,
lubi, tsement,
kips, telliskivid

katusepapp, plekk,
talad, naelad,
värnits, klaas jne.

LAI AULATUSLIKUM METSAÄRI EESTIS:

Oma saeveskid, tislertöököda, laevad ja eksport.

TÄIUSLIKUMAD PÖLLUTÖÖRIISTADE, MASINATE, RAUAMATERJALIDE, PÖLLURAMMU JA NAFTASAADUSTE KAUPLUSED.

„PETTER“ mootorid,

„MASSEY-HARRIS“ mootorid,

„WITTE“ mootorid,

„RASEWSKY“ sahad,

„HEILIGENBEIL“ sahad.

TUNTUD JA KUULSAD AINUESITUSED:

„Firestone“ autokummid,

„Studebaker“ sõidu- ja veoautod,

„Brockway“ veoautod,

„Massey-Harris“ põllutöömasinad

„D. W. F.“ kuullaagrid,

„Th. Flöther“ põllutööriistad,

„Foss“ smirgelkäiad.

ÄRAKULUNUD

jalanõude, portfelliide, sadulate ja muu nahaasjade värvi uuendate kiiresti ja vaevata **HEITMANN'I** nahavärviga

„RENOVATOR“

Juba üksi nimi Heitmann räägib värvi headusest.

Üle maailma tuntud eht Jaapani putuka pulber

„DESTROYER“

hävitab silmapilkselt kõik putukad ja nende pesakonna. Inimestele ja loomadele täitsa kahjuta.

„MADONNA“

on parima prantsuse 72% Marseille seebi kaubamärk. Vahutab hästi ka külmas „kövas“ vees. Tarviline majapidamises, mõnus saunas, ülihea juuksepesemiseks.

Tükk 18 senti.

Heemia, rohu, värvide ja kosmeetika suurlaod.

A.-S. MEY ja LANDESEN, Tallinn.

Viru tän. 9. Kõnetr. 14-36.

Rügi trükikoja

kirjastusel on ilmunud järgmised raamatud

ja saadaval paremates raamatukauplustes:

Seadused ja määrused hariduse alal	Kr. 3.50
Mõõtude käsiraamat	„ 0.50
Ehitustööde tehnilised nõuded ja tingimused	„ 1.25
Tempelmaksu seadus	„ 1.50
Tsekiseadus	„ 1.50
Eesti aadressraamat 1929—30	„ 6.50
Haridustegelase käsiraamat	„ 2.00

Sealaos:

Kriminaalseadustik	Kr. 10.00
Album Eesti Vabariigi loomispäevilt	„ 10.00

EESTI LAENU PANK

VANEMAID EESTI RAHAASUTISI (asut. 1909).

TALLINN, SUUR KARJA 18, omas majas.

Diskonteerib vekslaid.

Võtab raha hoiule.

Toimetab kõiki pangatalitusi.

SUUREM raamatute, kirjutus- ja joonistustarvete ladu EESTIS

soovitab oma rikkalikust tagavarast igasuguseid raamatuid, kirjutus- ja joonistustarbeid.

Raamatud — kõik teaduslik- ja ifukirjandus.

Kirjutusmaterjal: Kaustad. Täidetavad sulpead inglisi ja saksa vabrikutest. Joonlauad puust ja metallist. Automaat taskupliiatsid kolme värviga. Taskupliiatsid „Eversharp“. Tasku tindipotid. Soennecken'i taskuraamatud ja meespead. Portfellid jne.

Joonistustarbed: Joonistuspadereid rullides ja pögnates. Detail-joonistuspadereid. Vahalõuend ja vahapaber. Toonpaber. Sõepaber. Õli- ja vesivärvid. Värvilised pliiatsid tehniliseks otstarbeks.

Tsirklikastid E. O. RICHTER: Universaal tsirkliid. Joonsuled. Reissihnid. Kolmnurgad. Tushid.

HINNAD ALATI MÕÖDUKAD.

Teenimine kiire, vastutulelik ja ausameelne, nõuandmine ilma ostukohustuseita kõigis kaupadesse puutuvates küsimustes.

K. O/ü. „Rahvaülikool“

Karju tän. 48, omas majas, tel. 24-49.

Jaani tän. 6, panga majas, telef. 6-66.

Osühisus „**EMBAG**“ Tallinnas

Jaani tänav 9, kõnetraat (20)7-33. Telegr. aadress: EMBAG.

Ainuesindaja Eestis:

Carl Zeiss, Jena.

Optilised riistad. Peegellambid.

N. V. Nederlandsche Instrumenten-Compagnie „Nedinsco“ den Haag.

Kaitseväe optilised riistad.

Henri Hughes & Son, Ltd. London.

Nautilised riistad.

„Huta Phoenix“ A/G., Bedzin.

Tsinkvalge.

Hanseatisch Apparatenbau-Gesellschaft, Kiel.

Hingamise-, tuukri-, kunstlise suitsu- ja uduriistad.

Telefonaktiebolaget

L. M. Ericsson, Stockholm.

Telefonid ja tarbed.

Gottfried Hagen A/G. Köln-Kalk.

Akkumulaatorid.

Gebr. Wichmann, Berlin.

Geodeetilised riistad. Joonistustarbed.

Valgustuspaber „Ozalid“ ja arve-
masinad „Triumphator“.

Hoomann-Werke, Vohwinkel.

Gaasikeetjad.

Imperial Dry Plate Co. Ltd. London.

Filmid röntgeni ülesvõtetele.

Masinad ja tarbed tekstiil-tööstustele.

Villane lõng.

Eugen Brandt

Muusikatarbete kauplus

Pikk tän. 29 Tallinnas, Postkast 91

Asutatud 1873. aastal.

**Kõige suurem ja täielikum
noodiladu Eestis.**

Muusikakirjandus. Kõiksugu muusikariistad, muusikariistade tarved. Alati värsked keeled I-a headuses. Grammofonid ja platted kuulsast vabrikust „ODEON“ j. t. Ilmakuulsate firmade ainuesindus Eestis:

**Rud. Ibach & Sohn, Barmen.
Römhildt, Weimar.**

Pärlid klaveriehituskunstis; väljatööstus võistlematu. Välised tellimised täidetakse korralkult ja kiirelt; mitte ladus olevad kirjutatakse soovi peale välja. Järelepärimistele palutakse postikulu vastuse jaoks juurde lisada.

K.-m.

Joach^m Christⁿ Koch

Vene tänav 12. Telefon 14-67.

Asutatud 1747.

Metallikaubanduse A.-S.

Vennad **POPOV**

TALLINNA KONTOR: LAI TÄN. 34. --- Kõnetraat 21-03.

Telegrammid „Popovmetal“ LADU: Rannavärava puiest. 17.

(Knierp & Verner'i uues hoovis)

RAUD lame, ümmargune ja kandiline; igasugune nurkraud, viitsraud, betoonraud, universaalraud, ümmargune raud transmissiooni võllide jaoks, talad ja U-raud.

TERAS reetallateras, vedruteras, võlliteras, adraatiteras, adrahõlmateras.

PLEKID mustad katuseplekid 0,45—0,7 mm paksud, paksud raudplekid 0,75—20 mm paksud, tsingitud katuseplekid — inglisis määrgiga „Öökull“ ja „Emulind“, katlaplekid, katlavalveseltsi määruste järele, rihvelplekid,

plekid punasest ja kollasest vasest, plekid puhtast tsingist.

TRAAT harilik, põletatud ja galvaniseeritud raudtraat, tsingitud traat, traat punasest ja kollasest vasest, lattides: punane ja kollane vask, ümmargune, kandiline ja 6-kandiline.

MALMIST pliivid, õhukindlad ahjuksed, pliidiiretid, kriskad (peldid), siibrid ja mustad pajad.

PLEKIST praeahjud, pliidiuksed, ahjuksed, auruklapid, kriskauksed ja puhastuseuksed

Adrad, vedruäkked ja sik-sak äkked nende osadega: adraninad, adratallad, adrahõlmad, vedruäkke plide otsad. Malm põllurulli rõngad. Vankri assid ja pussid. Kabjanaelad ja traatnaelad. Inglis viilid: Thos. Firth & Sons. Balatarihmad: A/B. Finska Remfabrikerna — Tammerfors.

OSAÜHISUS **RAF. HAARLA**

Kirjaümbriku ja paberiümbertöötamise tehas

Tallinnas, Sina tän. nr. 9.

Telefon 42-56.

Valmistab ja müüb:

KIRJAÜMBRIKKE igasuguseid.

POSTPABERIT mitmesugust: lihtsat, linast ja mustriga.

ILUPOSTPABERIT ÜMBRIKUTEGA, mappides ja karpides (paperterie).

KIRJABLOKKE maitserikkas valikus.

TASKUBLOKKE (Bloc Notes).

SALVRÄTIKUID VALGEID krepp-paberist

KREPPPABERIT — 50 värvi.

KOOGI- (tordi) aluseid.

KOPEERPABERIT sinist jne.

Kirjaümbrikke valmistame tellimise peale igasuguses suuruses.

Kaupade headus ja hinnad — väljaspool võistlust.

Yastutulefikud müügitingimused.

VABRIK :
Järvakandis.
Tel. Lelle 7.

Järvakandi klaasivabrik

KONTOR:
Tallinnas,
Süda 1
Tel. 15-38, 5-27.

Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis.

Fourcault sissesade

valmistab moodsa mehaanilise tööstusviisi juures
kõrgeväärtuslikku

heledat tahvelklaasi

igas suuruses ja paksuses.

Järvakandi spetsiaal-aknaklaas on headuselt parem vastava sordi import-klaasist

Tellimised kodumaa tarvitajatelt täidetakse väljaspool järjekorda mõne päeva jooksul, sest tootmine ületab siseturu kogutarviduse mitmekordselt.

Igasugused järelepärimised leiavad kiire ja hoolika tähelepanu.

Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis.

VEINIKAUPLUS

E. Petenberg

Asutatud 1849

Soovitab kõige paremaid

**veiniseid,
likööre,
cognac'i jne.**

**Keemia- ja seebivabrik ja
kosmeetika laboratoorium**

„Riviera“

omanik B. Glückmann, asut. 1900. a.

Tallinn, S. Pärnu mnt. 120.

Telefon 31-98.

Soovitab :

Kirjut seepi

Ingfisi seepi

Sauna seepi Riviera nr. 52

Besu soodat

Kõiksugu sorte lõhnaseepe, igasuguseid sorte lõhnaõlised, Eau de Cologne'i, puudreid ja igasuguseid kosmeetilisi tarbeid, mis oma headuses vastavad parimatele prantsuse saadustele.